[illegible]

30 ก.ย. 14

อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

พลตรี จงยุทธ ชูศรี ป.ม. ท.ช.

ณ. วัดมกุฏกษัตริยาราม

วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๑๕

พลตรี จงยุทธ ชูศรี ป.ม. ท.ช.

ชาตะ ๑ มีนาคม ๒๔๕๕

มตะ ๓๐ กันยายน ๒๕๑๔

บำเพ็ญกุศล ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม
ตั้งแต่ ๑–๖ ตุลาคม ๒๕๑๔

ภรรยา – บุตรธิดา

รายนามเจ้าภาพบำเพ็ญกุศล

๑ ตุลาคม ๒๕๑๔	ภริยา บุตร – ธิดา
๒ ตุลาคม ๒๕๑๔	บริษัทไทยสินคอมเมอร์เชอล์ จำกัด
	ไทยซินแอ็ดเวอร์ไทซิ่ง
	ข้าราชการสถานีตำรวจอำเภอเมืองราชบุรี-จังหวัดราชบุรี
๓ ตุลาคม ๒๕๑๔	ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรีและภริยา
	ข้าราชการตำรวจ พ่อค้า ประชาชนชาว-อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
๔ ตุลาคม ๒๕๑๔	กรมการสารวัตรทหารบก
๕ ตุลาคม ๒๕๑๔	หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา-กระทรวงศึกษาธิการ
	บริษัทเคนซ่าเคมีภัณฑ์ จำกัด
๖ ตุลาคม ๒๕๑๔	กลางวันทำบุญ สัตมวาร มูลนิธิธัมมศิริ
	กลางคืน นักเรียนนายร้อย รุ่น ๒๔๗๖
	คณะนายทหาร ร. พัน ๓๕
	เตรียมนายร้อยรุ่น ๑๔, ๑๘
	นายร้อยตำรวจรุ่น ๑๗
	นักเรียนสืบสวนรุ่น ๒๔

ประวัติ

พลตรี จงยุทธ ชูศรี

พลตรี จงยุทธ ชูศรี เดิมชื่อ ประจง ชูศรี เกิดเมื่อวันอาทิตย์ แรม ๙ ค่ำ เดือน ๓ ปีชวด จุลศักราช ๑๒๔๗ ตรงกับวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ณ บ้านเลขที่ ๘๓ ถนนนครไชยศรี จังหวัดพระนคร เป็นบุตรชายคนเดียวของ นายแปลกและนางเล็ก ชูศรี ต่อมาได้ทำการสมรสกับ นางสาวสาลี่ กาญจนรัศมิ์ บุตรีนายกิม นางอ่อน กาญจนรัศมิ์ เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๔๘๙ ณ คุ้มวงศ์ตะวัน จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันรับราชการเป็นศึกษานิเทศก์เอก หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา มีบุตรและธิดา ดังนี้ คือ.–

๑. พ.ต.ต. กิตติสัณห์ ชูศรี สำเร็จการศึกษา ร.ร. นายร้อยตำรวจสามพราน

๒. พ.ต. ปฏิยุทธ ชูศรี สำเร็จการศึกษา ร.ร. นายร้อย จ.ป.ร. (ถึงแก่กรรมในการปราบปรามผู้ก่อการร้าย)

๓. ร.ต.อ. คงเดช ชูศรี สำเร็จการศึกษา ร.ร. นายร้อยตำรวจสามพราน

๔. นางจรีวัลย์ ภิญญาพงศ์ สำเร็จการศึกษา ร.ร. พาณิชยการพระนคร

๕. นายชัยณรงค์ ชูศรี ทำงานธุรกิจ

๖. ร.ต. ยอดชาย ชูศรี ร.บ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๗. น.ส. ตริตาภรณ์ ชูศรี วท.บ. ศึกษาต่อปริญญามหาบัณฑิต

๘. น.ส. เบญจพร ชูศรี สำเร็จการศึกษา ร.ร. ช่างศิลป

๙. น.ส. สุดาศิริวัฒนา ชูศรี นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ปีที่ ๓ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑๐. น.ส. สิรินศิริสุดา ชูศรี นักเรียนชั้น มศ. ๕ ร.ร. สาธิตจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยแผนกมัธยม

ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อยทหารบก เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ เลขที่ ๓๙๒๗ และได้ขึ้นทะเบียนทหารประจำการ เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ.๒๔๗๓ เครื่องหมาย ท.บ. ๒๔๗๓/ก. ๖๒๕ ศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อยทหารบก ๔ ปี สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยทหารบก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕

วุฒิการศึกษาเพิ่มเติมเมื่อเข้ารับราชการ

สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนประจำเหล่า ร. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑

สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเหล่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔

สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนทหารสารวัตร หลักสูตรขั้นนายพัน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑

สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยทัพบก รุ่นที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗

เข้ารับการอบรมนายทหารงบประมาณ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙

เข้ารับการสัมมนาพัฒนานักบริหาร รุ่นที่ ๑๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐

ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรยศทหารดังนี้

ร้อยตรี	เมื่อวันที่	๑	ตุลาคม	๒๔๗๖
ร้อยโท	เมื่อวันที่	๑	เมษายน	๒๔๗๗
ร้อยเอก	เมื่อวันที่	๑	เมษายน	๒๔๘๐
พันตรี	เมื่อวันที่	๑๕	กันยายน	๒๔๘๖
พันโท	เมื่อวันที่	๑	เมษายน	๒๔๘๘
พันเอก	เมื่อวันที่	๑	มกราคม	๒๔๙๖
พันเอกพิเศษ	เมื่อวันที่	๑	ตุลาคม	๒๕๐๗
พลตรี	เมื่อวันที่	๒๒	มกราคม	๒๕๑๓

ตำแหน่งในราชการ

เป็น นักเรียนนายร้อย เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๔๗๒
ในกองโรงเรียนนายร้อยทหารบก

เป็น นักเรียนนายร้อย เข้าประจำการ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๕
ร.พัน ๒ (พระนคร)

เป็น ประจำ ร. พัน ๒ (พระนคร) เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖

เป็น ประจำ ร. ร. นายร้อยทหารบก เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๔๗๙

เป็น ผบ. หมวด ร.ร. นายร้อยทหารบก เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๘๑

เป็น นายทหารฝึกหัดราชการ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๔๘๑
โรงเรียนทหารราบ

เป็น นายทหารคนสนิทของ ผบ. ก. เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน ๒๔๘๒
จังหวัดทหารบกลพบุรี

เป็น ผบ. ร.พัน ๖ ร้อย ๔ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๔๘๔
เป็น ร.ร. ก. ผบ. พัน ๓๕ เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๖
เป็น ผบ. ร.๕ พัน ๑ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๘๙
เป็น ผบ. ร.๒๓ พัน ๒ เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๔๙๐
เป็น สำรองราชการ บก. เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๔๙๐
กรมจเรทหารราบ
เป็น ผบ. ร.๒๓ พัน ๒ เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๔๙๑
เป็น ผบ. ร.๖ พัน ๒ เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๙๓
เป็น ผบ. ร.๖ พัน ๑ เมื่อวันที่ ๘ ธันวามม ๒๔๙๓
เป็น นายทหารฝึกหัดราชการ เมื่อวันที่ ๖ มิถุนยน ๒๔๙๔
โรงเรียนผสมเหล่า
เป็น ผบ. กองสารวัตรมณฑล ๑ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๔๙๕
เป็น รองเจ้ากรมสารวัตรทหารบก เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๔๙๕
เป็น รองสารวัตรใหญ่ทหารบก เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๔๙๖
เป็น ประจำกรมจเรทหารบก เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๔๙๘
เป็น หัวหน้ากอง กรมสารวัตรทหารบก เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๗
เป็น รองเจ้ากรมสารวัตรทหารบก เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๐
มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๒
ให้เป็นผู้ชำนาญการกองทัพบก
มีพระบรมราช โองการโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๓
ให้เป็น ประจำ บก. ทบ.
มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็น เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๑๓
ราชองครักษ์เวรรับราชการสนองพระเดชพระคุณ

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญ คือ

เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ	๒๑ กันยายน ๒๔๗๗
จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย	๒๐ กันยายน ๒๔๘๓
จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก	๑๙ กันยายน ๒๔๘๔
เหรียญจักรมาลา	๑๙ กันยายน ๒๔๘๘
ตริตาภรณ์มงกุฎไทย	๔ ธันวาคม ๒๔๙๑
ตริตาภรณ์ช้างเผือก	๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๖
เหรียญชัยสมรภูมิคราวสงครามมหาเอเซียบูรพา	๘ กันยายน ๒๕๐๕
ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย	๕ ธันวาคม ๒๕๐๘
ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก	๕ ธันวาคม ๒๕๑๐
ประถมาภรณ์มงกุฎไทย	๕ ธันวาคม ๒๕๑๓

ตำแหน่งราชการพิเศษ

เป็นกรรมการป้องกันภัยทางอากาศแห่งราชอาณาจักร ตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๘๒๕/๑๒ ลงวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๒

ราชการสงครามหรือปราบจราจลหรือในเวลามีเหตุฉุกเฉิน

ไปราชการสนามในกรณีฉุกเฉินคราวสงครามมหาเอเซียบูรพา ตั้งแต่วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ ถึงวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๘๙

ในกรณีปราบจลาจล ตั้งแต่วันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๔๙๔ ถึงวันที่ ๖ กันยายน ๒๔๙๔

พลตรี จงยุทธ ชูศรี ได้ทราบว่าเป็นโรคเบาหวาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ และก็ได้พยายามรักษาตัวอยู่เรื่อยมา ต่อมาทราบว่ามีอาการเป็นโรคเส้นโลหิตอุดตัน เมื่อเข้าตรวจที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เมื่อ ๓ สิงหาคม ๒๕๑๓ มีอาการเหนื่อยจุกแน่นอยู่เสมอ และได้อยู่ในความดูแลของนายแพทย์ พลตรี พร พิศกนก อยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๑๔ ซึ่งใกล้กับวันที่นายแพทย์นัดไปพบ ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๔ ก็เกิดมีอาการแน่น หายใจไม่ออก เมื่อเวลาประมาณ ๑๑.๓๐ น. และได้รีบไปโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าทันที ได้รับการรักษาพยาบาลจากนายแพทย์ พลตรี พร พิศกนก และนายแพทย์หลายท่านพร้อมด้วยพยาบาล ใช้เวลาประมาณ ๔ ช.ม. อาการไม่ดีขึ้น และได้ถึงแก่อนิจกรรม ณ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เมื่อเวลาประมาณ ๑๖. ๐๐น. ซึ่งนายแพทย์ได้ลงความเห็นว่าถึงแก่อนิจกรรมด้วย "โรคหัวใจล้ม" สิริรวมอายุได้ ๕๙ ปี ๖เดือน

❖ ❖ ❖

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช อุฏฐายี ประทานของที่ระลึกในฐานะที่เป็นกรรมการจัดงานฉลอง 100 ปี วัดมกุฎกษัตริยาราม เมื่อ พ.ศ. 2512

ภาพร่วมรุ่น ครั้งสุดท้ายเมื่อ วันที่ 25 พฤศจิกายน 2513

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานประกาศนียบัตร รางวัลการประกวดพระพุทธรูปบูชา ณ หอประชุมตึกสภาการศึกษา วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อ วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๑๔

ร้องเพลง ร่วมกับวงดนตรีของลูก ๆ เนื่องในวาระครบรอบ ๒๕ ปี การสมรส เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๑๓

พาครอบครัวไป
พักผ่อนในยามว่าง
ณ เขาชนไก่จังหวัด
กาญจนบุรี

วันแห่งความสนุกสนาน ชื่นบาน ที่ริมหาดแม่กระโดน ต้นแม่น้ำเพชร จังหวัดเพชรบุรี

คำไว้อาลัย

ของ

พลเอก ประภาส จารุเสถียร ผู้บัญชาการทหารบก

คำว่า "เพื่อน" นั้น ย่อมมีความหมายต่อกันเป็นพิเศษเสมอ เช่นเดียวกับข้าพเจ้าและพลตรี จงยุทธ ชูศรี ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมรุ่นกันมา แม้วันเวลาแห่งวัยเยาว์นั้นจะห่างไกลออกไปทุกที แต่ความเป็นเพื่อนมิได้ทำให้ข้าพเจ้าและพลตรี จงยุทธ ชูศรี ห่างไกลกันเลย โดยเฉพาะนอกจากเราเคยเรียนด้วยกันมาแล้ว เรายังได้ร่วมงานกันอีกเมื่อต่างก็เติบโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้น ฉะนั้นระยะอันยาวนานเหล่านี้ทำให้ข้าพเจ้าและพลตรี จงยุทธ ชูศรี มีความสัมพันธ์ฉันเพื่อนอันสนิท

ข้าพเจ้ายังจำวัยเด็กของเราได้เสมอว่า เพื่อนร่วมรุ่นขนานนามให้เขาว่า "เจ้าอ้วน" เพราะน้ำหนักและตัวใหญ่ของเขานั่นเอง ทั้ง "เจ้าอ้วน" ของเรายังเป็นนักมวยตัวยงอีกด้วย จึงเพิ่มความหนักใจแก่พวกเรามากเมื่อคราวใดที่พวกเราได้ประนวมกับ "เจ้าอ้วน"

อย่างไรก็ตาม "เจ้าอ้วน" ก็เป็นคนสุภาพและค่อนข้างจะเงียบขรึม เขาไม่เคยขัดใจเพื่อนเลย เพราะถือคติว่า "ต้องไปกับพวก" เสมอ ฉะนั้นตลอดระยะเวลาราชการ เขาได้ปฏิบัติหน้าที่มาด้วยดี จนได้รับพระราชทานยศเป็น พลตรี ในบั้นปลายของชีวิต

บัดนี้ เราไม่อาจจะกำหนดหมายทางชีวิตของคนเราได้ว่า จะสิ้นสุดลงเมื่อใด พลตรี จงยุทธ ชูศรี ก็เช่นกัน เขาได้จากพวกเราไปแล้ว เหลือไว้แต่ความหลังในอดีตเท่านั้นให้พวกเราระลึกถึง ข้าพเจ้าภาวนาขอให้วิญญาณของเพื่อนรัก ไม่ว่าจะสิงสถิตอยู่ ณ ที่ใด จงรับทราบเถิดว่า ข้าพเจ้าและเพื่อนร่วมรุ่นทุกคน ได้ตั้งจิตอธิษฐานให้ความดีที่เพื่อนเคยบำเพ็ญมาชั่วชีวิตนี้ จงเป็นผลส่งดวงวิญญาณของเพื่อนรักได้ประสบสุขคติในสัมปรายภพ จงทุกประการ.

พลเอก ป. [signature]

(ประภาส จารุเสถียร)

ผู้บัญชาการทหารบก

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้าได้รับทราบข่าวการถึงแก่อนิจกรรม ของ พลตรี จงยุทธ ชูศรี ด้วยความเศร้าสลดใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อได้รับคำขอร้องจาก คุณสาลี่ ชูศรี ให้ช่วยเขียนคำไว้อาลัยเป็นอนุสรณ์แก่สามีผู้ล่วงลับไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงยินดีสนองคำขอนี้ด้วยความเต็มใจ

พลตรี จงยุทธ ชูศรี เป็นนายทหารที่สำเร็จการศึกษาจาก โรงเรียนนายร้อยทหารบก รุ่นเดียวกับข้าพเจ้า และได้ออกรับราชการในเหล่าเดียวกันคือ เหล่าทหารราบ โดยข้าพเจ้าไปรับราชการที่ ร. พัน ๖ (กรมการขนส่งทหารบก ปัจจุบัน) และ พลตรี จงยุทธ ฯ ไปรับราชการที่ ร. พัน ๒ (กระทรวงศึกษาธิการปัจจุบัน) ระหว่างที่เป็นนักเรียนนายร้อย พลตรี จงยุทธ ฯ เป็นนักเรียนที่เรียบร้อย ไม่ค่อยพูดจา นอกจากในหมู่มิตรสนิท แม้ว่าจะมีรูปร่างสันทัดสัดส่วนความสูงน้อยโดยประจำที่อยู่ปลายแถว แต่พลตรี จงยุทธ ฯ ก็มิได้ถูกเพื่อน ๆ ล้อเลียนแต่อย่างใด ทั้งนี้ด้วยลักษณะท่วงทีที่เป็นคนเฉยๆ อัธยาศัย ใจคออันเยือกเย็น นุ่มนวลอ่อนโยนต่อเพื่อนฝูง จึงทำให้เพื่อน ๆ มีความเกรงใจ ไม่กล้าหยอกเย้าล้อเลียนเหมือนเพื่อนฝูงอื่นๆ ในส่วน ตัวข้าพเจ้ากับ พลตรี จงยุทธ ฯ นั้น ด้วยความคุ้นเคยสนิทสนมชอบพอข้าพเจ้าได้เรียกนิคเนมของพลตรี จงยุทธว่า"อ้วน"และก็ยังคงเรียกหาด้วยชื่อนี้ตลอดมา แม้ว่า พลตรี จงยุทธฯ จะเป็นนายพลแล้วก็ตาม

พลตรี จงยุทธ ฯ เป็นนายทหารจัดอยู่ในประเภทอันดับหนึ่ง การย้ายมาเป็นผู้บังคับหมวดโรงเรียนนายร้อยทหารบกเมื่อปี ๒๔๘๑ ย่อมแสดงให้เห็นถึงคุณค่าความสามารถ เพราะในสมัยนั้นนายทหารที่จะได้มาประจำ กระทำหน้าที่เป็นผู้บังคับหมวดนักเรียนนายร้อยได้ จะต้องเป็นผู้ที่กองทัพบกเลือกเฟ้นแล้วว่า เป็นนายทหารที่นอกจากจะมีฝีมือในการฝึกเป็นเยี่ยมแล้ว ยังจะต้องมีลักษณะผู้นำที่จะสามารถเป็นแบบฉบับแม่พิมพ์ที่ดีแก่นักเรียนนายร้อยให้จดจำและประพฤติปฏิบัติ กระทำตามอย่าง ได้ดีอีกด้วย

ในระยะหลัง ๆ ข้าพเจ้าไม่ค่อยได้พบปะกับ พลตรี จง ยุทธ ฯ แต่ก็ได้รับทราบข่าวคราวจากเพื่อน ๆ อยู่เสมอว่า พลตรี จงยุทธ ฯ ได้ไต่เต้าจากตำแหน่งหัวหน้ากอง กรมสารวัตรทหารบก จนขึ้นดำรงตำแหน่งรองเจ้ากรมสารวัตรทหารบก เมื่อปี ๒๕๑๐ และเป็นผู้ชำนาญการกองทัพบกเมื่อปี ๒๕๑๒ จนถึงสุดท้ายมาประจำกองบัญชาการกองทัพบกเมื่อปี ๒๕๑๓

ตลอดชีวิตรับราชการอันราบรื่นของ พลตรี จงยุทธ ฯ ได้กระทำตนให้ผู้บังคับบัญชารัก ผู้ใต้บังคับบัญชา เทอดทูน เพื่อน ๆ ทุกคนได้ตระหนักถึงน้ำใจของ พลตรี จงยุทธ ลักษณะประจำตัวของ พลตรี จงยุทธ ชูศรี ที่ประทับใจข้าพเจ้าและเพื่อน ๆ มากที่สุดก็คือ พลตรี จงยุทธ ฯ ไม่เคยลืมเพื่อนหรือทอดทิ้งเพื่อน จากลักษณะภายนอกของ พลตรี จงยุทธ ฯ ที่ปรากฏแก่เพื่อนฝูงคือ ความเงียบเฉย ซึ่งดูเสมือนหนึ่ง พลตรี จงยุทธ ฯ เป็นคนจัดอยู่ในประเภทเก็บตัว แต่ในทางปฏิบัติและกระทำตน

ต่อเพื่อนฝูงแล้ว พลตรี จงยุทธ ฯ เป็นผู้มากด้วยน้ำใจที่มีและให้ต่อเพื่อนๆ อย่างชนิดที่หาใครทัดเทียมเท่ายาก

ข้าพเจ้าได้รับทราบข่าวจากเพื่อน ๆ ว่า ในวันเกิดของพลเอก พิสิษฐ์ ฉายเหมือนวงศ์ เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๑๔ พลตรี จงยุทธ ฯ ทั้ง ๆ ที่กำลังเจ็บป่วยอยู่ด้วยโรคหัวใจก็อุตส่าห์ไปร่วมอยู่ในงานด้วยความเป็นผู้รักคณะด้วยจิตใจของ พลตรี จงยุทธ ฯ ได้ก่อให้เกิดความประทับใจแก่บรรดามิตรสหาย เพื่อนฝูงร่วมรุ่นเป็นอย่างยิ่ง หลังจากนั้นไม่กี่วัน ในวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๑๔ บรรดาเพื่อนนายทหารรุ่น เม.ย. ๗๖ ก็ได้รับทราบข่าวการถึงแก่อนิจกรรม ด้วยโรคหัวใจวายของพลตรี จงยุทธฯ และก่อให้เกิดความเศร้าสลดอาลัยเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผู้ที่ได้เห็นภาพการเดินเข้าไปหาเพื่อนด้วยน้ำใจเป็นครั้งสุดท้ายของ พลตรี จงยุทธ

พลตรี จงยุทธ ชูศรี ได้จากโลกนี้ไปแล้วแต่เป็นการจากและสูญสลายตามวัฏฏะสงสาร แต่น้ำใจไมตรีที่ พลตรี จงยุทธ ฯ ได้มีและให้ไว้ต่อเพื่อน ๆ จะยังคงประทับอยู่ในความทรงจำของเพื่อนร่วมรุ่นสืบต่อไปไม่มีวันเสื่อมคลาย

ขอกุศลบุญราศี ด้วยทานบุญบารมี คุณงามความดี ที่พลตรี จงยุทธฯ ได้บำเพ็ญไว้ กุศลผลบุญที่บรรดาญาติมิตรได้บำเพ็ญอุทิศให้ จงเป็นพลวปัจจัยเกื้อหนุนอวยสนองให้ ดวงวิญญาณของ พลตรี จงยุทธ ชูศรี จงได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพตลอดกาลนานเทอญ

พลเอก [signature]

(จิตติ นาวีเสถียร)
ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารสูงสุด

คำไว้อาลัย

พลตรี จงยุทธ ชุศรี เป็นนักเรียนนายร้อยในกองโรงเรียนนายร้อยทหารบก เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๗๒ รุ่นเดียวกันกับผม ซึ่งมีด้วยกันรวมทั้งสิ้น ๙๐ คน ในจำนวนนี้ "คุณประจง" คือนามเดิมของ พลตรี จงยุทธ ชูศรี นับเป็นเพื่อนนักเรียนที่มีความสำพันธ์รักใคร่กันโดยใกล้ชิดกับผมตลอดเวลาแห่งการเป็นเพื่อนนักเรียนเรื่อยมาจนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๗๖ จึงสอบไล่ได้ออกรับราชการในกองทับบก เป็นนักเรียนทำการนายร้อยเข้าประจำกองพันทหารราบที่ ๒ ซึ่งผมก็ได้เข้าประจำกองพันทหารปืนใหญ่ที่ ๒ อันมีที่ตั้งในจังหวัดพระนครด้วยกัน จึงมีโอกาสพบปะกันเสมอมา

"คุณประจง" เป็นเพื่อนที่ดี เป็นคนสุภาพเรียบร้อย มีนิสสัยโอบอ้อมอารีต่อเพื่อนฝูง ดังนั้นจึงเป็นที่รักใคร่ชอบพอกับเพื่อนรุ่นเดียวกันทุกคน ในทางราชการก็เป็นผู้ขยันหมั่นเพียรศึกษาหาความรู้เพิ่มพูนอยู่เสมอ ทั้งยังมีความสามารถและปฏิบัติงานก้าวหน้าให้แก่ทุกหน่วยงานที่รับราชการอยู่ ฉะนั้น จึงได้เลื่อนตำแหน่งและยศสูงขึ้นมาเป็นลำดับจนถึง พลตรี

ในวันสิ้นเดือน กันยายน ๒๕๑๔ "คุณประจง" ยังคงมาทำงานตามปกติ โดยมิได้แสดงออกถึงอาการเจ็บป่วยหรือผิดปกติแต่อย่างใด พอตกตอนกลางคืนผมได้รับโทรศัพท์จากภรรยาคุณประจงว่า "คุณประจง" ได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว ทำให้รู้สึกพิศวงและโศกสลดขึ้นทันทีในการจากไปโดยกระทันหันของเพื่อนนี้ ด้วยคุณความดีของ "คุณประจง" เพื่อนร่วมรุ่นจึงได้จัดการสวดพระอภิธรรมทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้

ด้วยคุณความดีของ พลตรี จงยุทธ ชูศรี ที่ได้บำเพ็ญมาเมื่อยังมีชีวิตอยู่ และบรรดากุศลผลบุญที่เพื่อนร่วมรุ่นได้บำเพ็ญอุทิศไปให้ จึงในวาระแห่งการพระราชทานเพลิงศพวันนี้ ผมขอตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้ดวง-วิญญาณของเพื่อนรัก จงเป็นสุขสงบและไปสู่สุคติในสัมปรายภพตามคติวิสัยด้วยเทอญ.

พลเอก บ. วรรณมาศ.

(บุลศักดิ์ วรรณมาศ)

ปลัดกระทรวงกลาโหม

คำไว้อาลัย พลตรี จงยุทธ ชูศรี

ในระหว่างมหาสงครามอาเซียบูรพา ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๖ คุณจงยุทธ ชูศรี เป็นผู้บังคับกองพัน ร.พัน ๓๕ มีกองบัญชาการอยู่ที่บ้านนายเอลเดอร์ ตำบลฟ้าฮ่าม ใกล้ร้านข้าวซอยแม่ลำดวน ไม่ไกลจากบ้านข้าพเจ้านัก ข้าพเจ้าจึงได้มีโอกาสรู้จักสนิทสนมกับคุณจงยุทธ และคณะนายทหารใน ร.พัน ๓๕ ยิ่งกว่านั้นเมื่อสถานะการณ์คับขันยิ่งขึ้น คุณจงยุทธยังได้กรุณาเฝ้าบ้านของข้าพเจ้า คือ คุ้มวงศ์ตะวัน ให้ตลอดเวลาอพยพอีกด้วย นับว่าเป็นผู้มีบุญคุณแก่ข้าพเจ้าและครอบครัวเป็นอันมาก คุณจงยุทธเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยที่น่ารัก เป็นผู้บังคับบัญชาที่ดี และเป็นผู้มีสัมมาคาราวะ เข้าไหนเข้าได้ ข้าพเจ้าจึงมีความรักใคร่คุณจงยุทธเยี่ยงญาติสนิท เมื่อคุณจงยุทธและคณะนายทหาร ร.พัน ๓๕ ต้องย้ายไปรักษาเส้นทางที่จังหวัดสุโขทัย ข้าพเจ้าและครอบครัวจึงรู้สึกอาลัยเหมือนญาติสนิทจะต้องจากไปไกล ครั้นสงครามสงบแล้ว คุณจงยุทธกลับมาพบข้าพเจ้าและครอบครัวที่เชียงใหม่ จึงรู้สึกยินดีและตื่นเต้นที่ได้ต้อนรับญาติกลับบ้าน และยินดียิ่งขึ้นเมื่อคุณจงยุทธให้เกียรติแก่ข้าพเจ้าเป็นเจ้าภาพในงานมงคลสมรสกับคุณสาลี่ ซึ่งเป็นครูใหญ่โรงเรียนการช่างสตรีเชียงใหม่ครั้งนั้น ในวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๔๘๙ นับแต่เวลานั้นเป็นต้นมาแม้คุณจงยุทธจะย้ายจากไปรับราชการที่อื่น คุณจงยุทธจะต้องพาคุณสาลี่มาเยี่ยมข้าพเจ้าและครอบครัวทุกครั้งที่มีโอกาสมาเมืองเหนือ มิได้ห่างเหิน และทุกครั้งข้าพเจ้าก็ได้อวยพรให้คุณจงยุทธและคุณสาลี่มีความสุขและอายุยืนยิ่งๆ แต่เหตุไฉนคุณจงยุทธจึงมาด่วนจากครอบครัวและเพื่อนสนิทมิตร

สหายไปเร็วนักเช่นนี้ ทั้งที่เพิ่งได้รับพระราชทานยศพลตรี คุณจงยุทธอายุยังน้อยนัก น่าจะได้อยู่ทำประโยชน์ให้ประเทศชาติได้มากกว่านี้ แต่เมื่อคุณจงยุทธต้องจากภพนี้ไปตามลิขิตของชีวิต ก่อนที่กุศลเจตนาที่คุณจงยุทธปรารภว่า ในปี ๒๕๑๕ นี้จะมาทอดกฐินที่เชียงใหม่ แม้จะไม่ทันสัมฤทธิ์ผล แต่ก็เป็นกุศลเจตนาอันสูงส่ง ขอเดชะกุศลเจตนาครั้งนี้ร่วมกับกุศลผลบุญที่ครอบครัว ญาติมิตรได้บำเพ็ญอุทิศแก่คุณจงยุทธตลอดมานั้น ขอจงประสิทธิ์อานิสงส์ ส่งดวงวิญญาณของ พลตรีจงยุทธ ชูศรี ให้รุ่งเรืองสวัสดีในสัมปรายภพ เทอญ

จาก พลตรี เจ้าราชบุตร

คุ้มวงศ์ตะวัน ๒๔๑ เจริญราษฎร์

เชียงใหม่

๒๒ มีนาคม ๒๕๑๕

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้าไม่อยากจะเชื่อ เมื่อคุณพี่สาลี่ท่านโทรศัพท์มาบอกว่า ผู้พันจงยุทธท่านจากไปเสียแล้ว คุณพี่ขอร้องให้ข้าพเจ้าช่วยแจ้งข่าวไปยังบรรดาเพื่อนนายทหารสมัย ร.พัน ๓๕ ให้ทราบด้วย ข้าพเจ้าได้รีบดำเนินการเท่าที่สามารถจะติดต่อกับท่านเหล่านั้นได้ ข้าพเจ้ารู้สึกงง ไม่เคยนึกคิดเลยว่าท่านจะจากพวกเราไปเร็วขนาดนี้ เพราะว่าท่านเป็นนักกีฬาเกือบทุกประเภท และอยู่ในขั้นดีมาก

เมื่อ ๒๐ ปี ก่อน วันแรกที่ พ.ต. จงยุทธ ชูศรี มารับตำแหน่งผู้บังคับกองพัน ร.พัน ๓๕ ข้าพเจ้ามองรูปร่างของท่าน เป็นคนสมบูรณ์รูปร่างค่อนข้างใหญ่ ใบหน้าและแววตาเข้ม ข้าพเจ้านึกในใจว่าผู้พันคนใหม่ของเราคงจะดุชมัด แต่เมื่อได้อยู่ร่วมกันไม่นานนัก จึงรู้ว่า ความเข้าใจของตนเองผิดถนัด ท่านเป็นผู้พันที่ใจดีมาก ให้ความรักความเอ็นดู และให้อภัยแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอ การที่ท่านมีลักษณะเช่นนี้ เพราะความที่ท่านมีน้ำใจเป็นนักกีฬาที่แท้จริง ทำให้ข้าพเจ้าได้หลักในใจว่าหากผู้บังคับบัญชาคนใดเป็นนักกีฬาแล้ว จะไม่ใช้อำนาจบาทใหญ่ในตำแหน่งหน้าที่ต่อลูกน้องของตน ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นท่านดุด่าลูกน้องต่อหน้าธารกำนัล ต่อหน้านายทหารนายสิบคนอื่น ๆ เลย หากผู้ใดทำความผิด ท่านจะเรียกเข้าไปในห้องแล้วว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอน–สิ่งที่เราทำไม่ถูก พร้อมทั้งแนะหนทางที่ถูกที่ควรด้วยว่าจะทำอย่างไร

ท่านเป็นคนสอนให้เรารู้จักการทำงาน, การจัดงาน, เมื่อก่อนที่ท่านจะมารับตำแหน่งผู้บังคับกองพัน ร.พัน ๓๕ ไม่มีสโมสรซึ่งใช้เป็นที่พบ

ปะสังสรร ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีการติดต่อ ซึ่งในยามสงครามข้าพเจ้าเห็นว่ามีความสำคัญอย่างหนึ่ง ที่ทุกหน่วยจะต้องประสานงานกัน ท่านจึงเริ่มตั้งสโมสรนายทหารขึ้นก่อน โดยควักเงินส่วนตัวให้ยืม ถ้าข้าพเจ้าจำไม่ผิดประมาณ ๘๐๐ บาท กิจการดำเนินไปด้วยดี ท่านก็ได้ตั้งสโมสรนายสิบขึ้นอีกแห่งหนึ่ง และได้ตั้งข้อบังคับขึ้นอย่างหนึ่งคือไม่ให้มีการเล่นการพนันเป็นเงินเป็นทองในสโมสร นอกจากจะใช้สโมสร เป็นที่ติดต่อพบปะกันระหว่างนายทหารใน ร. พัน ๓๕ แล้ว ยังได้ใช้ติดต่อกับนายทหารกองพันอื่น ๆ และบรรดาข้าราชการพลเรือนพ่อค้าและประชาชนอีกด้วย เพราะไม่มีสโมสรใดจะทำได้ดีเท่า การเลี้ยงประจำเดือน และการเลี้ยงรับ–ส่งนายทหารที่โยกย้าย พวกเราไม่เคยได้ออกเงินเลย เมื่อกองพันต้องสลายตัวไปตามคำสั่งกองทัพบก สโมสรที่ท่านสร้างยังมีทรัพย์สินอยู่อีกมาก ซึ่งท่านก็ได้เฉลี่ยให้แก่บรรดาทหารทุกคนทั่วหน้ากัน

ท่านเป็นผู้สร้างความสามัคคีให้แก่บรรดาทหาร, ข้าราชการพลเรือน, และพ่อค้าประชาชนแม้แต่เจ้าผู้ครองนครคือ เจ้าราชบุตร ณ เชียงใหม่ ไม่มีกองพันทหารใดที่เจ้าราชบุตร ฯ จะให้ความรักความสนิทสนมเท่ากับ ร.พัน ๓๕ โดยเฉพาะตัวผู้บังคับกองพัน พ.ต. จงยุทธ ชูศรี

ในทางด้านการฝึก การสอน และความเป็นระเบียบภายในกองพัน ร. พัน ๓๕ ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากองพันใด ท่านเป็นผู้นำที่ให้ความอบอุ่น แก่บรรดาผู้ใต้บังคับบัญชาทุกระดับชั้น แม้เมื่อท่านโยกย้ายไปอยู่ในหน่วยอื่น พวกเราก็ยังคงติดตามไปหาท่านอยู่เสมอ

ในที่สุดนี้ข้าพเจ้าขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกจงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของ พล.ต. จงยุทธ ชูศรี อดีตผู้บังคับกองพัน ร.พัน ๓๕ ที่เคารพรักยิ่งจงไปสู่สุคติในสรวงสวรรค์ ณ สัมปรายภพเทอญ

พ.อ. (ลายมือชื่อ)

(วีรินท์ เบี้ยวไข่มุข)

๑๑ มกราคม ๒๕๑๕

มิตรภาพจากไข่ต้มครึ่งฟอง

เมื่อปลายปีพ.ศ. ๒๔๘๕ ผมได้รับคำสั่งให้ไปดำรงตำแหน่งผู้บังคับหมวดเสนารักษ์กองพันทหารราบที่ ๖ (สนาม) ซึ่งขณะนั้นได้เคลื่อนที่เข้ายึดเมืองเลนในสหรัฐไทยเดิม (แคว้นฉาน–ประเทศพม่า) แล้ว (ร.พัน ๖ ได้รับพระราชทานเหรียญกล้าหาญประดับธงชัยเฉลิมพล และมีฉายาว่า "กองพันทหารเสือ" ปฏิบัติการของกองพันนี้ทั้งในสงครามอินโดจีนและมหาเอเชียบูรพาห้าวหาญเสียสละ เพื่อประเทศชาติเพียงใด ผมของดกล่าวถึงเพราะจะเป็นการยกย่องพรรคพวกและตัวเอง ทั้งถือว่าเป็นเรื่องนอกประเด็น) นายทหารประจำ ร.พัน ๖ สมัยนั้นเท่าที่ผมนึกออกและขออนุญาตออกนามโดย ใช้ยศและชื่อเดิมมี ผบ.พัน–พ.ต.ทองสุก ปานใจ (พล.ต ชุมศักดิ์ ปานใจ), ผบ.ร้อย ๑–ร.อ. ทวีป ดำรงสัตย์ (พ.ต.อ.พิเศษ), ผบ.ร้อย ๒ และหน. บก.–ร.ท. วินัย ศาตรวาทิต (ร.อ.), ผบ.ร้อย ๓ ร.ท. ยุทธ สมบูรณ์ (พล.ท), ผบ.ร้อย ๔–ร.อ.ประจง ชูศรี, ผบ.หมวด ส.ร.ท. เริงฤทธิ์ รุมาคม (พ.อ.พิเศษ), ผบ.หมวด ปร.–ร.ท. สมอ สุดศก (พ.อ. พิเศษ), ผบ.หมวด พธ.–ร.อ.โชติ ภมรศิริ (พ.ต.), ผบ.สร.–ร.ต. จรัล โอสถสงเคราะห์(ร.อ.), ผบ.หมวดมี ร.ท. ประเสริฐ สุดบรรทัด (พ.ท.), ร.ต.อำพัน ศิลาสานต์ (ร.ท.), ร.ต.สุขุม บุณยเนตร(พ.อ.พิเศษ), ร.ต.เยี่ยม อินทรกำแหง (พล.ต.), ร.ต. หิรัญ สมัครเสวี (ร.อ.), และที่มิได้ออกนามอีก ๕–๖ ท่าน ผมยังจำหน้าได้ แต่นึกชื่อไม่ออก กรุณาให้อภัยด้วย

พอผมมาถึงก็เข้ารายงานตัวต่อ ผบ.พัน และเข้ารับตำแหน่งได้เพียง ๓ วัน ยังไม่ทันรู้จักคุ้นเคยกับเพื่อนนายทหารและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา กองพันก็เคลื่อนที่จากเมืองเลนมุ่งไปตีเมืองยอง, พอออกพ้นเมืองได้หน่อยก็ลงว่ายโคลนเลนลึกเกือบถึงบั้นเอวกันเป็นชั่วโมง ๆ ต่อจากนั้นต้องเดินไปตามเส้นทางอันแสนทุรกันดาร ขึ้นเขาลงห้วย นับไม่ถ้วนจนถึงเมืองพะยาก ออกจากพะยากเริ่มทำการรบเข้ายึดเมืองยอง ในระหว่างนั้นผมกับ ร.อ. ประจง ชูศรี ยังไม่รู้จักนิสัยใจคอกันดี มีการขัดแย้งกันเรื่องระเบียบปฏิบัติงานบ่อย ๆ ต่างก็แข็งเข้าหากัน จน ผบ. พัน ออกปาก การเข้ายึดเมืองยองเราเร่งบุกจนหมดแรงแทบจะคลานเข้าเมือง เวลาพลบผมนั่งพักสังเกตดูทหารเดินเข้าเมืองเป็นสายยาวเหยียด ทุกคนเดินโผเผย่องแย่ง หัวเข่าย่อ ผมเลยนึกขำในใจว่าเมืองนี้น่าจะชื่อเมืองย่อง วันแรก ๆ สะเบียงส่งมาไม่ทันพวกเราอดอยากถึงขนาดกินข้าวคลุกกับเกลือสินเธาว์ เรารักษาเมืองอยู่ ๙ วันก็มีกรมทหารราบที่ ๕ ขึ้นมาสับเปลี่ยน ทางกองทัพสนามมีคำสั่งให้ ร.พัน ๖ ถอนตัวลงไปพักที่ อ. พะเยา จ.เชียงรายโดยด่วน ตอนนี้แหละที่ประวัติการณ์เรื่องนี้บังเกิดขึ้น ก่อนออกเดินทาง ผบ.พัน ออกคำสั่งให้ทหารทุกคนบรรทุกเครื่องสนามขนาดเบา และให้เตรียมสะเบียงอาหารไว้พอกินได้เพียง ๓ วัน ทุกคนก็ปฏิบัติเคร่งครัด พอครบ ๓ วัน เราเดินทางมาถึงตำบลบ้านตามา สะเบียงกรังของผมก็เกลี้ยงพอดีมีแต่ข้าวสาร ผมให้ทหารประจำตัวหุงข้าวแล้วก็คิดว่า มื้อนี้เห็นจะต้องกระเดือกข้าวสุกเปล่า ๆ เป็นแน่แท้ พอดีเทวดามาโปรด ร.อ. ประจง ชูศรี เดินมาพบสภาพอันน่าทุเรศของผมเข้า ท่านบอกผมว่า

"ผมมีไข่ต้มอยู่ฟองหนึ่ง เรามาแบ่งกันกินคนละครึ่งฟองนะ" ผมดีใจและขอบพระคุณแทบกราบ มื้อนั้นผมนั่งกินข้าวกับไข่ต้มครึ่งฟองฟองได้เกือบหมดหม้อข้าวทหาร ด้วยความเอร็ดอร่อยเพราะหิวโหย ความซาบซึ้งในพระคุณและในน้ำใจอันโอบอ้อมอารีของท่าน ทำให้ผมไม่สามารถจะลืมคุณงามความดีของท่านได้ตลอดชาติ ต่อจากนั้นเราก็กลายเป็นเพื่อนรักเพื่อนตายกันมาจนบัดนี้ ท่าน ร.อ. ประจง ชูศรี ผู้นี้คือ พลตรี จงยุทธ ชูศรี นั่นเอง

ร.พัน ๖ พักอยู่ที่พะเยาประมาณ ๓ เดือนก็ได้รับคำสั่งให้เดินทางย้อนขึ้นไปเมืองยอง แล้วเข้าทำการรบใหญ่กวาดล้างข้าศึกให้พ้นจากสหรัฐไทยเดิมเราเข้ายึดแนวสันเขาเส้นพรมแดนยูนานได้เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๘๖

พลตรี จงยุทธ ชูศรี เท่าที่ผมรู้จัก เป็นผู้ที่มีอารมณ์เยือกเย็น สุขุมรอบคอบ เคร่งครัดระเบียบวินัย อารีอารอบ เป็นที่รักใคร่ของเพื่อนนายทหารและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา พรสวรรค์พิเศษของท่านอีกอย่างหนึ่งก็คือ มีฝีมือทำกับข้าวยอดเยี่ยมขนาดแม่ครัวหัวป่าก์ หลังจากไข่ต้มครึ่งฟองแล้ว ผมได้มีโอกาสลิ้มรสฝีมือปรุงอาหารของท่านบ่อยครั้ง

การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของท่านครั้งนี้ ผมและบรรดาเพื่อนทหาร ร.พัน ๖ รุ่น พ.ศ. ๒๔๘๕-๒๔๘๖ รู้สึกเศร้าสลดเสียดายและอาลัยอาวรณ์ท่านอย่างเหลือพรรณา ขอให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่านจงขึ้นไปสถิตย์ในสุคติภพเทอญ

ร.อ. จรัล โอสถสงเคราะห

(อดีต ผบ.สร.ร.พัน ๖ ปี ๒๔๘๕-๒๔๘๖)

คุณพ่อของลูก

ในที่สุด ก็ถึงวันพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อที่เคารพรักยิ่งของลูก ๆ..... ต่อแต่นี้ไปคุณพ่อก็จากพวกเราไปทั้งชีวิตและร่างกาย.... จะคงเหลือก็แต่เพียงคุณงามความดี ที่จะประทับอยู่ในความทรงจำของลูกทุกคน

คุณพ่อ เบ็นพ่อที่แสนประเสริฐ คุณพ่อเข้าใจในตัวลูกทุกคนเบ็นอย่างดีเมื่อลูกทำผิดพลาด คุณพ่อไม่เคยซ้ำเติม มีแต่คำปลอบโยนและการให้อภัย ซึ่งเบ็นพลังใจให้ลูก ๆ พร้อมที่จะกระทำตัวใหม่ในทางที่ถูกที่ดีงาม คุณพ่อไม่ค่อยชอบพูดมากนัก แต่เมื่อท่านพูดก็ทำให้ลูก ๆ ต้องเก็บเอาไปคิดทุกครั้งไป

คุณพ่อเบ็นคนที่ก้าวทันตามสมัยอยู่เสมอ ลูกชอบดนตรีสมัยใหม่คุณพ่อก็ส่งเสริมและสนับสนุน จัดหาเครื่องดนตรีให้ จนลูก ๆ จัดตั้งเบ็นวงย่อม ๆ ขึ้นได้ แม้แต่ลูกผู้หญิงจะชอบกีฬายิงปืน คุณพ่อก็ไม่เคยขัดและกลับแนะนำวิธีการอันถูกต้องให้ด้วย

คุณพ่อชอบธรรมชาติและชอบพาลูกๆ ไปเที่ยวในที่ไกลๆ ในจังหวัดต่าง ๆ บางครั้งพาเราไปกางเต๊นท์นอนท่ามกลางหุบเขาลำเนาไพร มิใช่เพื่อฆ่าสัตว์ตัดชีวิต แต่เพื่อให้ลูก ๆ ได้รู้จักกับชีวิตธรรมชาติ เช่นเดียวกับท่าน ให้ลูก ๆ มีความสามารถปรับตัวเองเข้ากับสภาพแวดล้อม ตลอดจนรู้ช่วยตัวเองในสภาวะต่าง ๆ ด้วย

คุณพ่อ เบ็นคนมีเมตตากรุณา ท่านชอบเลี้ยงสัตว์ และมีความสุขเพลิดเพลิน ไปในการดูแล แมว สุนัข และนกนานาชนิดซึ่งมีอยู่มากมายในบ้าน จนทำให้ลูก ๆ หลายคนเบ็นนักนิยมนกตามท่านไปด้วย

ในบั้นปลายชีวิตราชการ คุณพ่อเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก ยามว่าง คุณพ่อชอบไปนั่งสนทนากับพระภิกษุที่วัดมกุฏกษัตริยารามเสมอ และช่วยงานของวัดอยู่เนือง ๆ

ตลอดอายุของการรับราชการ คุณพ่อทำงานด้วยความซื่อตรง รักเกียรติ อดทน ไม่เคยด่างพร้อยในด้านคดโกง หรือเอารัดเอาเปรียบผู้ใดเลย ช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน เป็นความภูมิใจของลูก ๆ ทุกคน

คุณพ่อทำงานเหน็ดเหนื่อย ตรากตรำ ก็เพื่อความสุข ความสบายของครอบครัวส่งเสริมให้ลูกได้รับการศึกษาอย่างดีที่สุด ซึ่งลูกคิดว่าในบั้นปลายชีวิตคุณพ่อคงจะได้พักผ่อนอย่างสบาย ชื่นชมในความสำเร็จการการศึกษาของลูก ๆ แต่โรคร้ายซึ่งเป็นที่เกรงแก่คนทั่วไปก็มาบังเกิดกับคุณพ่อ คือ โรคหัวใจเพิ่มขึ้นอีกโรคหนึ่ง จากโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูงที่เป็นอยู่แต่เดิมแล้ว

คุณพ่อพยายามรักษาสุขภาพของท่านเองเป็นอย่างดี แต่คุณพ่อก็ไม่สามารถเอาชนะโรคร้ายได้ ท่านจึงจากพวกเราไปอย่างสงบ โดยที่พวกลูก ๆ ยังมิได้ตอบแทนพระคุณสมกับความตั้งใจ

ผลบุญกุศลใด ๆ ที่คุณพ่อได้กระทำมา จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อไปสู่สุคติในสัมปรายภพ ด้วยเทอญ

ลูก ๆ ของคุณพ่อ

"คิดถึงพ่อ"

โอ้ว่าวังเวง
จิตลูกคว้างเคว้ง ครวญไห้โหยหา
เคยยลพักตร์เพี้ยง ทั้งเสียงเจรจา
ที่ชินนัยนา กลับมาห่างหาย

โอ้ว่าชีพดับ
ดั่งโลกนี้ลับ อับแสงกำจาย
ทุกอย่างจบสิ้น ลูกถวิลเดียวดาย
พ่อไปลับหาย ไม่กลับคืนมา

บุญใดเคยสร้าง
คอยรับไม่ร้าง พ่อสุขหรรษา
สู่สวรรค์ชั้นบน ชื่นกมลทุกทิวา
ขอพระพุทธา ดลดั่งใจหวัง

สิรินศิริสุดา

อาลัยรักจากดวงใจ

วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๑๔ คุณและดิฉันได้ออกจากบ้านด้วยกันเพื่อไปปฏิบัติราชการด้วยกันตามปกติพร้อมลูก ๆ เวลาประมาณ ๖.๓๐ น. เมื่อไปส่งลูก ๆ แล้วก็แวะไปคุยกับ ท่านมหาขวัญ เขมสิริที่วัดมกุฏกษัตริยารามจนถึงเวลา ๘.๒๐ น. จึงได้นมัสการลาท่านเพื่อไปรับเงินเดือน ที่กระทรวงกลาโหม เวลาประมาณ ๙.๓๐ น.จึงได้แยกทางกันที่กระทรวงศึกษาธิการ เวลา ๑๑. ๔๕ น.ลูกได้โทรศัพท์มาบอก ดิฉันที่ทำงานว่า "คุณพ่อ ไม่สบายให้คุณแม่รีบกลับบ้าน" ดิฉันคิดว่าคงมีอาการแน่นอย่างที่เคยเป็น จึงสั่งให้ลูกใช้อ๊อกซิเย็นกระเป๋าขนาดเล็กให้คุณพ่อดิฉันรีบกลับบ้านพร้อมด้วยเพื่อนร่วมงานท่านหนึ่งพอถึงบ้านก็ไม่พบหราบว่าเพื่อนบ้านผู้อารีนำคุณส่ง โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าแล้ว ดิฉันจึงรีบไปที่โรงพยาบาลพระมกุฎเกล้า ฯ ทันที ไปที่ห้อง CC.U. ตึกธนรัชต์พบคุณนอนบนเตียงได้รับน้ำเกลือ อ๊อกซิเย็น พร้อมกับระบบเครื่องวัดหัวใจอยู่ในห้องคนเดียวขณะนั้นอาจารย์หมอพรก็กำลังพยาบาลคนไข้หนักถัดไปอีกห้องหนึ่ง ดิฉันจึงรีบ

เข้าไปหาคุณทันทีและถามว่าเป็นอะไรบ้างคะคุณก็ลืมตา และยิ้มกับดิฉันทันทีและบอกว่า แน่นเหลือเกิน ดิฉันยังพูดปลอบใจว่าทำใจดี ๆ นะคะไม่เป็นอะไรมากหรอก อาจารย์ หมอพร ก็กำลังอยู่ คุณก็บอกว่ามันแน่นมากไม่หาย และเมื่อยที่หน้าขาเหลือเกิน ดิฉันและเพื่อนก็ช่วยกันบีบนวดและมีเหงื่อออกมากดิฉันก็เช็ดให้ และหยิบพัดมาพัดให้คุณก็บอกว่าไม่ต้องหนาว ลูกวิ่งไปเชิญ อาจารย์หมอพรมา และท่านก็พลิกเปลือกตาดูแล้วอาจารย์ หมอพร บอกว่าคุณช็อค และก็พอดีนายแพทย์และพยาบาลมาหลายท่านเพราะเป็นเวลาที่พักกลางวันพอดีและสั่งให้ซื้อยามาฉีดอีก ลูกที่ไปด้วยต้องรีบวิ่งไปเที่ยวหาซื้อยาที่ห้องขายยา พอได้ยามาก็ฉีดอีกและขณะนั้น พยาบาลก็บังคับให้ดิฉันออกนอกห้องทันทีให้ไปนั่งคอยข้างนอกดิฉันก็มั่นใจว่าคุณคงไม่เป็นอะไรมากนัก เพราะดิฉันทราบอยู่อย่างดีว่าหลังจากที่คุณได้ทราบว่า มีโรคเกี่ยวกับเส้นโลหิตอุดตันก็ได้พยายามรักษาตัวอย่างดีอยู่ในความดูแลของอาจารย์หมอพรอยู่ตลอดเวลา และบันทึกผลการตรวจการใช้ยาไว้ในสมุดเป็นหลักฐานทุกครั้ง และก็จะถึงกำหนดวันพบอาจารย์หมอพรในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๔ ตามธรรมดาถ้ามีอาการเหนื่อยหรือออกแรงมากจะมีอาการจุกแน่น คุณก็จะต้องอมยา **Nitroglycerine** สักประเดี๋ยวก็หายแน่น แต่ทำไม – ในวันนี้ดิฉัน ต้องถูกทรมานให้นั่งคอยอยู่นอกห้อง **CC.U.** ด้วยความกระวนกระวายใจอย่างที่สุดเกือบ ๔ ชั่วโมงพยายามจะเข้าไปดูคุณอีกก็ไม่มีโอกาสเพราะพยาบาลไม่ยอมให้เข้าไป เวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. อาจารย์หมอพรท่านก็เดินออกมาและบอกว่า "ท่านสิ้นใจเสียแล้ว พวกผมและพยาบาล ได้พยายามช่วยเหลือจนสุดความสามารถแล้ว"

ความรู้สึกของดิฉันขณะนั้น เปรียบเสมือนดวงประทีปส่องทางชีวิต

ของดิฉันดับมืดลงแล้ว ดิฉันปวดร้าวเศร้าสลดใจอย่างสุดซึ้งไม่สามารถจะบรรยายได้ คิดว่าตั้งแต่นี้ไปวิถีชีวิตของดิฉัน จะต้องดำเนินไปตามแนวทางแห่งกรรมท่ามกลางความมืดมนเสียแล้ว ตลอดระยะเวลา ๒๖ ปี ที่เราได้ร่วมสุขร่วมทุกข์กันมา คุณเป็นคนที่รักเกียรติเป็นหัวหน้าครอบครัวที่เข้มแข็งอดทน รักครอบครัวมาก เป็นสามีที่ดี เป็นพ่อที่รักและเอาใจใส่ลูกมาก ส่งเสริมลูกให้ได้รับการศึกษาอย่างดีที่สุด แต่ลูกก็บุญน้อยที่ไม่ทันให้พ่อได้ชื่นชมในความสำเร็จของลูก เพราะกำลังศึกษาอยู่อีกหลายคน ซึ่งลูกทุกคนก็เศร้าใจและว้าเหว่เหลือเกิน ขาดความอบอุ่นขาดกำลังใจจากพ่อซึ่งหาไม่ได้อีกแล้ว

นับตั้งแต่วินาทีแรกที่คุณจากดิฉันไปอย่างไม่มีวันกลับ ดิฉันพยายามทำใจและคิดว่า ทุกคนหนีความตายไปไม่พ้น และมีเพื่อน ๆ มาคอยปลอบใจอยู่เสมอ แต่ก็ไม่ทำให้ดิฉันคลายความคิดถึงคุณได้เลย เพราะทุกวันเราจะต้องออกจากบ้านไปทำงาน และกลับบ้านพร้อมกันทุกวัน วันนี้ดิฉันต้องกลับคนเดียวพร้อมกับลูก ๆ อย่างทุกข์ทรมานใจที่สุด ตลอดเวลาที่ผ่านมาคุณปฏิบัติตนเสมือน พ่อ พี่ และเพื่อนของดิฉันอยู่ทุกโอกาส โดยเฉพาะในวงราชการของเราทั้งสองเราช่วยกันคิดส่งเสริมช่วยเหลือกันอย่างมากทั้งในอดีตและปัจจุบัน จึงเป็นผลสำเร็จจึงทำให้เราทั้งสองภูมิใจมาก

ต่อนี้ไปดิฉันไม่มีคุณคอยให้กำลังใจให้ความคิดเห็น หรือปลอบใจให้คลายความทุกข์และสิ่งที่ดิฉันแสนที่จะเศร้าตรงที่ว่า เราทั้งสองอุตส่าห์ตรากตรำพยายามสร้างฐานะเพื่อความสุขในบั้นปลายแห่งชีวิต แต่คุณก็ด่วนหนีไปก่อนอย่างสงบ

ในวันพระราชทานเพลิงศพในวันนี้ เพื่อน ๆ ได้แนะนำให้ดิฉันจัดพิมพ์หนังสือที่เกี่ยวกับวิชาการช่าง การฝีมือ การครัว ซึ่งดิฉันชอบและ

คุณก็ชอบอย่างมากด้วย แต่ดิฉันไม่มีกำลังใจที่จะจัดทำได้เลย จึงได้นำบันทึกการเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่ไป จังหวัดสุโขทัยในคราวสงครามมหาเอเซียบูรพาทั้งบทร้อยแก้ว และร้อยกรองที่คุณเขียนด้วยตนเองและมอบให้ดิฉันไว้และเขียนที่หน้าซองว่า "โปรดระวังและรักษาเอกสารที่มีค่าสูงสุด" ดิฉันได้เก็บและถนอมไว้เป็นอย่างดี เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่ดิฉันยังเคารพรักและอาลัยคุณอย่างยิ่งในชีวิต จึงได้นำมาจัดพิมพ์เพื่องาน พระราชทานเพลิงศพในวันนี้และต้องกราบขอประทานอาภัย และขออภัยต่อท่านที่เคารพนับถือด้วย โดยที่ในบันทึกการเดินทางได้กล่าวนามถึงท่านที่เคารพนับถือ ณ นี้ด้วย

ในที่สุดนี้ดวงใจที่ รักของคุณขอตั้งจิตอธิษฐานขอให้กุศลผลบุญที่คุณได้ทำไว้ในอดีต ได้โปรดดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณจงประพสแต่ความสงบสุขในสัมปรายภพสมกับคุณงาม ที่ได้บำเพ็ญทุกประการ

สาลี่ ชูศรี

ระลึกถึงพระคุณ

เนื่องในโอกาสที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงศพ พลตรี จงยุทธ ชูศรี ดิฉันและลูก ๆ ขอกราบขอบพระคุณ

ท่านที่เคารพที่ได้กรุณาให้เกียรติ มาร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพ

บรรดาญาติ มิตร ท่านที่เคารพนับถือ ทุกท่าน ที่ได้กรุณามาคารวะศพ แสดงความเสียใจ และร่วมบำเพ็ญกุศลตลอดจนรับเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม

ท่านที่เคารพนับถืออย่างสูง ทุกท่านที่ได้กรุณาเขียนคำไว้อาลัยในหนังสืออนุสรณ์

พร้อมนี้ดิฉันขอขอบพระคุณ พ.อ. ถวิล อยู่เย็น หัวหน้ากองประวัติศาสตร์ กรมยุทธการทหารบก ที่ได้กรุณาจัดทำเชิงอรรถประกอบบันทึกการเดินทางของ พลตรี จงยุทธ ชูศรี จากจังหวัดเชียงใหม่ถึงจังหวัดสุโขทัยให้ได้ความกระจ่างแจ่มชัดยิ่งขึ้น และขอขอบพระคุณ คุณธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ ที่อนุญาตให้นำบทความเรื่อง **กฎหมายกับการฉ้อราษฎร์บังหลวง** มาพิมพ์ด้วย ซึ่งเชื่อว่าจะมีประโยชน์แก่ท่านที่สนใจอย่างมาก

โดยเฉพาะอย่างยิ่งขอกราบนมัสการ ขอบพระคุณอย่างสูงแด่พระคุณเจ้าพระเถระผู้ใหญ่ในวัดมกุฏกษัตริยารามที่ได้เมตตากรุณา ช่วยจัดงานและอำนวยความสะดวกทุกประการ ในงานศพตั้งแต่วันถึงแก่อนิจกรรมจนถึงวันพระราชทานเพลิงศพในวันนี้ อาทิ

๑. เจ้าคุณพระเทพกิตติเมธี

๒. เจ้าคุณพระมหาคณานุศิษฏ์

๓. เจ้าคุณพระสาธุศีลสังวร

๔. พระมหาขวัญเขมสิริ

และสุดท้ายนี้ดิฉันและลูก ๆ ขอขอบพระคุณต่อมูลนิธิธัมมสิริที่ได้กรุณาจัดพิมพ์ หนังสือที่มีเรื่องราวอันมีสาระประโยชน์เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้วายชนม์ด้วย

สาลี่ ชูศรี

บันทึกความทรงจำ

ของ

พ.ท. จงยุทธ ชูศรี

ผบ.ร.พัน. ๓๕

ในสงครามมหาเอเซียบูรพา

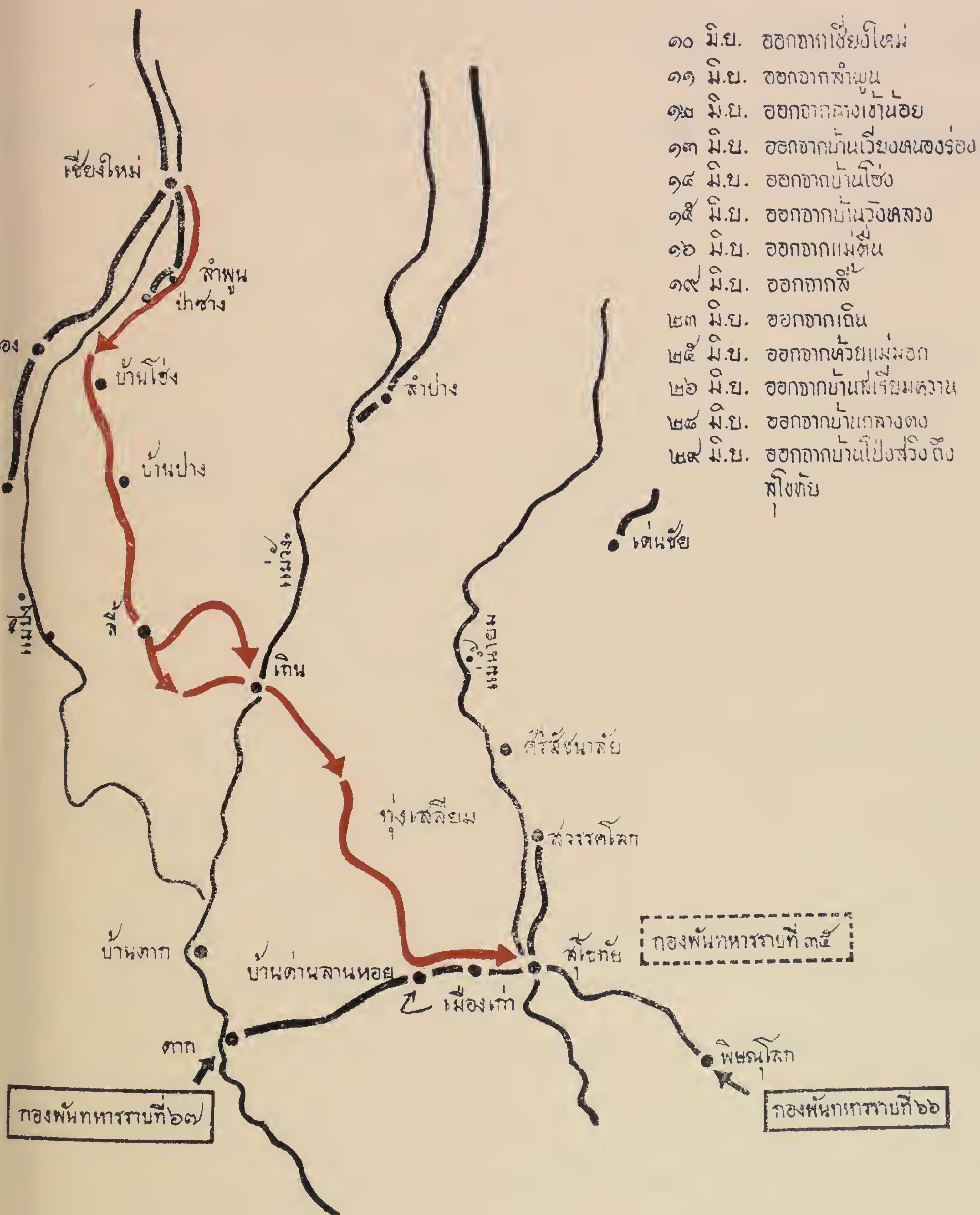
ขณะที่นำ

กองพันจากเชียงใหม่ ไปเข้าที่ตั้ง

ที่จังหวัดสุโขทัย

เพื่อเพิ่มเติมกำลังแก่ กองทัพที่ ๒

แผนที่สังเขปแสดงการเดินทางของ ร.พัน ๓๕ จากเชียงใหม่ถึงสุโขทัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘
ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา เป็นระยะทางประมาณ ๓๐๐ กิโลเมตร

ถนนที่มีในสมัยนั้น

นครสวรรค์

กองพันทหารราบที่ ๖๕

บันทึกการเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่-สุโขทัย

ของ พ.ท. จงยุทธ ชูศรี ผบ.ร.พัน ๓๕[1] ในสงครามมหาเอเซียบูรพา

๑๐ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๘.๐๐ น. เราอิ่มเอิบไปด้วยน้ำรักแห่งมิตรสหาย ซึ่งได้จัดการเลี้ยงส่งกันอย่างเห็นใจ เมื่อ ๙ มิ.ย. ๘๘ เราขี่ม้าคู่ชีพออกจากวัดหนองผึ้งด้วยความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เราปลื้มใจมากที่มีเพื่อนฝูงมีใจอารีมาส่งเราถึง **จ.ว. ลำพูน** คือ คลัง[2] คุณเกรียง[3] ประนิต[4] สวง[5] โดยเฉพาะคลังยังได้เอาโสมมาฝากเรา ๑ ขวด นอกนั้นดวงใจ[6] ของเรายังได้มาอยู่เคียงข้างกับเราตลอดทางจนถึงลำพูน วันนี้ฤกษ์เย็นชุ่มฉ่ำ โดยที่พระพิรุณโปรยปรายลงมาตั้งแต่ ๐๖.๓๐ น. เราผ่าหยาดฝนเคียงคู่ดวงใจของเราอย่างเบิกบานใจเดินกรำฝนอยู่อย่างนี้สักกี่ปีก็ได้ เรานึกในใจ ๑๓.๓๐ น.

---

1 ร.พัน. ๓๕ มีที่ตั้งปกติอยู่จังหวัดเชียงใหม่ บก. พัน ตั้งที่โรงเรียนปริ๊นสรอแยล วิทยาลัย แล้วย้ายไป วัดหนองผึ้ง กองพันนี้จัดตั้งขึ้นในสนามระหว่างสงครามเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นหน่วยขึ้นตรง ร. ๑๑ ได้ไปรบในรัฐเชียงตุง ประเทศพม่า แล้วมาเป็นกองหนุนของกองทัพพายัพ และยุบเลิกเมื่อเสร็จสงครามเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ พ.ท. จงยุทธ ชูศรี มาเป็น ผบ.ร.พัน.๓๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นผู้บังคับกองพันอิสระ ขึ้นตรงต่อ ท.พายัพ การเดินทางไปจังหวัดสุโขทัย คราวนี้เป็นไปตามแผน ก่อนที่ญี่ปุ่นจะยอมแพ้ ๒ เดือน

ก็ถึงลำพูน นายอำเภอสารภีผู้ใจดีได้มอบสุราช้างแดง ๒ ขวด กับหมูหยอง ๑ ห่อแก่เรา ซึ่งเรารู้สึกขอบคุณมาก เมื่อได้รับประทานหมูสะเต๊ะกันเล็กน้อย แล้วเพื่อนฝูงและดวงใจของเราก็อำลากลับเมื่อเวลา ๑๕.๐๐ น. เรารู้สึกใจหายเมื่อดวงใจของเราจากไป ๑๕.๓๐ น. ได้ไปเยี่ยมเจ้าเจียก[7] รู้สึกว่าเราเป็นผู้โชคดีโดยได้รับความเมตตาจากเจ้าเจียก ให้พระบางเลี่ยมทอง ๑ องค์ ซึ่งท่านปลดจากสร้อยคอของท่านมอบให้เราอย่างเต็มใจและยังได้มอบกระเช้าผลไม้อีก ๑ กระเช้า ๑๗.๓๐ น. ได้ไปรับประทานอาหารที่จวนข้าหลวง[8] ลำพูน ท่านข้าหลวงใจดีและให้ความเป็นกันเองอย่างมาก และได้จัดการจัดส่งข้าวห่อให้แก่หน่วยทหารของเราทุกหน่วยที่ผ่านไป ซึ่งได้ตอบขอบคุณท่าน ๑๙.๓๐ น. ได้อำลาท่านข้าหลวงกลับและแวะลาเจ้าเจียก กลับที่พักในโรงเรียนส่วนบุญโญปถัมภ์ คืนนี้ฝนตกพรำตลอดคืนเราหลับด้วยความเหนื่อย ก่อนหลับเราไม่ลืมที่จะส่งกระแสจิตไปถึงดวงใจของเรา

---

2 คุณกมล จันพินิจ อดีตคลังจังหวัดเชียงใหม่

3 คุณเกรียง ลิมพิศาล ขณะนี้อยู่เชียงใหม่

4 พล.ต. ประนิต เจริญศิริ

5 พล.ต. สวง จินดาอินท์

6 คุณสาลี่ ชูศรี ภรรยา ขณะนั้นเป็นครูใหญ่ ร.ร. การช่างสตรีจังหวัดเชียงใหม่

7 เจ้าหญิง ลำเจียก ณ ลำพูน

8 หลวงอนุมัติราชกิจ

๑๑ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๖.๓๐ น. เราออกเดินทางจากโรงเรียนส่วนบุญโญปถัมภ์ พระพิรุณยังคงประทานความร่มเย็นให้แก่เราตามเคย แต่เราต้องออกเดินตามกำหนดเวลาเพราะเราขออาหารเขาไว้ตามตารางประจำวันทุกวัน ถ้าเราผิดเวลาไปก็หมายความว่าอด เราจึงสมัครเลือกเดินทางไปเพื่อท้องของเรา ขณะนั่งมาบนหลังม้ารู้สึกหดหู่ใจและยิ่งคิดถึงดวงใจของเรามาก เรานั่งปล่อยยารมณ์ให้เลื่อนลอยไปหลายคุ้งหลายแคว ลมกำลังเงียบสงัด สายฝนที่ตกลงมาต้องยอดไผ่ทำให้กิ่งและใบของมันลู่และโน้มยอดลงมา ซึ่งวันก่อน ๆ เราไม่เคยคิดถึงมันเลย แต่วันนี้เราเห็นยอดไผ่ใบลู่คล้ายกับมันจะโศรกเศร้าและเห็นใจเรา เรายิ่งเศร้าใจความคิดถึงดวงใจยิ่งทับทวี เราต้องเบือนหน้าหนีมันไปทางอื่น ได้ยินแต่เสียงเท้าม้ากระทบพื้นดังกุบกับเป็นจังหวะ ฝนค่อยซาลงสายตาเรามองไกลออกไป เห็นไร่ข้าวเขียวชอุ่มเราค่อยสดชื่นขึ้นบ้าง แต่ก็ไม่วายคิดถึงดวงใจของเรา บ้านนี้คงจะหงอยเหงาเศร้าใจ ใครจะเป็นเพื่อนปลอบใจให้หายเศร้าได้ ยิ่งคิดก็ยิ่งเป็นห่วงดวงใจของเรามากขึ้น ฝนหายแสงแดดจ้าเราตื่นจากภวังค์ นึกถึงหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ เราสั่งให้ขบวนเกวียนเปิดระยะต่อให้มากขึ้นเพื่อป้องกันอันตรายจากการยิงของเครื่องบินจากข้าศึก[9] และสั่งให้หยุดรับประทานอาหารเช้าที่ตำบล **ป่าซาง** ๐๙.๓๐น. ถึงป่าซางจัดการจ่ายอาหารให้ทหาร สำหรับตัวเราคงจ่ายน้ำเย็นเลี้ยงท้องเพียง ๑ แก้ว ได้แวะเยี่ยมนายอำเภอ

---

9 ขณะนั้นเป็นเวลาสงคราม เครื่องบินสัมพันธมิตรจากประเทศจีนเคยมาปฏิบัติการถึงเชียงใหม่–ลำพูน จำเป็นต้องให้เกวียนเดินห่าง ๆ กันเป็นการลดอันตราย

สารภีและภรรยาที่บ้านป่าซาง ๑๑.๐๐ น. ออกจากป่าซางถึง **ฉางเข้าน้อย** พร้อมด้วยนายอำเภอสารภี เราได้รับไมตรีได้รับเชิญให้มารับประทานอาหารเย็นที่ฉางเข้าน้อย เราตอบรับด้วยความขอบคุณ ตลอดทางที่เดินผ่านมามีชาวบ้านมีใจเมตตานำอาหารต่างๆมาส่งให้กับขบวนทหารของเรา[10] ซึ่งเราได้ตอบขอบใจทุกคน แดดจัดร้อนมาก เรารีบเร่งผีเท้าม้าคู่ชีพขณะผ่านทุ่งกว้าง เราต้องระมัดระวังเครื่องบินมาก ๑๒.๐๐ น. ถึงบ้าน**สันมะกอก** ซึ่งเป็นที่พักแรม เราเลือกบ้านพักได้ ๑ หลัง สะอาดดี เมื่อได้อาบน้ำเปลี่ยนเครื่องแต่งกายแล้วรู้สึกหิวมาก เพราะตั้งแต่เช้าคงมีแต่น้ำเย็นอยู่ในท้องเพียง ๑ แก้ว แต่ก็ไม่มีอะไรจะรับประทาน เราจึงบรรจุกล้วยไข่ ๒ มะม่วง ๑ ละมุด ๒ ที่เจ้าเจียกให้มาและไม่ลืมแถมเจ้าช้างแดง[11] ที่นายอำเภอสารภี เสีย ๒ เป๊กด้วย เพราะมันแตกไปเสียครึ่งขวด รู้สึกเสียดายมันมากเพราะหาไม่ได้อีก ๑๕.๐๐ น. ได้พบกำนันตำบลรู้สึกว่าเอาการเอางานดีมาก ได้นำมะพร้าวอ่อนและมะม่วงมาให้ เราได้ติดต่อถึงเรื่องข้าวห่อสำหรับทหาร ทราบว่า ได้เตรียมเรียบร้อยตลอดทั้งมื้อเช้า เราค่อยสบายใจ กำนันได้เชิญเราและคณะนายทหารรับประทานอาหารเย็นโดยชาวบ้านเต็มใจเลี้ยง เราต้องแบ่งให้พลา[12] และหมออยู่รับประทาน ส่วน

---

10 ทหารกองพันนี้เป็นทหารเชียงใหม่และลำพูน

11 เป็นเหล้าที่ขึ้นชื่อฤาชาของเชียงใหม่ แต่ก่อนนี้เหล้าแม่โขงยังไม่มีแพร่หลาย

12 ร.อ. ตั๋น ทิพย์ชู เป็นพลาธิการ และ ร.อ. สิงห์โต สิทธิชัย เป็น ผบ. หมวดเสนารักษ์

เราต้องกลับไปตามเชิญที่ฉางเข้าน้อย ๑๗.๓๐ น. เราไปที่ฉางข้าวน้อยกับ ส.ต. หิรัญฝนตกลงมาขนานใหญ่ การรับประทานต้องเลื่อนไปถึง ๑๘.๐๐ น. เพราะต้องรอผู้รับเชิญซึ่งมายังไม่ครบ มีการรื่นเริงเล็กน้อย เวลา ๒๔.๐๐ น. เราขอบคุณแทนนายทหารที่ได้มารับประทานอาหารในวันก่อน แล้วจึงได้ลากลับ เจ้าม้าคู่ชีพก็พาเรากับ หิรัญ ลับสายตาไปในเงามืด ทางมืดมากโคลนเฉอะแฉะต้องระวังตัว กลัวม้ามันจะพาลงคู ง่วงก็ง่วงแต่ก็ต้องเบิ่งตาคอยดูทางข้างหน้าทั้งที่มองไม่เห็นอะไรเลย ๕ ก.ม. กว่าจะถึงที่พัก เมื่อถอดเสื้อและรองเท้าแล้วก็ล้มตัวลงนอนแต่มันหาหลับไม่ ร้อนเหงื่อออกจนโชกนอนพลิกไปพลิกมาใจก็ประหวัดถึงดวงใจของเราโธ่เอยเวรกรรมอะไรเล่าเราจึงต้องจากกันทั้งที่เรากำลังรักกัน เราหยิบพัดขึ้นพัดแล้วพัดเล่าก็ไม่หายร้อน นอนก็ไม่หลับ จึงสงบอารมณ์ส่งกระแสจิตไปถึงดวงใจของเรา ดูนาฬิกา ๐๒.๐๐ น. ต่อจากนี้เราก็ไม่รู้สึกตัว

๑๒ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๕.๐๐ น. เราตื่นรู้สึกขัดยอกตามตัวมาก เพราะเรานาน ๆ ขี่ม้าทีและรู้สึกเจ็บก้น เมื่อเก็บข้าวของเสร็จแล้วจึงแต่งตัวเตรียมเดินทาง และอำลาเจ้าของบ้านผู้อารีพร้อมกับให้นามบัตรแก่เจ้าของบ้านไว้ ๑ ใบ ม้าคู่ชีพพาเราเดินทางมาตามถนนอันเลอะเทอะด้วยโคลนตม ถึงแม้เราจะอยู่บนหลังม้าก็ไม่วายที่จะเลอะโคลนซึ่งกระเซ็นมาจากเท้าม้า มีชาวบ้านลูกเด็กเล็กแดงคอยส่งอยู่ตลอดทาง ๐๗.๐๐ น. เราสงบอารมณ์ส่งกระแสจิตถึงดวงใจของเรา ตอนสายแดดขึ้นเรายิ่งร้อน โคลนยิ่งเลอะเทอะเกวียนเคลื่อนที่ได้ยากเพราะติดหล่ม ทหารต้องดันท้ายจึงไปได้ ผ่านหมู่บ้านใดก็ได้ของขวัญซึ่งชาวบ้านนำมาให้ที่ข้างทาง เราก็รับกับเขาเหมือน

กัน มีไข่ต้ม บุหรี่ เมี่ยง ๐๘.๓๐ น. ถึงบ้าน**น้ำดิบ** ซึ่งเป็นตำบล ให้ทหารหยุดพักกินข้าว เราต้องคอยเกวียนซึ่งกว่าจะมาถึงก็เป็นเวลา๑๐.๐๐น. เราได้พบกำนันและพ่อเลี้ยงประจำตำบล ได้เชิญเราให้ไปรับประทานอาหารที่บ้าน เราได้ร่วมรับประทาน ๕ คนด้วยกัน มี พลา หมอ กำนัน พ่อเลี้ยง และเรา อาหารมื้อนี้มี ไข่ดาว หมูต้ม ตับหมู หมี่กรอบ และเราก็ไม่ลืมเจ้าช้างแดงที่เหลือครึ่งขวด เมื่อทหารอิ่มแล้ว เราได้ขอเกวียนและโคจากกำนันเพิ่มอีก เพื่อลดน้ำหนัก เพราะโคที่มาบอบช้ำเต็มที เราได้รับความสะดวกมาก ๑๑.๐๐ น. ได้ลากำนันและพ่อเลี้ยงเดินทางต่อไป ระหว่างนี้ผ่านทุ่งโล่งแจ้งยิ่งร้อนจัด ทุกอย่างเงียบสงัด ใบไม้นิ่งสงบ ไม่ไหวติงแม้แต่น้อย ในร่างกายยิ่งร้อนระอุ หิวน้ำจนน้ำลายเหนียว ถึงบ้าน**เหล่าคู่** พักเล็กน้อยแล้วเดินต่อไป ๑๕.๐๐ น. ถึง**บ้านเวียงหนองร่อง** อันเป็นตำบลพักแรม เราได้รับข้าวห่อจากผู้ใหญ่บ้านเช่นเคย ผู้ใหญ่บ้านเหล่าคู่นำข้าวห่อและหมูย่าง ๑ ตัว มาให้เรารับไว้ด้วยความขอบคุณ ๑๖.๐๐ น. เครื่องบิน ๔ เครื่องยนต์ได้บินผ่านไป ๑ เครื่อง ๑๙.๐๐ น. หน่วยต่าง ๆ ของเราจึงมาพร้อมกัน เราคงพักในโบสถ์เป็นเจ้าอาวาสตามเคย วันนี้โชคดีมีคนเอาปลาเทโพมาขายหลายตัวในตลาดเชียงใหม่ราคาตัวละ ๒๐ บาท แต่ที่นี่ตัวละ ๓ บาท เราไม่ต่อสักคำ วันนี้เราได้กินข้าวเหนียวกับปลาเทโพผัดพริกขิงและไข่ทอดมันช่างอร่อยจริง เห็นเทโพผัดพริกขิงอดคิดถึงท่านนิด[13] และดวงใจของเราไม่ได้มีหมอและพลาร่วมด้วยกัน ๓ คน และก็ไม่ลืมเปิดช้างแดงขวดสุดท้ายที่

---

13 หม่อมเจ้าหญิงส่งรัศมี จักรพันธ์ เป็นนักเรียน ร.ร. การช่างสตรี จังหวัดเชียงใหม่

นายอำเภอให้ฉลองเสียครึ่งขวด กลางคืนนอนหลับสบายโดยไม่ได้กางมุ้ง ยุงกัดนิดหน่อย ๐๒.๐๐ น. เราฝันเห็นดวงใจของเรา เราตกใจตื่นและนอนไม่หลับอีก จิตใจคิดถึงดวงใจของเรา ป่านนี้คงนอนหลับด้วยความอ่อนเพลียเนื่องจากนอนดึก โธ่น่าสงสารใครจะปลอบให้ดวงใจของเราให้หายเศร้าโศกได้ คุณเปลื้อง[14]ก็ดีแต่ย้ำเท่านั้น จะมีก็แต่ท่านนิดซึ่งคงจะเห็นอกเห็นใจครูของเขา

๑๓ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๔.๐๐ น. ตื่นนอนลุกขึ้นล้างหน้าและสั่งให้ปลุกทหารแล้วแจกข้าวห่อเตรียมเดินทาง ๐๕.๓๐ น. เริ่มเคลื่อนที่ เรานั่งบนหลังม้าคู่ชีพตามเคย ความเมื่อยขัดค่อยหายไปบ้าง แต่เจ็บก้นยังไม่หาย ถึงกระนั้นเราก็สมัครทนเจ็บก้นดีกว่าลงไปเดินลุยโคลน เช้านี้อากาศเย็นสดชื่นสบายดี เรานั่งบนหลังม้าพลางปล่อยอารมณ์ล่องลอยไปตามสายลม เห็นเจ้านกกิ้งโครงคู่หนึ่งมันร้องอ้อยอี๋เอียง ๆ อย่างมีความสุข ทำให้นึกถึงแหล่นกเขาของคุณเปลื้องขึ้นมาได้ เอามาต่อกับนกกิ้งโครงคงไปกันได้ "มันร้องอ้อยอี๋เอียง เอาวางบนเขียงยังเอียงคอขึ้นมาดู เอียงแล้วเราก็สับมันยังขยับขึ้นมาดู" เรานึกในใจ คุณเปลื้องนี่แกมีอะไรขำ ๆ ดี เจ้านกเอี้ยงดำ ๒ ตัวบินผ่านไป มันช่างหาคู่เก่งจริง ส่วนเราซิหาเกือบตาย เมื่อพบแล้วก็ต้องจากกัน เราทอดสายตาไปไกลเห็นหมอกบนยอดเขาลอยลิ่ว ๆ คล้ายละลอกคลื่น ท้องฟ้าสีครามแก่ แสดงว่าวันนี้อากาศสดชื่นแจ่มใสไม่มีฝน เราอยากร้องเพลงสักเพลงหนึ่งก็ไม่รู้จะร้องเพลงอะไร ถ้าถามคนอื่น เขาคงให้ร้องเพลง "กำศรวลรัก" เป็นแน่ เอาละลองร้องดู จำ

---

14 คุณเปลื้อง ขาวสะอาด ผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่

เนื้อเพลงไม่ได้หมดเลยต้องยุติ แล้วก็หันมาดูนาฬิกาเป็นเวลา ๐๗.๐๐ น. จึงสงบอารมณ์ส่งกระแสจิตไปให้ดวงใจของเรา แสงแดดเริ่มร้อนเรายังคงย่ำอยู่ในโคลน รู้สึกหิว วันนี้ท้องว่างแม้แต่น้ำหยดเดียวก็ไม่ได้ผ่านลำคอ เราเร่งฝีเท้าม้าให้ถึง**บ้านม่วงโคน** ซึ่งเป็นตำบลหยุดพักกินข้าวและข้ามแม่น้ำลี้โดยเร็ว ยิ่งใกล้โคลนยิ่งมาก รู้สึกสงสารทหารที่ต้องเดินลุยโคลนเข็นเกวียน ๘.๓๐ น. ถึงบ้านม่วงโคน ความหวังของเราที่จะข้ามน้ำลี้ได้เป็นอันล้มเหลวเพราะน้ำเต็มฝั่ง เนื่องจากฝนได้ตกลงมาสองสามวัน ณ ที่นี้ เราพบนายอำเภอ**กิ่งอำเภอบ้านโฮ่ง** และศึกษาอุคม[15] ซึ่งมาคอยต้อนรับเพื่อสนองความต้องการของทหาร เราสอบถามได้ความว่าร้อย ๓ กองเดียวที่นำเกวียนข้ามน้ำไปได้เพราะขณะนั้นน้ำแห้งหน่อยต่อจากนั้นจะต้องข้ามด้วยแพทั้งนั้น เรากะว่าการส่งข้ามโดยวิธีนี้จะต้องใช้เวลาประมาณ ๘ ช.ม. จึงตกลงใจพักแรมที่กิ่งอำเภอบ้านโฮ่ง เริ่มขนของลงจากเกวียนบรรทุกเรือ ซึ่งมีอยู่ลำเดียว และแพ ๑ แพ ส่วนเกวียนที่เกณฑ์มาเราให้กลับ เราเกณฑ์เอาใหม่ให้มาคอยอยู่คนละฝั่ง ส่วนเกวียนของเรา ๆ ใส่แพแล้วลากกันข้ามฟากไป ม้าและโคก็ลงจูงข้ามน้ำไป ตอนนี้สนุกกันใหญ่เสียงเอะอะของชาวบ้านซึ่งเราเกณฑ์มาช่วยลากแพและถ่อเรือ เราได้รับความไมตรีจากนายอำเภอและศึกษาธิการอำเภอ เชิญให้ไปรับประทานอาหารฝั่งโน้นก่อน เพราะได้จัดเตรียมไว้แล้ว แต่เราปฏิเสธเพราะยังอำนวยการขนข้ามน้ำยังไม่เสร็จ จนเวลา ๑๓.๐๐ น. ขนเรียบร้อยจึงรับเชิญและข้ามฟากไปรับประทานอาหารที่บ้านผู้ใหญ่ บ้าน ดงฤาษี เมื่อเวลา ๑๕.๐๐ น. เราล่วงหน้าไปดูที่พักก่อนและเราก็คงได้

---

15 ศึกษาธิการอำเภอป่าซาง

พักในโบสถ์อีกตามเคย กว่าขบวนจะเข้าที่พักเรียบร้อยก็ ๑๙.๐๐ น. พลาคงรั้งท้ายตามเคย นายอำเภอและศึกษาธิการอำเภอนี้ต้อนรับขับสู้แข็งแรงกว่าทุก ๆ แห่งที่ผ่านมา ๑๙.๓๐ น. มีการจัดเลี้ยงที่อำเภอเฉพาะนายทหารและนายสิบจัดอาหารเป็น ๒ ที่ นายสิบที่หนึ่ง เราและคณะกรรมการอำเภอที่หนึ่ง รับประทานเสร็จแล้วมีการพูดเล็กน้อย คณะกรรมการอำเภอได้จัดสุภาพสตรี ๒ คนมาร้องเพลงต้อนรับและอวยพร ร.พัน ๓๕ แล้วมีการเล่นรำวง โดยมีทหารเสนารักษ์เป็นลูกคู่เหตุการณ์เป็นไปสนุกสนานพอสมควร ๒๓.๐๐ น. จึงลากลับ ก่อนกลับศึกษาอุดมได้เชิญคณะเราและนายสิบให้รับประทานอาหารเช้าก่อนเดินทาง เราปฏิเสธเพราะจะสายมาก ผลสุดท้ายเราเสียอ้อนวอนไม่ได้ และเกรงจะเสียกำลังน้ำใจจึงรับคำ คืนนี้อากาศเย็นสบายและไม่ลืมที่จะส่งกระแสจิตไปให้ดวงใจของเราก่อนนอน

๑๔ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๖.๐๐ น. ให้ทหารออกเดินทางไปก่อน เมื่อรับประทานอาหารที่อำเภอแล้วลานายอำเภอเมื่อเวลา ๗.๐๐ น. นึกถึงจดหมายของดวงใจที่ให้เราตอนจะจากมาได้ จึงหยิบขึ้นมาอ่าน เมื่อได้อ่านแล้วใจเราหวิวและตื้นตันใจเป็นที่สุด พลันมโนภาพก็ปรากฏในอารมณ์ของเรา เราเห็นใบหน้าของดวงใจเราเศร้าหมองมีรอยคราบน้ำตา ใจเรายิ่งวะวาบหวิวและไม่รู้ตัวว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ จนหมอและพลามาถึง เราจึงตื่นจากภวังค์แต่มือยังกำจดหมายแน่นอยู่เมื่อได้บรรจงเก็บจดหมายไว้ที่เดิม แล้วก็พากันไปอำเภอ และรับประทานอาหาร เมื่อเสร็จเรียบร้อยก็อำลาและกล่าวขอบคุณ ศึกษาอำเภอได้สั่งว่า ถ้าขากลับผ่านทางนี้จะต้อนรับให้มโหฬาร

เชียว เราตอบขอบคุณแล้วก็เดินทางต่อไป เพื่อให้ทันขบวนของเรา ๐๙.๐๐ น. ถึง**บ้านป่าพลู** ให้ทหารหยุดพักกินข้าว ๑๐.๐๐ น. เราออกเดินทางต่อไป ทางเกวียนตอนนี้มีโคลนเป็นบางแห่งนับว่าโชคดีฝนไม่ได้ตกมาหลายวันทางเลียบริมแม่น้ำลี้ตลอดทางคล้ายทางไปเกาะกลาง[16] ซึ่งเลียบริมแม่น้ำปิงเว้นแต่ทางเป็นเชิงเขาขึ้น ๆ ลง ๆ บางแห่งผ่านต้นสักร่มเย็นดี บางแห่งวกไปห่างจากริมน้ำไปตามไหล่เขา ข้ามเนิน ลงห้วยผ่านป่าไม้เหี่ยงร้อนระอุ มีหินก้อนใหญ่ ๆ และกรวดก้อนกลม ๆ เริ่มร้อนเพราะแดดจัด เราเร่งฝีเท้าม้าให้เร็วขึ้น ๑๐.๓๐ น. ขบวนของเราติด**ห้วยฮวก** ห้วยนี้ชันมาก เราต้องเอาเชือกรั้งท้ายเกวียนแล้วปล่อยให้มันค่อย ๆ ไหลลงไปทีละน้อย ๆ เมื่อถึงก้นห้วยก็ช่วยกันเข็นขึ้นเพราะเจ้าโคมันไม่ยอมไปเอาเสียดื้อๆ นายอำเภอบ้านโฮ่ง ช่างรอบคอบดี ได้เกณฑ์พวกยางมารอเพื่อช่วยเข็นเกวียน ต้องเสียเวลาในการนำเกวียนส่งขึ้นทีละเล่ม ๆ หลายชั่วโมง เรารีบขึ้นม้าล่วงหน้าไปก่อน ๑๒.๐๐ น. ถึงบ้าน**วังหลวง**ซึ่งเป็นตำบลพักแรม ที่นี่พบปลัดอำเภอบ้านโฮ่ง ซึ่งมาคอยจัดอาหารไว้คอยต้อนรับ กำนัน**ตำบลป่าพลู** นำผลไม้มาให้ ๑ ถาด มีมะละกอ ขนุน อ้อย กล้วย มะม่วง เรากินมะละกอ ๑ เสี้ยวรู้สึกอร่อย น้ำที่นี่ก็อร่อยเหมือนน้ำวัดพระนอนหนองผึ้ง ท่านปลัดอำเภอได้ควักยาอุทัยจักรทิพย์หยดใส่น้ำให้เรา เอ๋อเฮอ มันช่างหอมเย็นชื่นใจจริง เห็นยาอุทัยอดคิดถึงดวงใจของเราไม่ได้ เพราะทุกครั้งที่บ้านดวงใจของเราต้องใช้ยาอุทัยใส่ให้เราเสมอ นอกจากนี้ท่านปลัดอำเภอยังได้เตรียมที่นอนไว้ให้ ๓ ที่ ซึ่งเราจะเว้นจากการขอบคุณเสียไม่ได้เลย ๑๕.๐๐ น.ฝนได้ตกลงมาห่าใหญ่ เรารู้สึก

---

16 เกาะกลาง เป็นที่ตั้งนิคมโรคเรื้อนของจังหวัดเชียงใหม่ มีทางแยกจากถนนเชียงใหม่–ลำพูน ห่างตำบลท่าศาลา 2 ก.ม.

เป็นห่วงขบวนของเราเกรงจะติดห้วยและเลยถือโอกาสรองน้ำฝนไว้ได้ ๒ ขวด กว่าขบวนเราจะมาถึงหมดเป็นเวลา ๑๙.๐๐ น. พลา คงรั้งท้ายตามเคย ท่านปลัดอำเภอผู้ใจดียกอาหารมาเลี้ยงเราและนายสิบ อาหารวันนี้ปรุงโดยท่านปลัดอำเภอเอง ซึ่งท่านบอกว่า ได้มารอเราอดหลับอดนอนมาหลายวันแล้ว อาหารมีไข่ต้ม ไข่ลูกเขย แกงสับปะรดกับไก่แบบพื้นเมือง ผัดสับปะรดกับไก่ หมูสับปั้นเป็นก้อนทอด และยังมีของพิเศษประทานมาจากเจ้ากุศล[17] คือหมูทอดทั้งตัว ๒ ตัว เราได้เขียนนามบัตรไปขอบคุณท่าน เมื่ออิ่มแล้วท่านปลัดอำเภอขอตัวกลับก่อนเพื่อไปเตรียมอาหารเช้าให้เรา เราเองก็รู้สึกเมื่อยและเจ็บก้น จึงเข้านอน แต่ก่อนหลับเราไม่ลืมที่จะส่งกระแสจิตไปให้ดวงใจของเรา

๑๕ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๔.๓๐ น. เราตื่นและปลุกทหารเพื่อเตรียมเดินทาง ๐๕.๓๐ น. เราลาท่านปลัดอำเภอและท่านกำนันแล้วออกเดินทาง ทางตอนนี้ลำบากเพราะต้องขึ้น ๆ ลง ๆ นับไม่ถ้วน มี ส.ต. หิรัญ เป็นผู้ติดตามลงห้วยขึ้นห้วย บางแห่งสูงเท่าระดับยอดไม้ มองเห็นยอดอื่น ๆ เป็นทิว ตลอดทางมีหินก้อนโต ๆ แหลมบ้างกลมบ้าง เราต้องหลีกให้ม้าเดินผ่าน เกรงเท้าม้าจะระบม สองข้างทางมีต้นไม้สูงใหญ่ มีต้นสัก ต้นแงะ ทางจึงร่มรื่นเย็นสบาย ตามพื้นดินมีต้นเฟิร์น ต้นปาล์ม ในป่ามีนกเขา นกเปล้า และนกอื่น ๆ มาก เจ้ากระรอกป่าหางแดงเป็นพวงโยนตัวและร้องอ๊อก ๆ อยู่ เรายิ่งเดินทางมาหลายวันเรายิ่งรักม้าคู่ชีพของเรามากขึ้น มีลมเย็นพัดมา

---

17 เจ้ากุศล ณ เชียงใหม่ เป็นบุตรเจ้าราชสัมพันธวงศ์ ณ เชียงใหม่ ปรากฏว่าเป็นที่เคารพนับถือของชาวกระเหรี่ยงเป็นอย่างมาก

ต้องหน้าและตัวของเราวูบใหญ่ เราขนลุกเกรียวทั้งตัว เอเราไม่เคยหนาวเลยเป็นอะไรหนอวันนี้ หรือบางทีดวงใจของเราส่งกระแสจิตมาหาเรากระมัง หรือไม่สบาย เราดูนาฬิกาเป็นเวลา ๐๗.๐๐ น. เราจึงตั้งใจสงบอารมณ์และส่งกระแสจิตไปยังดวงใจของเรา เวลายิ่งสายแดดยิ่งร้อน ก้นก็เจ็บ เมื่อยก็เมื่อย ๐๘.๐๐ น. เราจึงถึง**บ้านปาง**[18] ซึ่งเป็นตำบลหยุดพักเหนื่อยและให้ทหารกินข้าว วันนี้เราคงเลี้ยงท้องในมื้อเช้าด้วยน้ำเย็น ๑ แก้วตามเคย เราให้ ส.ต. หิรัญ พักม้าที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน แล้วเราขึ้นไปเที่ยววัดซึ่งอยู่ยอดดอย วัดนี้สวยงามและใหญ่โตมาก ได้ความว่า พระครูบาศรีวิชัยมาสร้างไว้ ต้องขึ้นบันได ๑๕๐ ขั้นพอเมื่อย ๆ กลับลงมาผู้ใหญ่บ้านนำน้ำขาวมาเลี้ยง ๑ ขวด หมูผัดกับมะเขือใส่พริก ๑ จาน กล้วย ๑ หวี ขณะนี้ขบวนเกวียนส่วนหน้าของเรามาถึงแล้ว เราชักหิวจึงบรรจุข้าวเหนียว ๑ ปั้น กับไข่เค็ม ๑ ลูก แล้วออกเดินทางต่อไป ระยะต่อไปนี้ร้อนมาก ทางเป็นหล่มเป็นโคลนมาก ๑๗.๐๐ น. เราถึง**บ้านป๋อก** หมู่บ้านนี้ใหญ่โตเหมือนกัน รู้สึกเหนื่อยและหิวน้ำเลยหล่อท้องด้วยน้ำเย็นตามเคย โชคยังดีพบ ส.ท.จอม ทหารกองหนุนเชิญให้ไปรับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน เรารับเชิญด้วยความยินดี บ้าน ส.ท.จอม นับว่ามีหลักฐานกว่าบ้านอื่นๆ เมื่อรับประทานเสร็จแล้วจึงลาเจ้าของบ้านผู้อารี ๑๔.๐๐ น. ออกเดินทางต่อไป ระยะทางตอนนี้สบายเพราะลงจากเขาแล้ว แต่เฉอะแฉะเป็นตอน ๆ ๑๕.๐๐ น. เราถึง**แม่ตืน** ซึ่งจะต้องข้ามแม่น้ำลี้อีกครั้งเราให้ขบวนรีบข้ามเพราะน้ำน้อยข้ามสะดวก แต่ฝนยังตกปรอยๆเราเกณฑ์

---

18 บ้านเกิดของครูบาศรีวิชัย ท่านเกิดเมื่อ ๑๑ มิ.ย. ๒๔๒๑ เวลาเกิดฟ้าคะนองมากจึงได้ฉายาว่า อ้ายฟ้าร้อง

ชาวบ้านให้ช่วยเข็นแพซึ่งบรรทุกเกวียนส่งข้ามฟากทีละเล่ม ๑๗.๐๐ น. เราก็ข้ามได้หมด เว้นแต่ขบวนของพลายังมาไม่ถึง ปลัดตำบลซึ่งคอยต้อนรับเราได้พาเราไปพักที่บ้านชาวบ้านหลังหนึ่ง กว้างขวาง สะอาด มีบ่อน้ำและส้วมที่เราต้องการ ได้อาบน้ำสระผมรู้สึกสบาย และกำนันได้จัดอาหารมาเลี้ยง คุยกันอยู่จน ๒๒.๐๐ น. จึงเข้านอน ก่อนหลับเราไม่ลืมที่จะส่งกระแสจิตไปถึงดวงใจของเรา

๑๖ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๕.๐๐ น. เราตื่นนอนและเก็บของเสร็จแล้วก็ลาเจ้าของบ้าน ๐๕.๓๐ น. ขบวนของเรารีบเคลื่อนที่ต่อไป ทางตอนนี้ผ่านระหว่างเขา มีต้นสัก ต้นตึง ต้นเหียง ต้นแงะ ปกคลุมตลอดทาง มีโคลนบ้างเป็นบางตอน เราคงมาบนหลังม้าคู่ชีพตามเคย อากาศเช้านี้สดชื่นสบายใจ ท้องฟ้าโปร่งสดใส เราร้องเพลงหงิง ๆ มาในลำคอตลอดทาง พลันใจก็คิดถึงดวงใจของเรา ๐๗.๐๐ น. เราก็สงบอารมณ์ส่งกระแสจิตไปให้ดวงใจของเราเสร็จแล้วรู้สึกสบายใจ เรานั่งม้าชมป่าไปตลอดทาง เสียง ส.ท. หิรัญ เรียกให้ดูกระรอกดงตัวหนึ่งสีแดง เรารีบรับปืนลมยิงไป ๑ นัด เสียงดังปุ้ เจ้ากระรอกดงกางมือกางตีนสี่หมึงลอยละลิ่วลงจากยอดไม้ตกดินเสียงดังผลุ หิรัญและบั่น ซึ่งตามมาอีก ๑ คน ทิ้งม้าโดดเข้าตะครุบแต่เปล่าเลยเจ้ากระรอกดงหายตัวไปทางไหนไม่รู้ เราช่วยกันมองหาจนอ่อนใจก็ไม่พบ แล้วเราก็พากันขี่ม้าต่อไป หวลนึกถึงเนื้อเพลงพม่าห้าท่อน "เดินทางมาในหว่างกระถางไม้" ใอมันเดินทางกันอย่างไรถึงเข้าไปในหว่างกระถางไม้ได้ ดูไม่เห็นมีเหตุผลเลย มันต้องเดินทางมาในหว่างเขาอย่างเรานี้ซิถึงจะถูก เรานึกในใจ เราเดินทางต่อไปทางตอนนี้ลดเลี้ยว

วกไปวนมา เพื่อหลีกต้นสักใหญ่ ๆ บางแห่งเป็นโคลนตมบางแห่งก็แห้ง ๑๐.๐๐ น. เราถึง**บ้านป่าไผ่** ณ ตำบลนี้เราต้องข้ามแม่น้ำลี้อีกครั้งซึ่งเป็นครั้งสุดท้าย เราได้ขอเกณฑ์คน ๒๐ คน ให้ไปช่วยเข็นเกวียนให้เราซึ่งติดหล่มอยู่ที่**ห้วยแม่แนบ** หล่มตอนนี้ลึกถึงท้องม้า เราลำบากหน่อยในการเดินทางตอนนี้ เมื่อผู้ใหญ่บ้านได้จัดส่งคนไปแล้วเรารู้สึกหิวจึงเข้าไปในหมู่บ้าน ซื้อขนุนและสับปะรดรับประทานค่อยบรรเทาความหิวแล้วจึงข้ามฟากไปรอขบวนเกวียนของเราอยู่ที่โรงเรียนประชาบาล ๑๐.๓๐ น. ฝนได้ตกลงมา ๑๕ นาที ขบวนของเรายังมาไม่ถึง เรารู้สึกเป็นห่วงเกรงจะไปพักที่อำเภอลี้ไม่ทันค่ำวันนี้ จนถึง ๑๒.๓๐ น. ขบวนส่วนหน้าของเราได้เริ่มมาถึงและเริ่มข้ามฟาก เมื่อเราได้สั่งการเสร็จจึงขึ้นหลังม้าล่วงหน้าไปก่อน ระยะทางตอนนี้สบายมากแต่ร้อนจัด อีก ๑๐ ก.ม. จึงจะถึงอำเภอลี้ เรารีบลงแซ่ม้าวิ่งบ้างเดินบ้าง เจ็บก้นก็เจ็บ แต่ทนเจ็บดีกว่าร้อน เราจึงเร่งฝีเท้าม้าเป็นห้อ ได้ยินเสียงตุ้บใหญ่ข้างหลัง และเสียงหิรัญหัวเราะก๊ากใหญ่จึงเหลียวไปดู เห็นเจ้าบั่นตกม้าอยู่กลางดิน หน้าโนนิดหน่อย เราจึงควักขี้ผึ้งกิเลนให้ทาแล้วออกวิ่งกันต่อไป ๑๔.๐๐ น. เราถึง**อำเภอลี้** จึงเข้าไปติดต่อปลัดอำเภอเรื่องการเกณฑ์คนหาบหาม นายอำเภอลี้ไม่อยู่ไปตรวจราชการ และได้สอบถามถึงหน่วยก่อน ๆ ได้ทราบว่าหมวด ปร.[19] บางส่วนยังไปไม่ได้เพราะขาดคนและเกวียน เราจึงต้องจัดการเกณฑ์ให้ ขณะนี้ขบวนของเรายังมาไม่ถึง เราจึงหาที่พักได้บ้านหลังหนึ่งขนาดย่อม เจ้าของได้ให้ที่พักทั้งหลัง มีบ่อน้ำและส้วมซึ่งเราพอใจมาก ๑๗.๐๐น

19 หมวดปืนใหญ่ทหารราบ ขณะนั้นใช้ปืนโบฟอรค ขนาด ๗๕ มม. และ 47 มม. กระบอกเดียว ๒ ลำกล้อง เรียกกันสมัยนั้นว่าปืนใหญ่ทหารราบแบบ ๗๗ สั่งเข้ามาใช้ราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗

ขบวนของเราเริ่มทยอยกันมาเรื่อย ๆ เรากำหนดที่ให้อยู่ในวัดและโรงเรียน ประชาบาล ๑๙.๓๐ น. เราชักหิว ขบวนของเรายังมาไม่หมด จึงซื้อเหล้าขาวมา ๑ ขวด ให้จ้ามาเปิดหมูกระป๋องแกล้มเหล้าไปพลาง ๆ ๒๐.๐๐ น. ปลัดอำเภอได้นำอาหารมาให้ มีแกงเผ็ดไก่ ผัดพริก ผัดกระเทียมดอง เราร่วมรับประทานอาหารกับเจ้าของบ้าน ส่วนคุณหมอคงรับประทานกับบ้านคนรู้จัก พลายังไม่มา ๒๑.๐๐ น. ขบวนของพลาจึงได้มาถึงให้พักอยู่ที่บ้านข้างเรา เมื่อขบวนมาพร้อมแล้ว จึงสั่งให้หยุดการเดินทางในวันรุ่งขึ้น เพื่อให้ทหารได้พักผ่อน ซักเสื้อผ้า ทำความสะอาดปืน และเพื่อรอขบวนเกวียนของ ส.อ. ใหม่ด้วย ๒๒.๐๐ น. เรารู้สึกง่วงจึงเข้านอน และไม่ลืมที่จะส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเรา

๑๗ มิถุนายน ๒๔๙๘

๐๕.๐๐ น. เราตื่นเมื่อได้สั่งการงานเสร็จแล้ว เราคิดว่าจะเลี้ยงตอบแทนความมีไมตรีแก่คณะกรรมการอำเภอลี้ก่อนที่เราจะจากไป จึงสั่งให้ห้องจัดอาหารและกับแกล้มสำหรับคน ๒๔ คน อาหารที่สั่งมีเป็ดตุ๋น แกงเผ็ดเป็ด ไก่ผัดกับสับปะรด ผัดเผ็ดไก่ ไข่ทอดหมูสับ หลนเต้าเจี้ยว ที่นี่ผักหายาก ปลาไม่มีเลย หมูมีบางวัน ของแกล้มมีถั่วทอด แคบหมู มะม่วง ผู้รับเชิญมีปลัดอำเภอและภรรยา ภรรยานายอำเภอ[20] ปลัดตำบล

---

20 อำเภอลี้ ขึ้นจังหวัดลำพูน อยู่ทางใต้ห่างลำพูน ๑๐๐ กม. สมัยนั้นถนนยังไม่มี คำว่าลี้ หมายถึง "ลับแล" นั่นเอง สมัยนั้นนับว่าอยู่ห่างไกลมาก อำเภอนี้ตั้งอยู่บนแม่น้ำลี้ไหลลงสู่แม่น้ำปิง ที่อำเภอจอมทอง เป็นตำบลผ่านของกองทัพสมัยโบราณ ที่จะยกไปเชียงใหม่ พวกไปทางเรือไปทางแม่น้ำปิง พวกที่เดินบก เดินผ่าน เถิน ลี้ ตามถนนสายลำพูน–ลี้ เถิน รถยนต์เพิ่งจะเดินได้เป็นทางลำลอง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗

สรรพสามิต เสมียนตรา ผู้ช่วยแพทย์ จ่าตำรวจ นางผดุงครรภ์ ครูประชาบาล ๑๒ คน เจ้าของบ้านที่เราพัก ๒ คน ถ้าฝนไม่ตกคงจัดให้มีการรำวงด้วย ๑๐.๐๐ น. บังเอิญพลาป่วยหนักโดยปัจจุบันเป็นโรคไส้เลื่อนอักเสบอย่างแรง ต้องรีบให้คุณหมอนำไปส่งโรงพยาบาลที่เชียงใหม่ โดยจัดคนหาบหามไป ๒๐ คน ขณะนี้มีนายทหารเหลือเราเพียงคนเดียว เรารู้สึกว้าเหว่มาก ๑๘.๓๐ น. ได้เปิดการรับประทานอาหาร แขกผู้หญิงคงขาดไปบ้างเพราะบ้านไกล ระหว่างรับประทานอาหารมีการร้องเพลงสลับการรำวงจนถึงเวลา ๒๓.๐๐ น. จึงปิดงานและกลับมานอน ขณะนี้ขบวนเกวียนของ ส.อ. ใหม่ยังมาไม่ถึง เราจึงออกเดินทางในวันรุ่งขึ้นไม่ได้ จึงต้องงดการเดินทาง ๑ วัน ก่อนนอนเราไม่ลืมส่งกระแสจิตไปถึงดวงใจของเรา

๑๘ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๖.๐๐ น. เราตื่นนอนเมื่อได้ล้างหน้าแต่งตัวเสร็จ ๐๗.๐๐ น. ระลึกถึงดวงใจของเราแล้วเราก็ส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเรา ๑๑.๐๐น. ขบวนของ ส.อ.ใหม่จึงได้มาถึง เราได้รวบรวมขบวนเกวียนทั้งหมดให้ส.อ. ใหม่ควบคุม แบ่งของที่จำเป็นออก สั่งคนหาบหามไปทางลัด เพราะวันเดียวก็ถึงอำเภอเถิน แต่ขบวนเกวียนต้องเดินถึง ๔ วัน อาหารมื้อเช้านี้เราคงได้รับความกรุณาจากปลัดอำเภออีกตามเคย เรารู้สึกเกรงใจ จึงเลยบอกงดตั้งแต่มื้อกลางวันเป็นต้นไป มื้อกลางวันวันนี้เราคงผ่านอาหารไปเพราะมัวยุ่งกับการสั่งงาน และจ่ายเงินซึ่งเราต้องทำหน้าที่แทนพลา รู้สึกว้าเหว่ใจมากในเมื่อมีนายทหารเหลือเราคนเดียว คิดว่าถ้าเราป่วยเสียอีกคนขบวนนี้คงไปไม่รอดแน่ ยิ่งคิดก็ยิ่งจะกลัวป่วยจริง ๆ ๑๘.๐๐ น. ได้รับ

เชิญจากชาวบ้านให้ไปรับประทานอาหารเย็น เมื่อรับประทานเสร็จก็ลากลับ และสั่งงานทหารเพื่อเตรียมเดินทางแต่เช้าเสร็จแล้วจึงเข้านอน และก่อนหลับไม่ลืมที่จะส่งกระแสจิตไปถึงดวงใจของเรา แล้วเราก็หลับอย่างสบาย

๑๙ มิถุนายน ๒๔๙๘

เราตื่นแต่ ๐๕.๐๐ น. ได้จัดลูกหาบซึ่งเกณฑ์ได้ ๓๘๒ คน ให้เข้าหาบของพร้อม ๐๕.๓๐ น. คุณนายปลัดอำเภออุตส่าห์นำไข่ดาวและสะเต๊กหมูมาให้เราแต่เช้าโดยกลัวว่าเราจะอดและหิว เราได้ขอบคุณอย่างมาก[21] และได้รับประทานไข่ดาวไปเพียง ๑ ฟอง เพราะมันยังเช้ามาก ที่เหลือจึงเป็นลาภปากของเจ้ามา[22]ไป ๐๖.๐๐ น. เราลาพวกชาวบ้านที่ออกมาส่งทุกคน เมื่อขบวนของเราพร้อมแล้วจึงสั่งให้เคลื่อนเดินทางต่อไป เนื่องจากเมื่อคืนฝนตกพรำตลอดคืนทางจึงเป็นโคลนเฉอะแฉะ เมื่อถึงบ้าน**ป่าหก**[33] ขบวนเดินเท้าของเราก็แยกกับขบวนเกวียน ตัดเข้าทางลัดซึ่งเป็นทางข้ามเขาไป **อำเภอเถิน** ๐๗.๐๐ น. เรารู้สึกคิดถึงดวงใจของเรา จึงส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเราเสร็จแล้วรู้สึกสดชื่น ไม่ช้าขบวนของเรา

---

21 สมัยนั้นประชาชนมีความเลื่อมใสทหารมาก และเอาใจช่วยกิจการทหารจริง ๆ การเดินทางครั้งนี้ เข้าใจว่าทางจังหวัดคงจะติดต่อไปให้รับรอง แต่ถึงกระนั้นการรับรองก็เต็มไปด้วยอัธยาศัยไมตรี

22 พลทหารมา ทหารประจำตัว ผู้บังคับกองพัน

23 ทางลัดคือทางเดินทัพสมัยโบราณตามแนวถนน ลี้–เถิน ขณะนี้ ส่วนทางอ้อมไปทางเหนือแยกที่บ้านป่าหกเลียบตามลำน้ำลี้ ไปออกดอยแม่ทอด เหนือเมืองเถิน ๑๔ ก.ม. แล้ววกมาออกบ้านแม่ทอด ขบวนเกวียนต้องใช้เวลาเดิน ๔ วัน จึงจะถึง อ. เถิน ส่วนทางลัดเดินวันเดียวแต่เป็นเขาสูง

ก็ผ่านบ้านป่องคำ ซึ่งเป็นตำบลที่มีชื่อในทางมีสาวงามมากของอำเภอลี้ ซึ่งเหมือนสาวงามป่าซางของลำพูน เป็นหมู่บ้านใหญ่ยาวไปตามถนน แต่เราผ่านไปยังไม่พบคนงามสักคนไม่รู้ไปไหนหมด ๐๙.๐๐ น. ผ่านบ้านดงดำ ผู้ใหญ่บ้านได้นำข้าวห่อมาแจกทหาร และเชิญเราไปรับประทานอาหารบนบ้าน โดยจัดเตรียมไว้เสร็จแล้ว เราเกรงจะเสียกำลังน้ำใจ จึงลงจากหลังม้าและชวน ส.ต. หิรัญ ไปรับประทานพอเป็นพิธีแล้วก็ลาผู้ใหญ่บ้านออกเดินทางต่อไป ๑๐.๐๐ น. ขบวนของเราผ่านบ้านนาไซร์[24] ต่อจากนี้ไปเป็นทางขึ้นเขา เจ้าม้าคู่ชีพของเรามันเก่งไม่ใช่เล่น มันได้พาเราขึ้นเขาเป็นครั้งที่ ๒ จากคราวเมื่อเราไปตรวจภูมิประเทศจากสันกำแพงไปลำปาง ทางบางแห่งก็เป็นทางลาดลงบ้างเล็กน้อย บางแห่งก็ชันมาก บางแห่งต้องลงจูงม้าเดินไปเพราะมันชันมากและเป็นก้อนหินโต ๆ เราไม่กล้าเสี่ยงภัย โดยถือเอาความสบายอยู่บนหลังม้า เพราะกลัวหัวแตกเมื่อม้ามันลื่นล้ม ๒ ชั่วโมงผ่านไปเราผ่านยอดเขามาได้ ๑ ลูก และกำลังจะขึ้นลูกที่ ๒ และกำลังนั่งเพลินเหม่อมองทิวทัศน์สองข้างทาง "โอ้ยดวงใจช่วยผู้พันด้วย" เราเอามือยันกิ่งไม้ซึ่งทอดล้มขวางหน้าอยู่สูงแค่หน้าอกเมื่อเรานั่งอยู่บนหลังม้า เจ้าม้ามันเดินลอดได้ เราไม่ทันเห็นมันจึงยันหน้าอกเราพอดี เราหล่นตุ๊บลงมาจากหลังม้าอย่างไม่เป็นท่า รู้สึกเจ็บมือซ้ายเล็กน้อย แล้วลุกขึ้นขี่มันไปใหม่ สองข้างทางเป็นต้นไม้สูงใหญ่ ไม่ได้ยินเสียงนกเสียงกาสักตัวเดียว มีแต่เสียงจักจั่นเรไรร้องกันอยู่ระเบ็งเซ็งแซ่ตลอดทาง พอเจ้าตัวหนึ่งร้องตัวอื่นก็ร้องกันเต็มป่าเสียงแซด เจ้าตัวหนึ่งหยุดเจ้าตัวอื่นก็ร้องต่อ หนวกหูจริง ๑๕.๐๐ น. เรารีบลงจาก

---

24 ขณะนี้เรียกว่าบ้านห้วยหญ้าไซ

เขาตอนนี้ลงเรื่อยและชันมากจึงไม่สมัครที่จะหล่นจากหลังม้าเป็นครั้งที่ ๒ อีก บางแห่งเรายันจนหน้าตั้ง บางแห่งต้องค่อย ๆ ไต่ลง บางแห่งก็ลาดลงสบายแต่ขณะนี้รู้สึกแหนบที่เข่าอ่อนเต็มทีจะพับเสียให้ได้ ไม่ช้าเราก็ลงมาถึงที่ราบ เราจึงหยุดคอยขบวนอยู่ที่ห้วยอีก ๓๐ นาที ทหารและลูกหาบก็เลยถือโอกาสบรรจุท้อง ตัวเราเองก็รู้สึกหิวเหมือนกัน เพราะกลางวันที่ผ่าน ๆ มีแต่น้ำหล่อเลี้ยงเพียง ๒ แก้ว แต่ก็ไม่อยากจะรับประทานเพราะในห่อข้าวมีข้าวเหนียวกับเขียดย่าง ซึ่งเราได้รับจากบ้านดงดำ เมื่อขบวนของเราพร้อมแล้ว จึงเริ่มเดินทางต่อไปใหม่ ทางต่อไปนี้ต้องข้ามห้วยประมาณ ๔๐ ครั้ง แต่ความจริงมันก็ห้วยเดียวกันนั้นเองมันเลี้ยวไปเลี้ยวมา เราเร่งฝีเท้าและเปลี่ยนคนหาบ เพื่อให้ถึงอำเภอเถิน[25] ก่อนค่ำ ๑๘.๐๐ น. เราจึงถึงอำเภอเถิน เราได้ตรงไปหานายอำเภอที่บ้าน เราได้ติดต่อขอเกณฑ์คนและเกวียน และขอข้าวห่อให้ทหาร และได้สอบถามถึงหน่วยต่าง ๆ ที่ผ่านไปและเส้นทางที่จะไปยังจุดหมายปลายทาง ขบวนของเรากว่าจะมาถึงและเข้าที่พักเสร็จก็เป็นเวลา ๑๙.๐๐ น. เราพักที่เรือนรับรองของอำเภอ ซึ่งมีเตียงและที่นอนเก่า ๆ ไม่มีผ้าปูและมีมุ้งขาด ๆ

---

25 อำเภอเถิน ในเวลานั้นถนนจากลำปางยังไม่มี คำว่า "เถิน" น่าจะมาจากคำว่า แถนหรือแถง เมืองแถง คือเมืองเดียนเบียนฟูในเวียตนามเหนือ เป็นเมืองไทยเดิมเรียกว่า "นาน้อยอ้อยหนู" พวกเมืองเถินอาจจะอพยพมาจากที่นั่นก็ได้ เพราะ งอบ ที่ชาวอำเภอเถินกับพวกเดียนเบียนฟูเป็นแบบเดียนกัน แต่คำว่าเถินนี้อักขรานุกรมภูมิศาสตร์ไทยเล่ม ๒ หน้า ๔๔๑ ให้ความหมายเป็นอย่างอื่นว่า "เตือน" หรือ "ที่ดอน"

๑ หลัง ตุ่มน้ำ ๑ ตุ่ม ส้วมไม่มี เราได้อาบน้ำเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเสร็จก็เกือบ ๒๐.๐๐ น. รู้สึกหิว นั่งคอยคิดว่านายอำเภอคงจะเชิญไปรับประทานข้าวที่บ้านหรือมีอาหารให้ แต่ผิดหวังเราคอย ๆ ไม่เห็นวี่แวว เราหิวจนทนไม่ไหวจึงชวน ส.ท. ตุ้ย ไปตลาด เคราะห์ดีมีร้านอาหารเปิดอยู่ ๑ ร้าน แต่มีหมูพะโล้และไข่เท่านั้น จึงสั่งมารับประทาน พร้อมกับสับปะรด ๑ ลูก ข้าว ๒ จาน แถมเหล้าคนละ ๑ เป๊ก ราคา ๗ บาท ความจริงครัวของเราก็มีแต่วันนี้เดินทางไกลมาก เจ้าทองเดินกระย่องกะแย่ง เราไปดูเพื่อจะ มีอะไรกิน แต่เห็นทองนอนเหยียดสี่หมีงเพราะอ่อนเพลียเราจึงไม่อยากกวนเขา วันนี้เป็นวันแรกที่เรามาพักในอำเภอที่ใหญ่ที่สุด สมบูรณ์ที่สุด และนายอำเภอก็รู้จักชอบพอกับเราเป็นอย่างดี แต่เราต้องอดข้าวตั้งแต่เดินทางมาแม้แต่ผ่านบ้านราษฎร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เขาก็ต้อนรับขับสู้จัดอาหารให้เราทุกตำบลตลอดทางไม่มีอด แต่มาอดเมื่อเข้าอำเภออันใหญ่โต เมื่อกินอิ่มแล้วก็กลับที่พักล้มตัวลงนอนแต่มันหาหลับไม่ พลิกไปพลิกมากระสับกระส่ายตลอดคืน จิตใจหวลคิดถึงดวงใจของเราอยู่ไม่วายร้อนก็ร้อนมองดูนาฬิกาเห็น ๐๒.๐๐ น. เราก็หลับไม่ลง นี่มันเป็นอย่างไรกัน พยายามสงบอารมณ์ให้หลับ จน ๐๓.๐๐ น. ผ่านไปแล้วเราจึงไม่รู้สึกตัว

๒๐ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๖.๐๐ น. เราตื่นนอนวันนี้งดเดินทางเนื่องจากคอยขบวนล้อและเกวียนที่ขอเกณฑ์ เราได้เข้าไปเที่ยวในตลาด **อำเภอเถิน**[25] นี้แต่เดิมเป็นจังหวัด มีที่ทำงาน เรือนจำ แต่เดี๋ยวนี้ยุบเป็นอำเภอ ฉะนั้นบ้านจึงมาก แต่มีถนนสายเดียว บ้านยาวยืดไปตามสองฟากถนน ยาว ๔ กิโลเมตร แต่ทุกบ้านปลูกเป็นแบบร้านค้า คือเปิดหน้าถัง แต่ในบ้านหนึ่ง ๆ ไม่เห็นมีอะไรขายเป็นแก่นสาร มีของกระจุกกระจิกไม่ได้ความ ทุกบ้านทอผ้าใช้เองและขายด้วย ผู้คนก็ไม่เห็นมีเดินกัน ตลาดสดมีอยู่ ๑ ตลาดเล็กนิดเดียว ไม่ค่อยมีอะไรขาย ชาวบ้านก็ไม่ใคร่จะมาตลาด เพราะคอยดักซื้อกันแถวหน้าบ้านนั่นเอง ดูไม่น่าอยู่เสียเลย แต่ทั้งที่เบื่อแสนเบื่อก็จำต้องอยู่ เพราะขบวนเกวียนของเรายังมาไม่ถึง เช้านี้เราคงได้กาแฟที่ร้านเจ๊กไหหลำ ๑ แก้ว ตามธรรมดาเขาขาย ๑ บาท แต่เจ้าของใจดีไม่เอาสตางค์ เราคิดถึงดวงใจของเรามากกว่าทุก ๆ วันตั้งแต่จากมา

---

25 อำเภอเถิน ก่อนพ.ศ. ๒๔๓๗ เป็นเมืองขึ้น มณฑลลาวเฉียง (พายัพ) จนกระทั่งได้จัดการปกครองส่วนภูมิภาคในระบบเทศาภิบาลเมื่อ ๒๓ ธ.ค. ๒๔๓๗ เถินเป็นเมืองสำคัญแต่โบราณ เป็นปมคมนาคม ไปเชียงใหม่ ลำปาง ศรีสัชนาลัย และตาก และที่เมืองเถินนี้เองเจ้าชายแก้ว (พระเจ้ากาวิละ) ขณะที่อยู่เมืองลำปาง พม่าใช้ให้เป็นทัพหน้ามารบไทย ได้สวามิภักดิ์ต่อเจ้าพระยาจักรี กองทัพหน้าของพระเจ้าตาก เมื่อ ๒๔ ธ.ค. ๒๓๑๗ เป็นเหตุให้การรวมไทยของพระเจ้ากรุงธนบุรีสะดวกขึ้นมาก จะเป็นการสมควรหรือยังที่จะมีอนุสรณ์อะไรสักอย่าง สำหรับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่อำเภอแห่งนี้ เมืองเถินแปรสภาพเป็นอำเภอขึ้นกับจังหวัดลำปางเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘

๐๗.๐๐ น. เราตั้งใจส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเรา เมื่อทนนั่งอยู่ด้วยความเบื่อไม่ไหวจึงกลับที่พัก ตอนกลางวันรู้สึกหิวจึงให้ทองผัดข้าวให้ ๑ จาน เรานึกถึงขนมขึ้นมาได้จึงให้ทองหยิบขึ้นมา เพราะฝากไว้กับทองทั้งหมด ตั้งใจจะกินให้อร่อย แต่เราได้รับความเสียใจและเสียดายอย่างมาก ขนมเค๊กขึ้นราจนเขียวปี๋และดำ หมูผัดพริกของคุณเปลื้องราขึ้นเป็นใยแมลงมุม หมูหยองของนายอำเภอสารภีก็เช่นเดียวกัน เราชักหัวเสีย เสียดายก็เสียดาย ต้องทิ้งมันทั้ง ๆ ที่อยากกินแทบตาย ความจริงจะโทษเราลืมกินมันก็ไม่ถูกนัก เพราะขบวนของตาทองมาถึงที่หลังเขาทุกที แล้วก็เปียกฝนมาหลายวัน ยังมีคลางแคลงกรอบอย่างเดียวที่ไม่เสีย แต่มันก็เปลี่ยนสภาพจากคลางแคลงกรอบเป็นคลางแคลงเหนียวไปเสียแล้ว แต่เราก็ยังยินดีที่จะกินมัน วันนี้เลยสั่งให้ทองทำอาหารเย็นไว้ให้ เพราะถ้าจะรอให้นายอำเภอเชิญคงอดแน่ ตะวันยิ่งสายเรายิ่งเบื่อมากคิดอยากออกจากอำเภอเถินไปเสียเร็ว ๆ นั่งแช่งชักเจ้าขบวนเกวียนของเรามันช่างมาช้าจริง ๆ เราไม่รู้จะทำอะไร จึงคว้าปืนไปยิงค้างคาวที่ยอดตาลได้มา ๑๒ ตัว ให้ทหารเอาไปกิน ต่อไปไม่รู้จะทำอะไรลงท้ายก็นอนเล่น แต่แล้วก็ต้องลุกขึ้นเพราะมันร้อน คว้าจักรยานได้เข้าไปในตลาดอีก นั่งคุยกับพวกนายสิบที่ร้านกาแฟ ทุกคนเบื่ออำเภอเถินเหมือนกับเรา อยากไปให้พ้นเร็ว ๆ แต่ไม่รู้จะทำอย่างไรคงนั่งฆ่าเวลาให้หมดไป ๑๗.๐๐ น. จึงกลับมาอาบน้ำเสร็จ ทองก็ยกอาหารและกับแกล้มมาให้ ลงมือกินข้าวและล่อเหล้าฝางเสีย ๑ เป๊ก เพราะสิงห์โตแดงหมดแต่อำเภอลี้ วันนี้ทองทำหมูผัดพริก และต้มยำไก่ เรากินคนเดียวไม่รู้สึกอร่อยเลยจึงอิ่ม ฉวยจักรยานได้เข้าไปในตลาดอีก แต่พอถึงตลาดยางแฝบจึงต้องจูงกลับ ผ่านบ้านหนึ่งเห็นนายสิบของเรากำลังล้อมวงกันอยู่อย่างสนุก ร่วมด้วยชายร่าง

อ้วนคนหนึ่ง ภายหลังทราบว่าเป็นผู้บังคับหมวดตำรวจอยู่ที่อำเภอลี้ แต่มาราชการที่อำเภอเถิน ได้มาเชิญเราให้เข้าไปร่วมวงด้วย ดูแกคุยสนุกดี แต่เราขอตัวเพราะกินข้าวแล้ว เราจึงตั้งปัญหาถามว่า ทำไมอำเภอเถินใหญ่โตจึงไม่สนุก และคนสวย ๆ ก็ไม่มี แกหัวเราะบอกว่าที่นี่สนุกกว่าอำเภอลี้ คนสวย ๆ ก็มี เราคุยอยู่อีกครู่หนึ่งก็ลากลับ วันนี้พระจันทร์สว่างสดใสมาก ประมาณได้ว่าขึ้น ๑๑ ค่ำ เรารู้สึกเหงาใจมาก คิดถึงดวงใจของเรา แล้วก็คิดถึงเพื่อนฝูงที่เชียงใหม่ทุกคน ท่านนิดบ้านนี้คงคอยจดหมายตอบอยู่กระมัง แต่จดหมายท่านนิดยังคงอยู่ในกระเป๋าเรายับยี่ยับเยิน และชื้นยุ่ยเพราะเปียกเหงื่อและฝนตามทาง ครูเชื้อบ้านนี้คงหายแล้ว ครูสละก็ไม่เอาเรื่องอะไรกับใคร น่าสงสาร หยิบหมวกทีไรเป็นต้องนึกถึงแกทุกทีเที่ยวก็ไม่ชอบเที่ยว พาไปเที่ยวจอมทองกับคณะก็บังเอิญประสบเหตุร้ายแต่ดูแกก็มีความสุขดี คลังจังหวัดเป็นคนที่เรารัก เป็นคนซื่อดีกับเพื่อนฝูงอุตส่าห์มาส่งเราถึงลำพูน แถมเอาโสมมาฝากอีกด้วย คุณเปลื้องไม่มาส่งถ้าจะขี้เกียจมากกว่าอย่างอื่น ความจริงแกก็รักเรามาก จะไปคุยกับดวงใจของเราแก้เหงาบ้าง ก็คงล้อและขับบ้างตามนิสัยของแก คุณเกรียงแกก็ดีกับเราเหลือขนาด อุตส่าห์ตื่นแต่มืดเปียกฝนม่อล่อกม่อแล่กมาส่งกับเขาเหมือนกัน คุณประนิต ความจริงเรารักแกมากในด้านการงาน คล่องแคล่วว่องไว มีปฏิภาณดี ไว้ใจได้เมื่อสั่งงาน ดีกับเพื่อนฝูง คิดไปคิดมาก็มาตกที่ดวงใจของเราอีก เดือนหงายอย่างนี้คงนอนไม่หลับ โธ่เอ๋ย เคยอบอุ่นโดยอยู่ใกล้เรา ต่อไปนี้ใครจะหยอกล้อให้เบิกบานใจได้เหมือนเรา บางวันคงจะกลุ้มใจแล้วบทของตาโป๊เป้าปี้ก็คงจะได้เริ่มแสดงอีกเงียบๆตามซอกตามมุมมืด น่าสงสารจริง ๆ ถ้าเราอยู่บ้านนี้คงได้หยอกล้อให้เพลิดเพลินใจ ยิ่งคิดก็ยิ่งกลุ้มใจ กลับขึ้นเตียงนอนแต่มันร้อนนอนไม่หลับ มองเห็น

จันทร์เจ้ากำลังส่องแสงนวลจากช่องหน้าต่าง จิตใจยิ่งเลื่อนลอยไปตามอารมณ์ ดูนาฬิกาเห็น ๒๔.๐๐ น. พยายามระงับสติอารมณ์ให้อยู่ในสมาธิ แล้วเราก็ส่งกระแสจิตไปถึงดวงใจของเรา แล้วสะกดใจพยายามให้หลับ แล้วเราก็ไม่รู้สึกตัว

๒๑ มิถุนายน ๒๔๙๘

๐๖.๐๐ น. เราตื่นนอนเมื่อได้ปฏิบัติกิจวัตรเสร็จแล้วก็คว้าปืนลมไปใต้ต้นโพธิ์ข้างถนนเด็กเล็กๆ และผู้ใหญ่ล้อมหน้าล้อมหลังชมฝีมือการยิงนก ได้นก ๗ ตัว ส่งให้ทอง เลิกจากยิงนกขึ้นที่พักรู้สึกคิดถึงดวงใจ ๐๗.๐๐ น. ได้ส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเราตามเคย แล้วคว้าจักรยานขี่ไปตามถนนจนสุดถนน ดูบ้านช่องจนทั่ว ใช้เวลาขี่ไปและกลับ ๔๐ นาที เรายิ่งเบื่อ กลับมาแล้วไม่รู้จะทำอะไร นั่งๆ นอนๆ เล่น อาหารมื้อเช้าคงผ่านไป กลางวันชักหิวให้ทองผัดเส้นหมี่ให้ ๑ จาน พอประทังไปได้ เรารอเกวียนยังไม่มา คิดว่าเมื่อได้เกวียนที่เกณฑ์เมื่อใดก็จะรีบไปตั้งใจจะผ่านสวรรคโลก นั่งๆ นอนๆ ยิ่งกลุ้มใจ ลุกขึ้นคว้าปืนลมออกชวน ส.ต. หิรัญ และเจ้ามาไปยิงนกเล่นได้มาอีก ๙ ตัว รวมเป็น ๑๖ ตัว ตั้งใจว่าวันนี้จะดื่มแก้กลุ้มให้สนุกสักหน่อย สั่งให้ทองผัดเผ็ดบ้าง ทอดบ้าง ไปดูนกที่ทอดไว้เห็นยังน้อยจึงฉวยปืนลมไปยิงแถมได้มาอีก ๑๔ ตัว รวมวันนี้ได้นกถึง ๓๐ ตัว นับว่าได้มากเป็นประวัติการณ์ ๑๘.๐๐ น.จึงยกนกทอดผัดเผ็ดไปบ้าน ส.ต.อ. ค่าย ซึ่ง ร.ต.ต. เฉลียว จัดรับรองไว้ ได้ทราบว่า ร.ต.ต.เฉลียวได้ไปชวนนายอำเภอมาร่วมเลี้ยงกับเราด้วยแต่นายอำเภอไม่มาแกจึงจัดของแกเองตามลำพัง ส.ต.อ. ค่าย ได้ความว่าเป็นพ่อครัวเก่งทำอาหารได้ทั้งไทย จีน ฝรั่ง อาหารวันนี้มีไก่ย่างทั้งตัว เป็ดตุ๋น ขาหมูต้ม

เก็ม ของเรามีนกทอดกรอบและผัดเผ็ดนก นกของเราขายดีกว่าจึงหมดก่อน ในขณะรับประทานนายอำเภอได้ผ่านมา เราได้ร้องเชิญให้มาร่วมวงด้วย แต่ขอตัวไม่แวะ และผู้กองตำรวจอำเภอเถินได้มาร่วมด้วยอีกคนรวมเป็น ๗ คน นายสิบของเรา ๓ คน เมื่อได้คุยกันสนุกสนานพอสมควร ๒๐.๐๐ น. เราจึงขอตัวลากลับก่อนมื้อนี้คงผ่านข้าวไปอีก คืนนี้เดือนแจ่มดีมาก แต่เราชักมึนๆจึงนอนหลับไป ฝันอะไรเปะปะไม่ได้ความ ตกใจตื่นเมื่อ ๒๔.๐๐ น. เห็นพระจันทร์ส่องแสงสว่างดังกลางวัน เรานอนไม่หลับจึงลุกขึ้นรู้สึกคอแห้งผาก ดื่มน้ำเสีย ๑ ขัน ยืนชมจันทร์อยู่ที่หน้าต่างจึงคิดได้ว่าค่ำนี้เรายังไม่ได้ส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเราเลย เพราะมึนและหลับไป นึกฉิวตัวเอง เราจึงสำรวมจิตใจแล้วส่งกระแสจิตไปถึงดวงใจของเราแล้วจึงเข้านอนและหลับไป

๒๒ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๖.๐๐ น. เราตื่นมองเห็นแสงตะวันแล้วนึกเบื่ออำเภอเถินเต็มที่ นึกเร่งให้ขบวนเกวียนมาเร็วๆจะได้จากอำเภอเถินเมืองที่แสนเบื่อ ๐๗.๐๐ น. เราได้ส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเราแล้วเราก็เข้าตลาด ได้พบพ่อค้าเกลือชาวสวรรคโลก ได้สอบถามเส้นทางได้ความว่าไปได้สะดวก[26] เราได้แต่นั่งคอยนอนคอยขบวนเกวียนก็ไม่มาสักที ยิ่งกลุ้มใจหนักขึ้น ๑๗.๐๐ น. ตั้งใจว่าไม่คอยขบวนเกวียน เราจะขอเกวียนนายอำเภอก่อน

---

26 ทางจากเถินจะไปสุโขทัย อาจไปได้ ๒ ทาง ทางหนึ่งผ่านจังหวัดตาก คือตามทางถนนปัจจุบันนี้ อีกทางหนึ่งข้ามเขาไปทางตะวันออกผ่าน อ. ทุ่งเสลี่ยม ไปออกสวรรคโลก หรือวกลงใต้ไปออกที่บ้านด่านลานหอยก็ได้

๒๐ เล่ม แล้วก็จะออกเดินทางไปก่อน ส่วนขบวนที่มาที่หลังให้ ส.ท. สมบุญกับทหารอยู่จัดการ จึงไปหานายอำเภอที่บ้านไม่พบ จึงไปพบที่อำเภอและบอกความมุ่งหมายว่าเราจะเดินทางในวันรุ่งขึ้น แล้วก็ลากลับ รู้สึกหิวข้าวจึงให้ทองยกอาหารมาให้ มีผัดเผ็ดนก ผัดหน่อไม้กับไข่ อิ่มแล้วนอนดูแสงเดือนอันกระจ่างจากช่องหน้าต่าง ความจริงเดือนสว่างอย่างนี้มันน่าเดินเล่นนั่งเล่น ทำให้เราหวลคิดถึงรถเก๋งคันงามของเราที่เคยไปจอดข้างคูเวียง แล้วนำอาหารไปรับประทานกับดวงใจของเราในคืนวันเพ็ญ แต่ขณะนี้เราต้องนอนดูดวงจันทร์อยู่คนเดียว แล้วก็นึกถึงเพลงเพลินแสงจันทร์ท่อนสุดท้ายว่า "แสงจันทร์ชวนเศร้า โอ้เราเหมือนฝัน น้อยใจในรักนั้น อีกสักกี่วันฉันจึงจะได้ชม" แล้วเราก็ร้องอยู่ในลำคอจบแล้วก็ต้องถอนใจ รู้สึกคิดถึงดวงใจของเรามาก จึงส่งอารมณ์ส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเราแล้วจึงได้หลับไป

๒๓ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๖.๐๐ น. เราตื่นจัดแจงแต่งตัว สั่งให้หน่วยต่าง ๆ ขนของขึ้นเกวียน กว่าจะได้เกวียนครบและอำนวยการเสร็จก็ ๐๘.๓๐ น. เราขี่ม้าไปลานายอำเภอที่บ้าน เมื่อพร้อมจึงให้ขบวนเริ่มเคลื่อนที่ ขณะขี่ม้าเรานึกขึ้นได้ว่าเช้านี้มัวยุ่งกับงานจนลืมดวงใจของเรา พลันเราก็ส่งอารมณ์ส่งกระแสจิตไปถึงดวงใจของเรา แล้วก็เดินทางต่อไป ๐๙.๐๐ น. เราถึงริม**แม่น้ำวัง** น้ำงวดลงมาก เราทดลองขี่ม้าข้ามไปก่อน น้ำท่วมท้องม้าเราเปียกถึงหัวเข่า จึงให้ล้อลุยข้ามให้ทหารช่วยเข็นท้าย เมื่อข้ามเสร็จจึงเดินทางต่อไป ๑๒.๐๐ น. เราถึงบ้าน**ปากกอง** ซึ่งมีบ้านอยู่ประมาณ ๑๐ หลังคาเรือน เราหยุดพักเหนื่อยเพราะต่อไปจะต้องขึ้นเขาตลอดประมาณ ๑๐ กิโลเมตร รู้สึกหิวเพราะทั้งทหารและเรายังไม่ได้รับประทาน

อาหารกันมาเลยเพราะเราคอยอยู่จนสาย ทางอำเภอไม่เห็นส่งข้าวมาให้ เราเบื่อที่จะคอยคิดว่าไปหาเอาข้างหน้าสะดวกกว่า เจ้าของบ้านใจดีปอกสับปะรดของโปรดให้ ๑ ผล เราฉลองศรัทธาเสียจนหมด ๑๓.๐๐ น. เราเริ่มให้เกวียนออกเดินทาง ทางตอนนี้ขึ้นเขาชันไต่ตามห้วยขึ้นไปเรื่อย ห้วยยิ่งสูงชันเป็นน้ำตก เราได้รับความลำบากมากในการขึ้นเขา เพราะทหารต้องช่วยกันเข็นเกวียนทีละเล่ม ทหารทุกคนอิดโรยบอบช้ำ พอเริ่มขึ้นชันอันแรกเราก็ต้องเสียเวลาชั่วโมงกว่า เราได้นั่งรออยู่ที่ริมห้วย เพื่อให้ทหารเข็นเกวียน ห้วยนี้เป็นห้วยอยู่บนเขา น้ำไหลแรงมาก บางแห่งเป็นน้ำตกมีหินก้อนใหญ่และเล็กขวางอยู่ตามห้วย ก้อนไหนเล็กทวนกระแสน้ำไม่ได้ก็กลิ้งไปตามกระแสน้ำ คงเหลือแต่ก้อนใหญ่ ๆ ซึ่งทานกระแสน้ำอยู่ ข้าง ๆ ห้วยมีก้อนหินโต ๆ และเล็ก บางอันเป็นแผ่น บ้างก็แหลม บางอันราบเรียบน่านอนเล่น บางอันที่น้ำขังได้ก็เป็นตะไคร้น้ำจับเขียว บางอันก็กลมสูงขึ้นมา พอจะใช้นั่งแทนเก้าอี้ได้อย่างสบาย มีหินบางแห่งเป็นแผ่นใหญ่ชันเป็นกำแพงซึ่งเป็นตัวภูเขาเอง บางอันมีหน้าผาชะโงกง้ำเงื้อมยื่นออกมา บางแห่งเป็นซอกเล็กใหญ่ มีต้นเพิ่นก้านดำ ต้นปาล์ม สนแผง ต้นไม้ใบเล็กเป็นฝอยน่ารักแจกัน ขึ้นอยู่เต็มเป็นพืด ถัดจากหน้าผาขึ้นไปบนไหล่เขามีต้นไม้ใหญ่บ้างเล็กบ้าง ต้นยูง ยาง ต้นเหียง เถาวัลย์ขึ้นอยู่เต็มจนไม่มีที่ว่าง ต้นของมันสูงชลูด ดังจะแข่งความสูงซึ่งกันและกัน แต่ต้นของมันตั้งตรงได้ฉากกับพื้นระดับทุกต้น ทั้ง ๆ ที่ไหล่เขาทั้งลาดทั้งชัน มันน่าประหลาดจริงๆ เราเลือกได้ก้อนหินใหญ่ก้อนหนึ่งริมห้วยนั่งพักรอขบวนเกวียนขึ้นเขา สายตาก็มองดูกระแสน้ำไหลซึ่งหลีกเจ้าหินก้องโตซึ่งขวางทางอยู่ ไหลแยกออกเป็นสายๆ แล้วก็กลับเข้ามารวมกันอีกในเมื่อไม่มีอะไรขวางทางมัน แต่แล้วมันก็แตกแยกออกเป็นหลายสายอีก

ในเมื่อมีหินก้อนโตซึ่งมันไม่สามารถจะดันให้ออกไปนอกทางได้มันก็หลีกทางไป ไปทางเหนือบ้าง ทางใต้บ้าง ถ้าหินก้อนใดต่ำมันก็ล้นขึ้นข้างบน ทำให้กระแสน้ำเกิดวน แล้วมันก็กลับรวมกำลังกันเข้าใหม่เป็นสายพุ่งลงยังเบื้องต่ำ เรานั่งมองดูเพลิน และคิดว่าคนเราถ้ารู้จักอะลุ้มอล่วยเหมือนน้ำก็จะดี ที่ไหนมันดันไปได้ก็ดันไป ถ้าที่ใดมันดันไม่ไหวมันก็หลีกทางไปแล้วไปรวมกันใหม่ข้างหน้า แต่คนบางคนไม่รู้จักกำลังแห่งตนว่าจะดันไหวหรือไม่ ก็พยายามจะดันไปให้ได้ทั้ง ๆ ที่ไม่มีกำลังพอ จะขืนดันไปถ่ายเดียวไม่ยอมหลีกอย่างน้ำ คนนั้นก็ผืนธรรมชาติ เราหยิบกิ่งไม้แห้งมาหักแล้วทิ้งลงในสายน้ำไหล มันก็พาพัดเอากิ่งไม้ลอยลิ่วไปตามกำลังของมัน บางแห่งมันก็กระโจนลงจากยอดก้อนหินแล้วก็จมดิ่งหายไปใต้ผิวน้ำ แล้วก็โผล่ขึ้นในระยะอันไกล แล้วเราก็หักไม้ทิ้งไปใหม่ บางทีเราก็เอามือวักน้ำเล่นและลูบหน้าบ้างแก้ร้อน เรานั่งฟังเสียงกระแสน้ำซึ่งกระทบกับก้อนหินดังซู่ซ่ากล่อมอารมณ์อยู่ ๑ ชั่วโมงเศษ ขบวนเกวียนผ่านไปหมดแล้วหันไปดู ส.ท. หิรัญ เห็นเอนหลังพิงก้อนหินใหญ่อ้าปากอยู่ บ๊ะช่างหลับง่ายจริง เมื่อได้ปลุกแล้วก็ชวนกันเดินต่อไป เราคงเดินด้วยเท้าเพราะสงสารม้า แต่เดินไปได้ไม่เท่าไรเห็นขบวนของเราจอดนิ่งอยู่ ถามได้ความว่าข้างหน้าติด เราจึงรีบขึ้นไปดูเกวียนเล่มหน้า เห็นทหาร ๑๐ กว่าคนกำลังเข็นเกวียนขึ้นลาดชันประมาณ ๔๕ องศา คนขับเกวียนก็ลงแซ่เจ้าวัวจนก้นของมันเป็นริ้วรอยไปหมด แต่เจ้าวัวมันคู้เข่า เอาหัวยันดินนอนเสียไม่ยอมเดินเอาดื้อๆ เรารู้สึกสงสารทั้งทหารและทั้งวัว จึงสั่งให้ปลดวัวออกแล้วใช้คนลากแทนหลาย ๆ คน เข็นข้างหลังบ้าง เข็นล้อบ้าง ขึ้นไปได้ ๒–๓เมตรหยุดเสียทีเพราะเหนื่อย แล้วเอาก้อนหินหนุนล้อไว้ไม่ให้ถอยหลัง กว่าจะเอาเกวียนขึ้นไปถึงยอดได้ทีละเล่มก็เล่นเอา

พวกเรานั่งหอบกันอยู่แฮ่ก ๆ แต่ก็มีวิธีเดียวเท่านั้นที่จะเอาเกวียนไปได้ เราได้พูดปลอบใจทหารให้มีใจปฏิบัติหน้าที่แล้วก็เข็นกันต่อไป แต่ลำพังเดินขึ้นตัวเปล่า ๆ ก็รู้สึกเหนื่อยแล้ว กว่าเราจะผ่านยอดเขา**ปากกอง**ไปได้เราต้องขึ้นชันถึง ๓ ครั้ง แต่ยอดนี้ยังไม่สำคัญเท่ายอดข้างหน้า คือ **ยอดผีปั้นน้ำ**[27] ขึ้นชื่อว่ายอดผีปั้นน้ำ ใคร ๆ ก็รู้จักและยอมยกนิ้วให้ในความสูงและชัน ขณะนี้เกือบ ๑๗.๐๐ น. เราเห็นว่าถ้าจะค้างนอนอยู่บนเขานี้เป็นแน่ ทหารและเราตั้งแต่เช้ายังไม่ได้กินข้าว ความรับผิดชอบตกอยู่ที่เราคนเดียว คุณหมอไปส่งพลาก็ยังไม่กลับ เรารู้สึกกระวนกระวายใจ ห่วงทหารจะอดข้าวก็ห่วง ทั้งกลัวของจะเปียกฝนบนยอดเขาก็ห่วง จึงต้องตัดสินใจทิ้งขบวนเกวียนไว้เบื้องหลัง พร้อมทั้งกำปั่นเงินซึ่งเราห่วงมากที่สุด แต่ความจำเป็นบังคับ เราหันไปสั่ง ส.ท. ตุ้ย ให้คุมขบวน ส่วนเราจะรีบล่วงหน้าข้ามยอดเขาผีปั้นน้ำไปก่อน เพื่อไปเกณฑ์คนที่หมู่บ้านเชิงเขาข้างหน้ามาช่วยเข็นเกวียน และจัดหาอาหารไว้ให้ทหาร เราพะว้าพะวังหันไปปลอบใจทหารของเราให้เข้มแข็ง แล้วเราก็รีบควบม้าไปกับหิรัญม้าวิ่งหาทันใจเราไม่ เราลงแซ่และห้อสุดฝีเท้า ขึ้นลาดชันข้ามยอดต่ำๆ ไป ๒ ยอดทางยิ่งแคบเข้า ข้างขวาเป็นเขาชัน ข้างซ้ายเป็นเหวห้วยลึกดิ่งสุดสายตา ถ้าพลาดลงไปก็เป็นอันไม่ต้องลงไปตามกันทั้งม้าและคน ตะวันดูมืดครึ้มลง เรารู้สึกวิตกและฉิวดวงตะวัน ทำไมมันตกเร็วจริง เรายังไม่ได้ข้ามยอดเขาผีปั้นน้ำ เรายิ่งร้อนใจ ลงแซ่ม้าหนักขึ้นจนมันหอบ

---

27 ยอดเขาทางตะวันออก อ. เถิน ๕ ก.ม. ความสูง ๗๓๙ เมตร คำว่า ผี ในที่นี้หมายถึง ผีฟ้า คือ เทวดานั่นเอง ภูเขาผีปั้นน้ำในทางภูมิศาสตร์ที่เรียน ๆ กันนั้น คือ ทิวเขาที่อยู่ระหว่างแม่น้ำปิงกับแม่น้ำวัง ตั้งแต่จังหวัดตากไปจด อ. เชียงของ ส่วนยอดนี้เป็นชื่อท้องถิ่นซ้ำกัน

ซี่โครงบาน สงสารก็สงสารแต่ชีวิตของเจ้าชีวิตเดียว พวกเราข้างหลังอีกมากนักเรายิ่งเร่งฝีเท้าม้า ขณะนี้เหลียวหลังไปดูไม่เห็นหิรัญเสียแล้วถ้าจะตามเราไม่ทัน รู้สึกวังเวงใจที่ล้ำมาคนเดียว มือคลำดูปืนพกอยู่ที่ข้างเอวค่อยอุ่นใจ คิดว่าถ้าพบเสือขวางทางก็ต้องล่อกันละ ขึ้นชันอีกเลี้ยวขวาขึ้นลาด แล้วเราก็ขึ้นมายืนตระหง่านอยู่บนยอด**เขาผีปันน้ำ**แล้ว หันมองดูรอบๆตัวเห็นยอดอื่นๆ เตี้ยๆ ต่ำๆ เต็มเป็นพืด จากนี้ก็ลงเรื่อย ทางตอนลงนี้น่ากลัว ทางลาดลงชันมาก ทางแคบและเลี้ยวไปเลี้ยวมา ดีไม่ดีน่ากลัวตกเหว รู้สึกห่วงขบวนเกวียนเมื่อถึงตอนนี้ เกือบ ๑๘.๐๐ น. เมื่อเราดูนาฬิกา เราผ่อนฝีเท้าม้าเป็นเดินบ้างวิ่งบ้าง จากไหล่เขาด้านนี้ก็มีลำห้วยขนาดใหญ่อีก ซึ่งเจ้ายอดเขาผีปันน้ำนี้เองทำหน้าที่แบ่งน้ำลง ๒ ทาง ทางหนึ่งลงทาง**น้ำวัง** คือทางที่เราขึ้นมา ส่วนอีกทางก็คือทางที่เราลงจากยอดเขาไหลลงสู่**น้ำยม** เมื่อเห็นว่าม้าพอจะหายเหนื่อยบ้างแล้ว เราก็เร่งม้าให้วิ่งเลียบไปตามไหล่เขา สองข้างทางเต็มไปด้วยไก่ฟ้า พญาลอ เต็มไปหมด ร้องกันแซด ตัวสีฟ้า หางยาว ปากสีส้ม สวยมาก เชื่องเสียด้วยแต่เราไม่มีจิตใจที่จะไปชมมัน เรื่องของเราจำเป็นต้องรีบไปให้ถึงหมู่บ้านเพื่อเกณฑ์คนไปช่วยเข็นเกวียน แล้วให้ชาวบ้านหุงข้าวไว้ให้ทหารของเรา

๑๘.๓๐ น. เราจึงถึงหมู่บ้าน**กุ่มเนิ้ง** เราตรงไปหาผู้ใหญ่บ้านแล้วบอกความประสงค์ให้รีบจัดการโดยด่วน ผู้ใหญ่บ้านรีบตีเกราะเคาะไม้อยู่ครู่หนึ่ง ก็ได้คนมาให้เรา ๑๐ คน แจ้งว่าไปไร่กันหมด ได้เท่าไรก็เอาเท่านั้นรีบไปโดยด่วน เราได้เขียนจดหมายฝากไปสองสามตัวเพื่อแจ้งให้ทหารมีกำลังน้ำใจว่ามีคนมาช่วยเข็น ข้าวปลาอาหารจัดรอไว้เรียบร้อยแล้วให้รีบมาแม้จะดึกดื่นดีกว่านอนบนเขาซึ่งอาจจะเปียกฝน เราทราบภายหลังว่า จดหมายของเราสองสามตัวมีผลดีมาก ทหารซึ่งกำลังหมดกำลังใจท้อ

แท้จะนอนบนเขา พอทราบว่าเราจัดคนมาช่วยและมีข้าวกินข้างหน้าแล้ว ต่างเฮโลช่วยกันเอาเกวียนมาจนได้ เรานั่งรอด้วยความร้อนใจผุดลุกผุดนั่ง แหงนหน้าดูท้องฟ้าบ่อย ๆ ทำไมเดือนจึงยังไม่สว่างอีก วันนี้ขึ้น ๑๔ ค่ำแล้วควรจะสว่าง ทำไมเดือนจึงมืดมัว เราภาวนาบนบานศาลกล่าวอยู่ในใจ ขออย่าให้ฝนตกและขอให้พระจันทร์จงให้แสงสว่างตามปกติเถิด ๒๐.๐๐ น. แล้วยังไม่เห็นวี่แววว่าขบวนของเราจะมา เรายิ่งกระสับกระส่าย หูก็คอยฟังเสียงเกวียนก็ยังเงียบอยู่ เข้าของ ๆ เราก็ติดอยู่ในเกวียนหมด เห็นห้วยแม่มอกซึ่งอยู่หลังบ้านน้ำใสดี แต่ก็อาบไม่ได้เพราะไม่มีเสื้อผ้า เราจึงนั่งคอยต่อไป พระจันทร์ค่อยๆ แฝงตัวออกมาจากเมฆ แล้วก็ส่องแสงจ้าดังกลางวัน เรายกมือขึ้นท่วมหัวโดยไม่รู้สึก ใจชื้นขึ้นมาเป็นกองคิดว่าขบวนเกวียนของเราคงมาได้ ถึงแม้จะมืดครึ้มเพราะเงาไม้ต้นไม้ใหญ่ก็พอเห็นทาง ขณะนี้ผู้ใหญ่บ้านได้นำข้าวห่อมาให้ประมาณ ๗๐ ห่อ แต่เป็นข้าวเปล่า ๆ ไม่มีกับ ข้าวเปล่า ๆ ก็ยังดีกว่าไม่มีข้าวกิน เราเองก็หิวมากเหมือนกันแต่ก็ต้องทนเอา อีกครู่ใหญ่เราได้ยินเสียงเอะอะแล้วก็มีเสียงไชโยกันลั่น แน่แล้วขบวนเกวียนของเรามาถึงทหารต่างดีใจที่มาถึงหมู่บ้านแล้ว เราโล่งอกและดีใจมากกว่าเกวียนของเราจะมาครบก็ ๒๒.๐๐ น. เราได้รับรายงานว่าเกวียนตกเหว ๑ เล่ม แต่ไม่มีอะไรเสียหายเพราะของในเกวียนเป็นเสื้อผ้าทั้งนั้น นับว่าเป็นบุญแล้วเราไม่ได้ตำหนิทหารของเรา เมื่อได้แบ่งข้าวห่อให้ ๒ คนต่อหนึ่งห่อแล้วยังไม่ใคร่พอ เราจึงขอข้าวสารจากชาวบ้านมาหุงเพิ่มเติมอีก อาศัยที่เรามีกับข้าวติดอยู่บ้างจึงพอกินกันไปได้ สำหรับตัวเราคงได้กุนเชียง ๑ คู่ กับไข่ทอด ๑ ฟอง ซึ่งทองจัดมาให้ รู้สึกสบายขึ้นเมื่อเจ้ามาเอาเสื้อผ้าออกจากเกวียนแล้วเราก็ไปอาบน้ำในห้วย น้ำในห้วยนี้ใสเย็นดี ลึกเพียงเอว พระจันทร์

สว่างส่องแสงในลำห้วยเป็นประกายระยิบระยับตา เราแช่อยู่ในห้วยเย็นสบายอะไรอย่างนี้ พลางเอามือวักน้ำให้กระเพื่อมแล้วมองดูเงาจันทร์ในน้ำซึ่งเปี้ยวโค้งไปโด้งมาตามคลื่นของน้ำ เรานึกถึงเพลง "เงาจันทร์" เราร้องเล่นหงิง ๆ อยู่ในลำคอ มือก็วักน้ำเล่นเรื่อย ๆ ไป เราอาบน้ำในห้วยทำให้อดคิดถึงดวงใจของเราไม่ได้ เราเคยไปเที่ยวและอาบน้ำที่จอมทอง[28] และที่ปากถ้ำเชียงดาว เราแช่อยู่นานจนรู้สึกหนาวจึงขึ้น เดือนยังคงสว่างสดใส เราเดินดูทหารของเราเห็นกางมุ้งนอนกันอยู่ตามดินก็มีเพราะบ้านมีน้อยไม่พอนอน และหลับกันด้วยความเหนื่อยอ่อน เราตรวจดูเกวียน เห็นจอดกันได้ระเบียบดี จึงกำชับยามให้ดูแลข้าวของให้ดี ๒๓.๐๐ น. มองดูเดือนแจ่มมากคิดว่าฝนเห็นจะไม่ตก ห่วงทหารจะเปียกแล้วเราจึงเข้านอน เพราะรู้สึกเมื่อยเต็มที่เหมือนกัน ก่อนหลับเราไม่ลืมที่จะส่งกระแสจิตไปถึงดวงใจของเรา

๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๖.๐๐ น. เราตื่นนอน วันนี้คงพักคอยขบวนเกวียนของ ส.อ. ใหม่อีก ๑ วัน เราได้จัดการเกณฑ์คนที่หมู่บ้านนี้ไปรอคอยอยู่ที่หมู่บ้านเชิงเขาเพื่อช่วยเข็นเกวียน วันนี้ทั้งวันไม่ได้ไปไหน คงนั่ง ๆ นอน ๆ รอ ส.อ. ใหม่ อยู่ที่บ้านนี้เอง วันนี้ขึ้น ๑๕ ค่ำ ตรงกับวันชาติ เราคิดจะให้ทหารได้รื่นเริงในตอนกลางคืน จึงให้ผู้ใหญ่บ้านหาผู้หญิงมาเล่นรำรงกับทหาร อาหารมื้อเช้านี้เราคงให้ผ่านไปตามเคย ๐๗.๐๐ น. เมื่อเราได้ส่งกระแสจิตไปถึงดวงใจของเราแล้วก็นอนเล่น ๑๑.๐๐ น. เจ้าทองทำเส้นหมี่ผัดมาให้ ๑ จาน เรากินไปครึ่งจาน ที่หมู่บ้านนี้มีสับปะรดมาก ผลละ ๑๐ สตางค์ เราซื้อไว้ ๑๐ ผล กินสับปะรดตลอดวัน กลัวท้องเสียก็กลัวแต่ไม่

28 คือน้ำตกแม่กลาง อ. จอมทอง เชียงใหม่

มีอะไรดีกว่านี้ เกวียนที่ตกเหวเราเอาช้างไปฉุดขึ้นมาได้ พังไปนิดหน่อย ยังซ่อมใช้ได้อีก ๑๗.๐๐ น. เราชวนผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และนายสิบของเรา ๓ คน ร่วมวงกินข้าวและสุรา ๑๙.๐๐ น. เปิดรำวงให้ทหารเล่น แต่มีสาวอยู่ ๒ คน นอกนั้นเป็นเด็ก เล่นได้ ๒ รอบก็เลิก เรากลับมานอน วันนี้พระจันทร์สว่างมากเพราะเป็นวันเพ็ญ และเป็นวันชาติ เมื่อเราได้รำลึกถึงบุญคุณของชาติแล้ว เราก็ส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเรา แล้วเราก็หลับไป

๒๕ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๖.๐๐ น. เราตื่นนอนขบวนเกวียนของ ส.อ. ใหม่ ก็ยังไม่มา จึงให้คนไปติดต่อ เราได้แบ่งให้ บก.[29] และหมวด ส. ล่วงหน้าไปคอยที่**บ้านสเรียมหวาน**[30] ก่อน ๐๗.๐๐ น. เราได้ส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเรา แล้วก็คงรอฟังข่าว ส.อ. ใหม่ อยู่ที่บ้าน**กุ่มเนิ้ง** ๐๙.๐๐ น. เราจึงได้ข่าวว่าขบวนของ ส.อ. ใหม่ เพิ่งมาถึงอำเภอเถิน จึงสั่งให้ขบวนของ ส.อ. ใหม่ เดินทางไปทาง**ถนนประชาธิปัตย์** และแยกเข้า**จังหวัดสุโขทัย** ที่ **บ้านเชียงฮาย** ๑๐.๐๐ น. จึงให้ขบวนของเราเคลื่อนที่ แต่เรายังไปไม่ได้เพราะ ส.ต. หิรัญ เอาม้าของเราขี่ไปที่บ้านกำนัน คอยจน ๑๒.๐๐ น. หิรัญจึงกลับมา เราจึงออกเดินทาง ระยะนี้ร้อนมากเพราะกำลังเที่ยง และสองข้างทางเป็นป่าไม้แงะ และไม้เพียะ ริมทางรกรุงรังด้วยต้นสาบเสือ สูงท่วมหัวมองไม่เห็นอะไร ๓๐ นาทีต่อมาเราผ่านป่า

---

29 กองบังคับการกองพัน ส่วนหมวด ส. คือ หมวดสื่อสารของกองพันทหารราบ

30 คือบ้านสเดาหวานนั่นเอง

ต้นสักค่อยร่มเย็นดีหน่อย ๑๓.๓๐ น. เราผ่าน**ม่อนนางแก้ว** ที่ตรงนี้มีเรื่องพิสดารมาก เป็นระยะทางประมาณ ๑ กิโลเมตร ๑๔.๐๖ น. เรามาทันขบวนเกวียนของเราที่**บ้านห้วยน้ำริน** เราคงเดินทางต่อไปหลังจากที่ได้หยุดพัก ๑๕ นาที ๑๕.๐๐ น. เราถึง**บ้านสเรียมหวาน**ซึ่งเป็นตำบลพักแรม เราเลือกได้บ้านข้างห้วยเป็นที่พัก กว่าขบวนของเราจะมาครบก็เป็นเวลา ๑๗.๐๐ น. เราอาบน้ำเสร็จให้ทองทำกับแกล้ม เราชวน ส.ท. ตุ้ย และหิรัญ มาร่วมวงด้วย อาหารมื้อนี้มีแกงไก่กับหน่อไม้ สงสัยทองคงจะไม่ได้ต้มหน่อไม้ก่อนจึงมีรสขม กุนเชียง แต่แกงแคไก่กับจั้นมะพร้าวของหิรัญชูรสพอใช้ เรา ๓ คน ล่อสุรา ๑ ขวด ตอนค่ำกำนันมาหาเราจึงได้ขอข้าวห่อสำหรับมื้อเช้าให้ทหารและขอไก่เพื่อเป็นเสบียงไปข้างหน้า เมื่อกำนันกลับเราก็นอนและก็ไม่ลืมที่จะส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเราก่อนหลับ

๒๖ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๖.๐๐ น. เราตื่นและได้จัดการแจกข้าวห่อให้ทหารเรียบร้อยแล้ว เราเริ่มออกเดินทางขี่ม้าล่วงหน้าไปกับหิรัญตามเคย วันนี้เอาทหารไปด้วย ๑ คน กับปืนยาว ๑ กระบอก เพราะได้ความว่าตามทางเสือชุม ๐๗.๐๐ น. ดวงตะวันยังหลบอยู่ในละอองฝนและหมู่เมฆ อากาศชื้นเป็นละอองน้ำ เราตั้งใจส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเรา เรานั่งม้าชมป่าสองข้างทาง ทางตอนนี้ผ่านป่าไม้เหียง ไม้แงะ ต้นตึง ลำต้นขึ้นแซกแซงกันเป็นพืดยังกับเสาเพนียดคล้องช้าง จากป่าไม้แงะแล้วก็เข้าป่าต้นสัก เราเห็นรอยเท้าช้างและมูลช้างใหม่ ๆ จึงชี้ให้หิรัญดู รอยสับสนแสดงว่ามีหลายตัว สักครู่ใหญ่เราได้ยินเสียงแปร๋นอยู่ข้างหน้า และได้ยินเสียงไม้ไร่ดังตึงตังโผงผาง เจ้าม้าสดุ้งสุดตัวทันที เราแทบตกเพราะไม่ได้ระวังตัว โอ้โฮ! ตรงข้างหน้าเห็นช้าง ๓ เชือกวิ่งอู้หนีม้าเข้าป่า ควานบนคอเอาไม่อยู่ พุทโธ่มัน

เป็นช้างของพรรคพวกท่านนิด[31] นี่เอง ชะชะเจ้าช้างตัวโตกลับมากลัวม้าได้ เราคงขี่ม้าเรื่อยไป ผ่านป่าไม้เบญจพรรณได้ยินเสียงนกร้องกันแซ่ดป่า ที่นี่เราได้เห็นไก่ฟ้าพญาลออีก และมีนกอื่น ๆ อีกหลายอย่างแปลก ๆ ทันใดเจ้ากระรอกดงตัวแดงหลบอยู่รอบ ๆ ต้นไม้แล้วก็โยนตัวจากกิ่งหนึ่งไปอีกกิ่งหนึ่ง เราจึงชี้ให้หิรัญดู เสียดายไม่ได้เอาปืนลมถือมาด้วย มิฉะนั้นวันนี้ได้หลายตัวแล้ว เสียงหิรัญบ่น เรานั่งชมป่าเพลิน โดยมากเป็นป่าไม้แงะ นาน ๆ ผ่านป่าสัก ทางตอนนี้สะดวกเป็นกรวดแดง พื้นดินราบเตียนมีหญ้านวลน้อยขึ้นปกคลุมเขียวชอุ่ม คล้ายกับใครเอาพรมมาปูไว้น่านั่งเล่น มีดอกไม้หลายอย่างมีชนิดใบคล้ายใบเปราะ สีเขียวแก่มีลายดำพาดขึ้นแนบอยู่กับดิน มีดอกตรงกลางเพียงดอกเดียวมี ๔ กลีบ สีม่วง ๒ กลีบ สีขาว ๒ กลีบ ขึ้นอยู่เต็มสองข้างทาง น่าดูมาก อีกชนิดหนึ่งใบคล้ายใบพุทธรักษาแต่ใบสั้น ดอกขึ้นจากกลางกอเป็นชั้น ๆ คล้ายฉัตรสีม่วงแก่ กลีบแข็ง ดูเหมือนเขาเรียกดอกกะเจียว ขึ้นเป็นระยะสลับกันเจ้าดอก ๔ กลีบม่วงขาวดูกลมกลืนกัน โมกป่าชูช่อดอกอันขาวสพรั่งของมันเต็มสองข้างทาง อีกเจ้าต้นปรงใบมันสวยน่าทำหรีด ขึ้นได้ระยะเต็มพื้นที่ซึ่งสายตาเรามองเห็น เรานั่งม้ารู้สึกเพลิดเพลินตา พื้นดินบางตอนเป็นเนินใหญ่ โค้งน้อย ๆ แต่เรียบยังกับเอาลูกกลิ้งมาบดไว้ เจ้าหญ้านวลน้อยทำหน้าที่เป็นพรมสีเขียวปูให้ มันทำให้เราหวลนึกถึงดวงใจของเรา เมื่อเรานำอาหารไปรับประทานที่ข้างคูเวียง เราได้เลือกที่ซึ่งมีลักษณะอย่างเดียวกันนี้ ถ้าหากดวงใจของเรามาด้วยคงจะได้นั่งพักผ่อนที่เนินนี้แน่

31 หมายถึง พี่ชายหม่อมเจ้าหญิงสังรัศมีจักรพันธุ์ คือหม่อมเจ้าอัชฌาจักรพันธุ์ ซึ่งทำงานอยู่ในบริษัทไม้ไทยจำกัด ที่เชียงใหม่ ขณะนั้น

นอน ๑๒.๐๐ น. เราถึง**บ้านทุ่งเกี๋ยน** เราให้ขบวนหยุดพักเหนื่อย ๑๓.๐๐ น. จึงได้ออกเดินทางต่อไป ทางตอนนี้เป็นดินทรายปนกรวดแดง ตามทางแย้ขุมมาก เรานึกสนุกโดดลงจากหลังม้าไล่ตีแย้กับทหารและหิรัญแต่ตีมันไม่ถูก มันวิ่งปรู๊ดลงรูไปหมด จึงต้องใช้ปืนลมยิงได้แย้ ๑๐ ตัว ทันใดนั้นเจ้าอีเก้งวิ่งมาจากไหนไม่รู้แทบจะชน หิรัญส่งเสียงร้องลั่น เราหยิบปืนยาวไม่ทัน จึงเอาปืนลมยกขึ้นเล็งหมายหัวมัน แต่มันกลับหลังหันวิ่งหนีไป เราวิ่งไล่ตามไม่ทัน มันวิ่งเข้าป่าหายไปเลย ๑๖.๐๐ น. ถึง**บ้านแม่พุ** ตั้งใจจะพักค้างที่นี่แต่ไม่พบผู้ใหญ่บ้าน ติดต่อกับใครก็ไม่ได้ความ หมู่บ้านก็มีสัก ๑๐ หลังคาเรือน เห็นไม่ได้การขืนพักที่นี่ถ้ามันอดแน่ จึงตกลงใจสั่งให้ไปพัก**บ้านกลางดง**ซึ่งเป็นหมู่บ้านใหญ่ไปอีก ๕ กิโลเมตร แล้วเรากับหิรัญก็ขี่ม้าล่วงหน้าไปก่อน ๑๗.๐๐ น. ถึงบ้านกลางดงไม่พบผู้ใหญ่บ้านจึงไปหาผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และบอกความประสงค์จะพักและขอข้าว ผู้ช่วยก็ตีฆ้องโหม่ง ๆ ครู่เดียวชาวบ้านเอาข้าวมาให้ ๑๕๐ ห่อ เหลือแหล่ ๑๙.๐๐ น. ขบวนของเราได้มาถึงจึงให้พักที่โรงเรียนประชาบาล ส่วนเราพักบ้านผู้ใหญ่บ้าน ขณะนี้ผู้ใหญ่บ้านไม่อยู่ ผู้ช่วยได้จัดการหาข้าว สุรา กับแกล้มมาเลี้ยง มีต้มข่าไก่ ผัดไก่ ไข่ดาว เรากินกัน ๔ คน ตุ้ย หิรัญ และผู้ช่วย เราคุยกันถึงเรื่องต่าง ๆ และสอบถามเส้นทางเดิน และขอเกณฑ์เกวียน เราพักที่นี่อีก ๑ วัน เพื่อรอเกวียนเกณฑ์ ๒๒.๐๐ น. เราง่วงจึงเข้านอนและไม่ลืมที่จะส่งกระแสจิตไปถึงดวงใจของเรา

๒๗ มิถุนายน ๒๔๘๘

๐๖.๐๐ น. เราตื่นและคงพักผ่อน ๑ วัน ชักเบื่อไม่รู้จะไปไหนเราไปคุยกับผู้ช่วยและผู้ใหญ่บ้าน ทราบว่าเป็นหมู่บ้านใหญ่มีบ้านถึง ๕๐๐ หลังคาเรือน คนจึงมาก สาว ๆ ก็หน้าตาสวยพอใช้ รู้สึกว่าชาวบ้านตื่นเต้นมากเพราะไม่เคยมีกองทหารผ่าน เราเดินเล่นตอนเช้า ๐๗.๐๐ น. คิดถึงดวงใจของเรา จึงส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเรา แล้วก็เดินเล่นต่อไป ข้าวปลาอาหารที่นี่สมบูรณ์มาก เราคุยกับผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยได้ความว่าชาวบ้านกลัวทหารมากไม่รู้จะหาวิธีใดที่จะให้หายกลัว เราจึงบอกว่าคืนนี้ให้จัดมีรำวงให้พวกชาวบ้านเล่นกับทหารเพื่อจะได้หายกลัว ตกลงผู้ใหญ่บ้านไปป่าวร้องชวนสาว ๆ มารำวง ทหารของเราเป็นลูกคู่ ๑๙.๐๐ น. จึงเปิดรำวง ชาวบ้านพากันมาดูมากคุมลูกสาวหลานสาวเพราะกลัวทหาร เราก็ต้องนั่งคุมอยู่ด้วยตลอดเวลา มีสาวๆมาประมาณ ๑๐ คน ทุกคนรำเป็นเหตุการณ์เป็นไปสนุกสนานพอใช้ ๒๒.๐๐ น. เราจึงปิดการรำวง เพราะทหารจะต้องตื่นเดินทางแต่เช้า ผู้ใหญ่บ้านกับผู้ช่วยดีกับเรามาก ได้จัดอาหารและสุรามาให้เราทุกมื้อจนเรารู้สึกเกรงใจ และยังให้ข้าวสารอีก ๑ กระสอบเพื่อให้ไปกินตามทางข้างหน้า ซึ่งไม่มีหมู่บ้านเราจะต้องพักกลางป่าอีก ๑ คืน ที่หมู่บ้านโป่งสวิง จะมีบ้านสัก๕หลังคาเรือน เราจะพึ่งในเรื่องอาหารไม่ได้เราได้ตกลงใจจะลัดไปทางป่าเพราะทางสะดวกไม่มีหล่มและโคลน ถ้าตรงไปสวรรคโลกต้องข้ามทุ่งซึ่งมีน้ำเจิ่งตั้ง ๒ กิโลเมตร และต้องข้ามน้ำยมอีก เมื่อให้ทุกหน่วยเตรียมเสบียงกรังสำหรับมื้อต่อไป แล้วเราก็เข้านอนและก็ไม่ลืมที่จะส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเราเช่นเคย

๒๘ มิถุนายน ๒๔๙๙

๐๖.๐๐ น. เราตื่น กว่าจะพร้อมออกเดินทางได้ก็ ๐๗.๐๐ น. เราเริ่มเคลื่อนที่ออกจากบ้านกลางดง ข้ามน้ำ**แม่มอก** แล้วเข้าป่า ทางตอนนี้รกมาก เราขี่ม้าต้องคอยหลบคอยหลีกเจ้ากิ่งไม้และหนามพุงดอ และกิ่งไม้ซึ่งระเกะระกะปกคลุมทาง ยุงและเหลือบชุมมาก เพราะทางเส้นนี้ไม่มีใครเขาเดินกันเพราะมันกันดาร และไม่มีหมู่บ้านตามทาง ภายหลังที่เราได้ส่งกระแสจิตไปยังดวงใจของเราแล้ว เราก็ขี่ม้าแหวกหนามต่อไป รู้สึกเหนื่อยและคันตามตัวไปหมด เพราะต้องคอยหลบเจ้าหนามพุงดอและหนามไผ่ และทั้งต้องคอยปัดเจ้าเหลือบให้ม้าของเราด้วย ทางรกมองดูไม่เห็นทาง พอสังเกตรอยล้อได้นิดหน่อย ตรงกลางอกทางมีต้นผักขมหนามขึ้นสูงเพียงเอว สองข้างทางก็รกด้วยต้นสาบเสือ เราไม่มีใจที่จะคอยมองอะไรนอกจากคอยหลบเจ้าหนามสองข้างทาง กลัวมันจะเกี่ยวหูและตาเอาสิ่งที่เรารำคาญที่สุดคือ เจ้าใยแมลงมุมมันชักใยขวางทางอยู่ระดับหน้าเราเสียด้วย หน้าที่ของเราไปปะทะกับมันหลายครั้ง สาวกว่าจะออกหมดรำคาญเต็มที่ ภายหลังที่ได้ทนความรำคาญอยู่บนหลังม้า ๖ ชั่วโมง เราก็ถึง**บ้านหนองหญ้าปล้อง** ซึ่งมีบ้านเพียง ๒ หลัง เราให้หยุดขบวนกินข้าว ๑๓.๐๐ น.เดินทางต่อไป ทางตอนนี้ค่อยยังชั่วหน่อยเพราะพ้นป่ารกรุงรังทางเป็นดินแดงปนทราย เป็นป่ามีต้นไม้ใหญ่และโปร่ง เราค่อยสบายใจหน่อยแต่มันร้อนเต็มที่ เราต้องรีบไปให้ถึง**บ้านโป่งสวิง** ซึ่งมีหมู่บ้านเดียวอยู่กลางป่า เราจะได้อาศัยน้ำกินน้ำใช้ ทางตอนนี้เรายังไม่ได้พบน้ำเลยสักหยดเดียว หิวน้ำจนน้ำลายเหนียวต้องล่อน้ำในกระติกซึ่งเราหวงนัก

หนา ไม่จำเป็นแล้วเราไม่แตะต้องมันเลย เรารีบล่วงหน้าไปด้วยกัน ๕ คน มีหิรัญ ทหาร ๒ คน คนนำทาง ๑ คน เราเอาปืนลมติดมาด้วย ตามทางเราใช้ปืนลมยิงได้เจ้ากระรอกดงตัวแดงได้ ๑ ตัว ๑๔.๐๐ น. เราพบเจ้าสัตว์ชนิดหนึ่งตัวคล้ายกะรอกหางเป็นพวง แต่ตัวมันโตกว่าแมวไต่ยั้วเยี้ยอยู่บนต้นไม้ เราเอาปืนลมยิงถูกตัวมัวดังปุ เสียงมันร้องอี๋ ๆ โดดไปโดดมาไม่ยักตกที่สุดมันหลบหายไปในพุ่มกิ่งไม้ใบหนา ๑๗.๓๐น. เราถึงบ้านโป่งสวิง เราได้ติดต่อขอร้องให้ชาวบ้านไปตักน้ำไว้มาก ๆ ทุกบ้านเพื่อให้พวกเรามาถึงจะได้มีน้ำใช้ เพราะต้องไปตักมาจากห้วยระยะทางไกล ๑ กิโลเมตร เรารีบไปอาบน้ำก่อนอื่นเพราะมันไกล แล้วให้ทองเปิดเนื้อกระป๋อง ทอดแคบหมู ตั้งวงร่วมกับ ส.ท. ตุ้ย หิรัญ จรูญ ว่าเสีย ๑ ขวด พอมืดลมพัดเย็นสบายดีมาก เลยไม่ได้กางมุ้งนอน ฝนตกลงมานิดหน่อย พวกเราจึงต้องขึ้นไปนอนยัดเยียดกันบนบ้านหลังละหลายคน เล่นเอาเรานอนไม่หลับ เพราะนอนกรนกันครืดครอก เสียงฟากลั่นอ๊อดแอ๊ดเราชักรำคาญแล้วก็ลุกขึ้นดื่มน้ำ แต่คิดแล้วมันก็เพื่อนตายกับเราทั้งนั้นตอนนี้รื่นชุ่มเราเลยเลี้ยงโต๊ะมันเสียคืนหนึ่ง และก่อนหลับก็ไม่ลืมส่งกระแสจิตไปยังดวงใจของเรา

๒๙ มิถุนายน ๒๔๘๙

๐๓.๐๐ น. เราตื่นหุงข้าวกันเสร็จ ๐๕.๐๐ น. เริ่มออกเดินทางผ่านป่ารกตามเคย เราล่วงหน้าไปกับคนนำทาง ต้องคอยสังเกตรอยล้อเรื่อยไป ถึงอย่างนั้นเรายังหลงทางเสียหลายหน หญ้าสูงแค่เอวทั้ง ๆ ที่

เรานั่งบนหลังม้ายังเปียกน้ำค้างซึ่งติดตามใบหญ้าโชกไปหมดตั้งแต่หน้าขาลงไปถึงเท้า เจ้าเหลือบคงชุมตอมหน้าม้าของเราอยู่ร่ำไป เราต้องทำหน้าที่ปัดให้มัน ภายหลังที่เราเดินผ่าหยาดน้ำค้างตามกิ่งไม้ใบหญ้ามา ๒ ชั่วโมงเราก็ถึง**บ้านวังน้ำขาว** ซึ่งเป็นตำบลหยุดกินข้าว เราลงจากหลังม้ารอขบวน ขณะนี้เรานึกขึ้นได้ว่าเช้านี้เรามัวยุ่งอยู่กับการคอยหลบเจ้าหนามตามทางและคอยปัดเหลือบให้ม้า เลยลืมนึกถึงดวงใจของเรา เราจึงสงบอารมณ์ส่งกระแสจิตไปหาดวงใจของเรา ๐๘.๓๐ น. ขบวนเกวียนของเราก็มาถึงจึงสั่งทหารให้รีบกินข้าวแล้วให้ออกเดินทางเมื่อเวลา ๐๙.๐๐น. เราตัดตรงไปออก**บ้านด่าน** แล้วเราก็ขี่ม้ารีบล่วงหน้าไปกับหิรัญก่อนตามเคย ทางตอนนี้สบายมาก เพราะมีเกวียนเดินเสมอพื้นเป็นดินแดง มีต้นเหียงสองข้างทางแต่ร้อนจัดมาก วันนี้แดดดีเรารีบลงแซ่ม้าเดินบ้างวิ่งบ้าง ๑๐.๓๐ น. เราถึงบ้านด่านตรงไปบ้านกำนัน พบแต่สารวัตรกำนัน จึงบอกความประสงค์ขอข้าวห่อให้ทหาร สารวัตรกำนันและครูใหญ่ได้เชิญเราไปรับประทานอาหารที่บ้าน โดยมีลาบหมู แกงจืดหมู เหล้า ๑ ขวด เราคงดื่มเล็กน้อยไม่รับประทานข้าว ๑๓.๐๐ น. ขบวนของเรามาถึงจึงให้พักเหนื่อย และสั่งให้ออกเดินทางเมื่อ ๑๔.๓๐ น. หยุดกินข้าวเย็นที่เมืองเก่าแล้วเดินทางให้ถึงจังหวัดสุโขทัยในคืนนี้ เรากับหิรัญคงขี่ม้าล่วงหน้าไปก่อน ออกจาก**บ้านด่าน**ก็ขึ้นถนนหลวง ระหว่างจังหวัดสุโขทัยกับจังหวัดตาก เรามาโผล่ตรงกิโลเมตรที่ ๖๓ พอดี ห่างจากตัวจังหวัดสุโขทัย ๒๕ กิโลเมตร ๑๗.๐๐ น. เรากับหิรัญก็ถึง**เมืองเก่า**ทราบว่ามีตลาดดีใจที่จะได้กินโอเลี้ยง รีบควบม้าตะบึงไปตั้งใจจะกินกันคนละ ๓ แก้ว แต่แล้วผิดหวังเมื่อมาถึงมีแต่โอยั๊วะ ก็ยังดีเราเลยสั่งโอยั๊วะกันคนละ ๑ แก้ว สับปะรด ๒ ลูก ส้มโอ ๑ ลูก เราคิดภาษา

เหนือมาพูดที่นี่ชักขายหน้าเขา เพราะที่นี่เขาพูดภาษากลางกันทั้งนั้น เราคอยขบวนเกวียนอยู่ถึง ๑๘.๓๐ น. จึงมา เราได้นำเสื้อใน กางเกงใน ผ้าอาบน้ำติดตัวมากับเรา ตั้งใจจะไปก่อนแล้วจะได้อาบน้ำ เมื่อสั่งงานเสร็จแล้วเราก็รีบควบม้าไปกับหิรัญก่อนเดือนตกแล้วมืดมาก ครึ้มฝนด้วย ฟ้าแลบแปลบปลาบ แต่ลมพัดเย็นสบายดี เรากลัวเปียกฝน จึงรีบเร่งม้า แต่เจ้าม้าวิ่งไม่ไหว เพราะวันนี้มันต้องเดินทางไกลมาก ฝนเริ่มตกปรอยๆ ลงมาบ้างแล้ว มืดก็มืดมองเห็นทางพอสลัว ๆ ๒๐.๓๐ น. เราจึงได้ถึงจังหวัดสุโขทัย เมืองที่เรามุ่งหวัง เราได้ไปบ้านข้าหลวงบังเอิญท่านป่วยหนัก เราจึงไปหา ร.อ. วิเชียร[32] ณ ที่พักก็ไม่พบ ได้ทราบว่าเที่ยวตามหาเราอยู่ ในที่สุดได้พบกันที่ตลาด เราจึงเลยไปหาอาหารรับประทาน เพราะรู้สึกหิว ได้โจ๊ก ๑ ชาม สังขยา ๓ ชิ้น ตรงไปบ้านพักที่เขาจัดให้ อาบน้ำเสร็จฝนตกใหญ่ ๒๓.๓๐ น. ขบวนของเราจึงมาถึงเปียกฝนกันทั้งนั้น เมื่อได้แยกย้ายกันเข้าที่พักเสร็จแล้ว ต่างก็อ่อนเพลียจึงเข้านอน เป็นอันว่าการเดินทางจาก **จังหวัดเชียงใหม่** ตั้งแต่ ๑๐ มิถุนายน ๒๔๘๘ มาสิ้นสุดลงที่ **จังหวัดสุโขทัย** เมื่อ ๒๙ มิถุนายน ๒๔๘๘ เวลา ๒๓.๓๐น. รวม ๒๐ วันเต็ม

---

32 พล ต. วิเชียร ชินะโยธิน

บันทึกนี้แม้ว่าจะเขียนในเรื่องส่วนตัว แต่ก็แฝงไว้ซึ่งสาระทางด้านประวัติศาสตร์ อาจสะท้อนให้เห็นความร่วมมือของพลเมืองในกิจการทหาร และความลำบากอดทนของทหารในอดีต การสงครามคราวนั้นต้องเข้ากับญี่ปุ่นด้วยความจำเป็น เราก็ยังยืนด้วยขาของเราเองอย่างมั่นคง แม้ว่าเราต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ คือ **รบแพ้** ก็ยังดีกว่า **แพ้เสียก่อน** ที่ยังไม่ได้รบ

พ.อ. ถวิล อยู่เย็น
หัวหน้ากองประวัติศาสตร์
กรมยุทธการทหารบก
๓๑ มกราคม ๒๕๑๕

นิราศเมืองสุโขทัย

นิราศรักหักใจอาลัยหวล

ไปเมืองสุโขทัยหัวใจครวญ มิได้ชวนขวัญใจไปด้วยกัน
ด้วยอยู่ห่างต่างติดกิจธุระ เหมือนเลยละลืมนุชสุดกระสัน
แต่น้ำจิตคิดคะนึงถึงทุกวัน ต้องจากกันเสียทั้งรักพะวักพะวน
สองสี่แปดแปดไม่สุดพุทธศก ชะตาตกต้องไปในไพรสณฑ์
ออกจากวัดพระนอนหมองกมล พี่ทุกข์ทนถอนใจครรไลจร
โอ้รักเอ๋ยเคยรักอยู่หนักอก ชะตาตกต้องพรากจากสมร
ถึงลำพูนอาดูรซ้ำน้ำตานอง อยากประคองน้องเราเผ้าจาบัลย์
เห็นวัดหลวงเป็นวัดกษัตริย์สร้าง ไม่โรยร้างรุ่งเรืองดังเมืองสวรรค์
แต่ตัวเรียมร้างนุชสุดรำพัน สักกี่วันจะได้คืนมาชื่นชม
ขอเชิญเทพที่รักษามารศรี อย่าให้มีอันตรายเท่าปลายผม
ถึงคนอื่นขึ้นแข่งมาแย่งชม ขอให้ลมพัดไปไกลชีวิน
พี่สั่งพลางโศกพลางย่างผวา จากแก้วตาพาใจให้ถวิล
เห็นนางในใสสดหมดมลทิน ทำดีดดิ้นดัดจริตสะกิดกัน
พี่ชมโฉมนางงามเมื่อยามโศก แสนวิโยคถึงนุชสุดกระสัน
ทำเมินเฉยเลยลับไปฉับพลัน พี่กลืนกลั้นอาลัยไว้ในทรวง
มาตะบึงถึงบางฉางข้าวน้อย ยิ่งเศร้าสร้อยเสียใจเป็นใหญ่หลวง
โทมนัสกลัดกลุ้มถึงพุ่มพวง ก็เลยล่วงครรไลเข้าไปมอง
เห็นตลาดท้องที่มีของขาย บ้างสะพายอึงอื้อมาซื้อของ
เห็นสาว ๆ ที่มาน่าประคอง พี่มอง ๆ หน้าตาน่าเอ็นดู

ช่างงามเหลือโฉมเฉลาเยาวยอด บ้างเซทหลอดลอนใหญ่ใหม่ๆ หรู
หน้าจิ้มลิ้มพริ้มพร่างช่างน่าดู ถ้าได้อยู่ใกล้พี่จะดีครัน
พี่จะได้ครอบครองเป็นสองผ่าย ไม่หนีหน่ายแก้วตาจนอาสัญ
โอ้ว่าจิตคิดไปไม่ได้กัน ทักเท่านั้นเถิดอย่ารักให้หนักใจ

ถึงบ้านมะกอกตอกเสาสนั่นก้อง เขาหลอมทองเทถ่ายละลายไหล
ทรวงพี่ร้อนเหมือนหนึ่งทองในกองไฟ เหตุไฉนรักของฉันถูกตัดรอน

มาถึงบ้านน้ำดิบขอจิบน้ำ ยิ่งชอกช้ำจิตใจไกลสมร
พี่กล้ำกลืนโศกาอนาทร แสนสะท้อนจิตใจอยู่ในทรวง

ถึงบ้านเวียงหนองร่องยิ่งหมองจิต พี่ยิ่งคิดเสียดายไม่หายหวง
ยิ่งแลลับแก้วตาสุดาดวง ครรไลล่วงเลื่อนไปไม่อยากมอง

ถึงบ้านดงฤาษีมีแต่สาว หน้าขาวๆ ชวนเย้าเป็นเจ้าของ
ตัวพี่มิได้อยู่เป็นคู่ครอง ทิ้งให้น้องโหยหนอยู่คนเดียว
สักเมื่อไรจะได้กลับมารับขวัญ เห็นหลายวันยังจะไปถึงไพรเขียว
เป็นทุกข์ถึงน้องหญิงจริง ๆ เจียว พี่ก็เปลี่ยวเปล่าใจอาลัยครวญ
ดูเพื่อน ๆ ที่เขามาเป็นผาสุก ไม่มีทุกข์ทัศนาพฤกษาสรวล
บ้างก็ชี้ชมพวงมะม่วงพรวน บ้างก็ชวนชักชี้ให้พี่ดู
เห็นต้นไม้ชื่อพ้องกับน้องรัก เพื่อนเขาทักถูกชื่อให้ครือหู
พี่ก้มหน้านิ่งเฉยไม่เงยดู กลัวเขารู้เรื่องราวจะฉาวไป
เห็นอโศกเป็นดอกออกระดะ โศกปะทะสองซ้ำจะทำไฉน
อโศกต้นระคนกับโศกใจ ทำกระไรโศกเราจะเบาลง
เห็นดงรักริมคลองทั้งสองฟาก ยิ่งรักมากมัวจิตพิศวง
พี่รักหยอกรักจูบรักรูปทรง รักจนหลงเหลือรักหนักอุรา

เห็นรักหักเหมือนรักที่เลิศร้าง ต้องเว้นว่างเชยชิดขนิษฐา
ยิ่งคิดถึงงามชื่นกลืนน้ำตา แล้ววิ่งมาตามทางในกลางไพร

ถึงบ้านโฮ่งโด่งดังชื่อฟั่งแปลก ทั้งระแวกที่ลุ่มเป็นกลุ่มหนอง
พี่เหลียวกลับลับคุ้งเฝ้ามุ่งมอง ก็เลยล่องเรื่อยไปเข้าไพชน
เห็นค่างลิงวิ่งจับพฤกษาโหน ลางลิงโจนจับคว้าผลาผล
ขี้เกียจดูหมู่ลิงวิ่งซุกซน ก็รีบรั้นเร็วไปในไพรวัน
เห็นต้นไทรใหญ่โตมโหฬาร สูงตระหง่านเงื้อมป่าพณาสัณฑ์
พี่หยุดยั้งนั่งนบอภิวันท์ พลางรำพันนึกในฤทัยปอง
คิดถึงเรื่องอุณรุทกับอุสา พระเทพาอุ้มสมภิรมย์สอง
แล้วเทวาพาพรากมาจากน้อง พระร่ำร้องหานางเหมือนอย่างเรา
พี่จากนุชสุดใจมาไกลนัก ไม่เห็นพักตร์ทรามชมโฉมเฉลา
เห็นแต่ทิวทางเดินเนินลำเนา พี่สร้อยเศร้าโศกาพาพวกพล

ถึงห้วยฮวกไม่สะดวกการเคลื่อนที่ หนองจะมีคงคาต่อหน้าฝน
ฤดูแล้งแห้งหายสิ้นสายชล มีแต่ต้นไม้สล้างข้างลำธาร
ต้นซึก ซาก โศก ไทร มะไฟป่า เคี่ยม มะค่า คาง แค แสมสาร
กระเบียน กระบาก หมากลิง มะปลิง ตาล สุดประมาณหมู่ไม้ที่ในดง
ขี้เกียจกล่าวราวป่าจะช้าถึง รีบตะบึงไปในไพรระหง
จนเบี่ยงบ่ายชายแสงพระสุริยง อุตส่าห์ทรงกายเดินดำเนินจร

ถึงคุ้มเจ้าหลวงใหญ่ให้ใจหาย ตะวันสายเสียใจไกลสมร
เห็นไฟป่าไหม้ป่ายิ่งอาวรณ์ ทรวงพี่ร้อนเริงแรงด้วยแสงไฟ
เห็นลมพัดบัดควันให้ปั่นป่วน เหมือนลมหวลโหยจิตพิสมัย
เห็นหนองน้ำขุ่นสนุ่นไคล เหมือนน้ำใจพี่ช้ำระกำตรอม

ไม่มีสุขทุกข์โศกด้วยโรครัก
อกจะหักเสียด้วยร้างห่างถนอม
เดินก็เหนื่อยเมื่อยนักสะบักสะบอม
จนซูบผอมผิวคล้ำสิ้นน้ำนวล
ถึงแม่ตื่นตื่นใจกระไรนี่
เสียงชะนีโหยไห้พิไรหวล
พี่คิดว่าเสียงนางมาคร่างครวญ
ให้รัญจวนจรมาในอารัญ
มาถึงบ้านบ่าไผ่เราให้หยุด
ต่างรีบรุดข้ามน้ำจำผายผัน
ฝูงสวายว่ายเรียงมาเคียงกัน
ชะโดผันโดดดิ้นเข้ากินไคล
ตะเพียนทองล่องลอยขึ้นพ้นน้ำ
กระดี่ดำแหวกว่ายอยู่ไสว
ตะโกก กา ปลาสร้อย ก็ลอยไป
เข้าแฝงในจอกกระจับให้ลับกาย
ยิ่งชมปลาอาวรณ์ให้ร้อนจิต
นึกถึงคู่ชีวิตแล้วใจหาย
ถ้าน้องมาถึงนี่กับพี่ชาย
จะชวนสายสุดสวาทลงสรงชล
พี่จะชี้ให้ดูหมู่มัจฉา
ที่ว่ายมาเกลือกกลับอยู่สับสน
แล้วจะชวนเก็บผักหักอุบล
ให้นฤมลอาบธารสำราญใจ
โอ้ว่าเหล่า เต่า ปลา นิจจาเอ๋ย
อย่าผุดเลยเสียเวลามาไฉน
น้องของเรามิได้ดูด้วยอยู่ไกล
ผุดให้ใครชมเล่นะเต่าปลา
โอ้ว่าน้ำเอ๋ยน้ำในลำห้วย
น้ำไม่ช่วยล้างทุกข์ให้สุขหนา
ดีแต่ล้างเหงื่อไคลในกายา
กับล้างหน้าล้างร้อนให้ผ่อนเย็น
จะล้างทุกข์ของพี่นี้สุดยาก
พี่ทุกข์มากอยู่ในใจใครไม่เห็น
ชะตาตกอกเอ๋ยไม่เคยเป็น
มิได้เว้นว่างวายคลายรำคาญ
เห็นสิ่งไรใจหวลให้ครวญคร่ำ
ทุกย่านน้ำแนวหนองคลองละหาน
ใครจะเป็นเช่นพี่ไม่มีปาน
เหลือประมาณที่จะรักพักตราพรรณ
ถึงจะรักหญิงอื่นสักหมื่นโกฏิ
ไม่ปราโมทย์เหมือนนุชสุดกระสัน
มักเบื่อหน่ายหายงามไม่ข้ามวัน
ไม่เหมือนขวัญนัยนาสัจจาจริง
ถึงสิ้นสุดดินฟ้าไม่สิ้นรัก
จะฟูมฟักเฝ้าประคองแม่น้องหญิง

ถึงยากจนเข็ญใจพี่ไม่ทิ้ง จะรักมิ่งนฤมลจนวันตาย
เสร็จจากข้ามคงคาเวลาสาย ต่างผันผายปรีดิ์เปรมเกษมศรี
ก็ออกเกวียนพร้อมกันในทันที เกวียนของพี่ออกหน้าพากันจร
ระรวยรื่นชื่นหอมพะยอมสด คันธรสโรยร่วงพวงเกษร
ต้องพระพายชายช่ออรชร หมู่ภมรคลึงเคล้าเฝ้าเชยชม
แมลงภู่เป็นคู่ของบุบผา โบราณว่ามีจริงทุกสิ่งสม
หญิงกับชายก็เป็นคู่ชูอารมณ์ ชั่วปฐมกัปกัลป์พุทธันดร
ใครมีคู่พลัดคู่อยู่ไม่สุข มักเกิดทุกข์ใหญ่ยิ่งกว่าสิงขร
เหมือนตัวเรียมร่ำรักหนักอาวรณ์ ด้วยจากจรมิได้อยู่เป็นคู่เชย
โอ้แม่ดวงพวงพุ่มปทุมทิพย์ ดูลิบ ๆ ลอยฟ้านิจจาเอ๋ย
พี่ยังจำกลิ่นได้ไม่ลืมเลย เป็นคู่เชยชื่นจิตชิดชีวัน
พี่พลัดพรากจากรักมาครั้งนี้ เพียงชีวีเชษฐาจะอาสัญ
ดังศรรักปักอกวิตกครัน ให้อัดอั้นตันใจครรไลจร

เข้าเขตอำเภอลี้ที่นี่แล้ว เห็นแต่แนวคงคาพฤกษาสลอน
มีวัดหนึ่งโตใหญ่ใกล้สาคร สง่างอนช่อฟ้าศาลาลาน
ดูเบื้องบนอาวาสก็ลาดเลี่ยน ต้นตะเคียนร่มรกปกวิหาร
มีทั้งสระโกสุมประทุมมาลย์ บ้างตูมบานเกษรอ่อนลออ
พี่คิดถึงบัวทองของน้องแก้ว ยังผ่องแผ้วพรรณรายเสียดายหนอ
กำลังสดมิได้เศร้าน่าเคล้าคลอ พี่เคยขอชมเล่นไม่เว้นวัน
ตั้งแต่พี่พลัดพรากมาจากน้อง มิได้ต้องบัวทองประคองขวัญ
ชมแต่บัวริมน้ำยิ่งรำพัน แสนกระสันโศกเศร้าเฝ้าแต่มอง
พระสุริยาฉายแสงขึ้นแข็งกล้า ต้องรีบมามิได้หยุดพี่สุดหมอง
ยิ่งร้อนแดดพยับอับละออง ไม่ผุดผ่องผิวคล้ำระกำใจ

โอ้อกเอ๋ยเคยอยู่แต่ร่ม ๆ ได้เชยชมชิดน้องได้ผ่องใส
ถึงจะร้อนก็คงเย็นไม่เป็นไร แม่ดวงใจคอยพัดบั่ดให้นอน
เมื่อยามหนาวแนบกายพี่หายหนาว ไม่ขาดคราวเป็นสุขสโมสร
เมื่อไรอีกจะได้แอบอุรานอน จะอาวรณ์วุ่นวายไปหลายวัน
โอ้บ้านนี้แก้วพี่จะเป็นไฉน สำราญใจหรือว่าน้องจะโศกศัลย์
พี่จากเจ้าเยาวมาลย์มานานครัน ยังไม่ทันสั่งความแม่ทรามเชย
เป็นแต่เพียงชมชิดไม่สิทธิ์ขาด แรมนิราศร้างมานิจจาเอ๋ย
ถ้ามาตรแม้นคลาดเคลื่อนไม่เหมือนเคย ไม่อยู่เลยจะขอตายด้วยอายคน
ขอเดชะความรักเป็นหลักแหล่ง ช่วยตกแต่งให้เขาเห็นว่าเป็นผล
ขอเชิญเทพทุกสถานพิมานมน ช่วยเข้าดลใจจิตให้ติดตาม

รำพันพลางทางมาถึง อ. เถิน พวกที่เดินโห่ลั่นกันน่าขาม
เข้าจัดเกวียนสับสนพวกพลตาม จะเดินข้ามไพรเขาลำเนาธาร
เราออกเกวียนพร้อมหน้าเวลาเช้า ววของเราเดินระดับสลับทหาร
เจ้าของหวดด้วยหวายให้ทะยาน เกวียนสะท้านกงสะเทือนเขยื้อนดัง
ดูดุมวงกงหมุนเป็นฝุ่นฟุ้ง เราเดินมุ่งมาตรมาทั้งหน้าหลัง
ถืออาวุธกันภัยระไวระวัง ไม่รอรั้งรีบไปไม่เนิ่นนาน

ถึงหมู่บ้านกุ่มเนิ้งเชิงสถล ดูเบื้องบนเคหาน่าสงสาร
เขาบอกว่าหมู่บ้านแสนกันดาร ตำข้าวสารกรอกหม้อไม่พอกิน
พอได้ยินพวกเรามาพากันช่วย ประเสริฐด้วยน้ำใจไม่วายถวิล
ถึงยากจนแหนสู้เขาอยู่กิน ไม่ทิ้งถิ่นที่ทางให้ร้างโรย
แต่ตัวเราร้างนุชมาสุดเนตร แสนทุเรศร่ำไห้ไม่วายโหย
ไม่มีความแช่มชื่นสะอื้นโอย มีแต่โกยกองทุกข์มาเดินทาง

ดูคนอื่นชื่นแช่มเขาแย้มยิ้ม ไม่เหงาหงิมเหมือนพี่ที่หมองหมาง
เย้าผู้หญิงหยอกเอินให้เพลินพลาง มาตามทางหิมวันต์สนั้นมา
ถึงหมู่บ้านน้ำรินผินหน้าสั่ง ให้หยุดยั้งพักผ่อนเสียก่อนหนา
ต่อแดดร่มลมโชยไม่โรยรา เราจึงพากันไปครรไลจร
ถึงบ้านสเรียมหวานให้หวามจิต สุริยมิดมืดดับลับสิงขร
ต่างก็ปูที่หลับปัดที่นอน เพราะเหนื่อยอ่อนเดินทางหว่างพนา
พอตกดึกเดือนสว่างกระจ่างแจ้ง จรัสแสงส่องสอดยอดพฤกษา
น้ำค้างพรมลมว่าวหนาวอุรา พี่ห่มผ้าซ้อนผืนไม่ชื่นใจ
ไม่อุ่นเหมือนแนบกายสายสวาท โศกไสยาสน์เกลือกกลับหลับไม่ไหว
ลุกขึ้นนั่งหลังอิงแล้วผิงไฟ ได้ยินไก่เถื่อนขันสำคัญยาม
เสียงจังหรีดกรีดกริ่งระหริ่งร้อง เย็นสยองเยี่ยมย่างเข้ายามสาม
จนแสงทองส่องฟ้าสง่างาม เรื่องอร่ามรุ่งรางสว่างวัน
ต่างคนต่างตื่นขึ้นพร้อมหน้า แล้วรีบมาเร็วไวในไพรสัณฑ์
ระยะทางกลางไพรยังไกลกัน แรมอรัญทางทุเรศสังเกตมา
หนทางเกวียนเตียนโล่งตลอดลิ่ว สพรั่งทิวแถวไม้ไพรพฤกษา
สะบัดลมร่มรื่นชื่นอุรา ดาษดาดอกดวงพวงผกา
เห็นลั่นทมลมพัดสะบัดร่วง เป็นพุ่มพวงกลิ่นหอมทั้งจอมผา
ต้นงอกขึ้นตามพื้นพสุธา ดาษดาร่มรื่นด้วยพื้นทราย
เห็นสายหยุดหยุดยืนด้วยชื่นจิต พี่ยิ่งคิดถึงนุชยิ่งสุดหมาย
ได้หยุดชมหยุดเชยเคยสบาย ทั้งหยุดก่ายหยุดกอดแม่ยาใจ
มะลิลาเหมือนพี่มาไม่ลาน้อง พี่พร่ำพร้องเพรียกหามาอยู่ไหน
กระลัมพักอยากพบพักตร์ได้อย่างไร ยิ่งตลใจให้นึกถึงคนึงครวญ
เห็นนางแย้มเหมือนหนึ่งแก้มเจ้าแย้ม ดูเพราพริ้มสุดงามทรามสงวน

อบเชยเหมือนพี่เชยเคยชมชวน ให้นิ่มนวลนอนแอบแนบอุรา
กาหลงเหมือนพี่หลงลานสวาท เบญจมาศเหมือนพี่มาตรเสน่หา
พี่ชมพรรณบุปผชาติหวาดวิญญา แล้วรีบรัดตัดมาในอารัญ
มาถึงบ้านกลางดงเห็นวงกว้าง ใครหนอสร้างบ้านไว้ในไพรสัณฑ์
เป็นหมู่บ้านใหญ่โตอักโขครัน เราพากันเดินเล่นจนเย็นใจ
ออกจากบ้านกลางดงตรงเข้าป่า ชมพฤกษากิ่งค้อมน้อมไสว
เป็นดอกดวงร่วงผลัดสลัดใบ ที่ภายใต้ราบรื่นพรรณราย
เสียงเรไรจักจั่นสนั่นก้อง สกุณร้องเพรียกหูไม่รู้หาย
ประดุจเสียงขับรำบำเรอราย ฟังสบายเพลิดเพลินเจริญใจ
เห็นพะยอม ยาง ยูงสูง สลอน ดูซับซ้อนสับสนต้นไสว
ตะลิงปลิง มะปราง มะซาง ไทร มะค่าใหญ่ กันเกรา สะเดาดง
กระถิน กระทุ่ม ชุมแสง ดังแกล้งจัด เป็นชั้นฉัตรชูเชิดเฉิดระหง
ปริง ประดู่ ปรู เปรียง พุมเรียง ดง โลดทะนง อินทนิล และอินจันทน์
เป็นพวงผลหล่นกลาดดูดาษดื่น ระดาพื้นพสุธาวนาสัณฑ์
มะขามป้อมน้อมกิ่งลงชิงกัน กระทิงหันหัวกินตามดินดอน
พี่เดินพลางทางดูหมู่วิหค ป้างโผนผกบินจับสลับสลอน
นกกะลิงจับกิ่งกาหลงนอน กระจาบจรจากรังไปพรั่งพรู
อีลุ้ม เหล่า เขาชวา กระทาขัน เบญจวรรณบินผวาทำท่าหรู
นกนางนวล โนรี สีชมพู น่าเอ็นดูแต่เจ้าสาริกาทอง
พี่คะนึงถึงสาลิกาแก้ว ค่ำลงแล้วใครจะอยู่เป็นคู่สอง
จะเศร้าทรวงง่วงงงอยู่กรงทอง หรือจะล่องลอยบินไปถิ่นไกล
จวนจะค่ำร่ำตรึกนึกถวิล นกขมิ้นเหลืองอ่อนจะนอนไหน
มานอนเพื่อนพี่บ้างในกลางไพร ให้ชื่นใจเชษฐาสักราตรี

พิราบร่ำคร่ำครวญหวลละห้อย
พระสุริยาอับแสงแฝงคีรี
เห็นเสือด้อมกรายเดินเนินพนัส
วิ่งคะนองลองเชิงระเริงใจ
หมีกระโดดโลดเล่นเต้นเข้มแข็ง
ชะมด ฉมัน หันหาพากันเดิน
กระรอก กระแต แย้ ตุ่นเที่ยวรุนรุด
ที่ผ่านไปดูสนุกทุกตำบล
ขอหยุดพักนักเล่าเรื่องราวสัตว์
เพราะพวกเราต้องรีบมาในอารัญ
ถึงบ้านโป่งสวิงไม่นิ่งหยุด
บ้างช่วยกันหาบคว้าตะกร้าคอน
ครั้นรุ่งแจ้งแสงทองขึ้นส่องฟ้า
ออกจากโป่งสวิงมาไม่ช้าไย
สุโขทัยงามตระการเมืองด่านศึก
ยินแต่เสียงระฆังเหง่งหง่างมา
โอ้ดารารายพรายพร่างน้ำค้างย้อย
เห็นจะต้องลงนอนกับดอนดิน
พี่นอนโศกเศร้าจิตพิศวง
ได้นั่งคุยกันเล่นในวันเพ็ญ
พี่กล่าวคำร่ำปลอบให้ชอบชื่น
สะดุ้งตื่นรื่นรสสุมาลัย
โอ้น้ำค้างกลางหาวหนาวละห้อย

พี่ก็พลอยคร่ำครวญถึงนวลศรี
เสียงชะนีโหยหวลรัญจวนใจ
เล็มระบัดใบหญ้าที่อาศรัย
เห็นคนไปวิ่งออกตามซอกเนิน
แรดก็แรงกินหนามไม่ขามเขิน
ละมั่งเมินมองเมียงฟังเสียงคน
บ้างคุ้ยขุดดินบ่าน่าฉงน
ต่างคนต่างสำราญชื่นบานกัน
สารพัดที่จะมีในไพรสัณฑ์
มุ่งหมายมั่นถึงถิ่นดินแดนดอน
ต่างรีบรุดหุงข้าวเตาสลอน
ให้เสร็จก่อนรุ่งเช้าเราจะไป
เราต่างทำกันเร็วรี่ดีไฉน
ก็ข้ามไปบ้านด่านผ่านพารา
ถึงดื่นดึกฉะนี้นอนนี่หนา
ขอลาภพาพรหลากจากเทวินทร์
หวลละห้อยโหยจิตคิดถวิล
เขาหลับสิ้นเสียงเงียบยะเยียบเย็น
พอค่ำลงคืนนั้นก็ฝันเห็น
แม่เนื้อเย็นเฝ้ากำสรดระทดใจ
ระเริงรื่นชื่นจิตพิสมัย
น้ำค้างไพรพร่างพรมลมรำเพย
อย่าหยดย้อยหยุดบ้างน้ำค้างเอ๋ย

โอ้ดอกดวงพวงพะยอมอย่าหอมเลย พี่อยากเชยชมชูเรณูนวล
โอ้พระจันทร์อันกระจ่างสว่างแจ้ง อย่าเข้าแฝงเมฆมนลมบนหวน
ขอชมต่างหน้าน้องละอองนวล อย่าเพ่อด่วนลับเหลี่ยมเยี่ยมอุทัย
โอ้ว่าดวงดาราในอากาศ เดียรดาษแวววามงามไสว
ลอยประโลมเลื่อนฟ้านภาลัย เหมือนดวงใจของพี่ที่เลื่อนลอย
พี่อยากได้ดวงดาวอันวาววับ นึกขยับแล้วขยาดไม่อาจสอย
ชมแต่แสงสุกสว่างอยู่พร่างพร้อย พี่บุญน้อยนึกป่องไม่ต้องการ
ครั้นแสงทองรองเรืองอร่ามฟ้า สกุณาร่ำร้องก้องประสาน
ดาวก็เลื่อนเดือนก็ลับโพยมาน รวิวานส่องหล้าเจ้าข้าเอย
เรื่องนิราศก็สำเร็จเสร็จธุระ พี่ลองประกลอนเล่นเป็นเฉลย
ประดิษฐ์กลอนอ่อนใจด้วยไกลเชย ไม่หมดเลยเรื่องรักนี้หนักจริง
ถึงฟ้าดินอิสินทรสิงขรเขา ไม่หนักเท่าทุกข์พี่นี้สักสิ่ง
เมื่อยามนอนนอนคิดจิตประวิง อนาถนิ่งนึกถึงตะบึงไป
ใช่แต่งเล่นประกวดอวดฉลาด ทำนิราศรักมิตรพิสมัย
ด้วยดวงจิตรักครูคู่หทัย จึงตั้งใจแต่งคำแต่ลำพัง
อยากให้ไว้เป็นเช่นนุสรณ์ ไม่ต้องวอนเล่าใหม่เมื่อภายหลัง
ถ้าใครเห็นก็จะเน้นว่าจริงจัง ประดุจดังน้ำจิตฉันคิดกลอน
ขอเดชะถ้อยคำที่ร่ำเรื่อง จงปราดเปรื่องเลิศลักษณ์ในอักษร
ขอเชิญไทยเทวราชประสาทพร ขอหยุดก่อนนิราศรักพักทีเอย.

ส้อสี่
ส. บุศย์

กฎหมาย

กับ

การฉ้อราษฎร์บังหลวง

โดย

ธานินทร์ กรัยวิเชียร ธ.บ. เนติบัณฑิตอังกฤษ

การฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นโรคระบาดในประเทศด้อยพัฒนา

อันการฉ้อราษฎร์บังหลวงนั้นมิใช่เป็นเรื่องใหม่ หากแต่เป็นเรื่องที่ระบาดมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ และก็มีมาทุกยุค ทุกสมัย ทุกถิ่นและทุกแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า การฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นโรคระบาด อันน่า สะพึง กลัวในบรรดาประเทศด้อยพัฒนา (underdeveloped countries) หรือที่เรียกกันให้ไพเราะระรื่นหูผู้ฟังและให้จรุงใจผู้อ่านว่า "ประเทศที่กำลังพัฒนา" (developing countries) และเราก็ต้องยอมรับกันด้วยว่าไม่มียุคใดสมัยใดที่ประชาชนจะเป็นห่วงกังวลใจในเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวงเท่าสมัยปัจจุบัน อันที่จริงนั้นมิใช่เฉพาะแต่ในประเทศด้อยพัฒนาเท่านั้น ที่ต้องเผชิญต่อปัญหาเรื่องนี้ แม้ประเทศที่ถึงซึ่งความเจริญสูงสุดแล้ว เช่น อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา เป็นต้นก็ยังต้องเผชิญกับปัญหานี้เหมือนกัน แต่น้อยกว่าประเทศด้อยพัฒนามากอย่างไม่อาจจะเปรียบกันได้เลย สำหรับประเทศอังกฤษนั้น แต่เดิมมาการฉ้อราษฎร์บังหลวงมีอยู่ดาษดื่นทุกระดับชั้นของการปกครอง จนกระทั่งถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่แล้ว จากนั้นมาแทบจะเรียกได้ว่า แม้การ

ฉ้อราษฎร์บังหลวงจะยังมีอยู่บ้างในหมู่ข้าราชการชั้นผู้น้อย ก็เพียงประปราย ซึ่งเรียกได้ว่าแทบจะไม่มีเลย[1] อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันในอังกฤษกลับเริ่มมีวี่แววของการฉ้อราษฎร์บังหลวงหนาหูมากกว่าเมื่อ ๒๐ ปีก่อน[2]

การฉ้อราษฎร์บังหลวงมีลักษณะแปลกไปจากความผิดหรืออาชญากรรมประเภทอื่น ๆ อยู่ประการหนึ่ง คือ ยากแก่การป้องกันและปราบปราม เพราะผู้ที่รู้เห็นส่วนมากมักเป็นผู้ที่ร่วมกระทำความผิดเท่านั้น จึงยากแก่การพิสูจน์ ยิ่งกว่านั้นยังเป็นที่ยอมรับกันว่าแม้จะรู้แก่ใจว่าใครกินสินบาตรคาดสินบน ก็พูดตรง ๆ ไม่ได้ ทั้งนี้ไม่แต่เฉพาะในประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้นแต่เหมือนกันทั่วโลก เพราะถึงจะเป็นเรื่องจริง ก็อาจถูกฟ้องฐานหมิ่นประมาทได้ ส่วนการที่จะพิสูจน์ว่าเป็นเรื่องแสดงข้อคิดเห็นเพื่อสาธารณประโยชน์ ก็มีอุปสรรคดังกล่าวแล้ว กรณีจึงกลายเป็นเรื่องพูดกันตามเสียงลือ ซึ่งผู้พูดต้องรับผิด ดังนั้นการกล่าวถึงเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวงจึงต้องพูดกันอย่างระมัดระวังอย่างยิ่ง และพูดกันได้เพียงกลาง ๆ เท่านั้น[3]

---

1. ท่านผู้อ่านที่สนใจเรื่องเกี่ยวกับการฉ้อราษฎร์ บังหลวงในประเทศด้อยพัฒนา เปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษในแง่ข้อเท็จจริง แนวคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไข โปรดอ่านหนังสือCorruption in Developing Countries เรียบเรียงโดย Ronald Wraith และ Edgar Simpkins สำนักพิมพ์ George Allen and Unwin Ltd; ค.ศ. ๑๙๖๓ ซึ่งเขียนไว้ละเอียดและให้แนวความคิดที่น่าฟังมาก สำหรับบทความในภาษาไทยที่น่าสนใจยิ่งเรื่องหนึ่งได้แก่ บทความเรื่อง วิธีปราบข้าราชการทุจริต ของ สายฝน ในหนังสือพิมพ์ประชากร ฉบับประจำ วันที่ ๓–๖ สิงหาคม ๒๔๙๒
2. Ronald Wraith and Edgar Simpkins, Corruptin in Developing Countries (London: George Alilen and Unwin Ltd., 1963), p. 12
3. Ronald Wraith and Edgar Simpkins ในหนังสือที่อ้างถึงในเชิงอรรถข้างต้น หน้า ๑๔

ความหมายของคำว่า "ฉ้อราษฎร์บังหลวง" (corruption)[1]

ปัญหาที่ว่าการกระทำอันใดเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวง ? เป็นปัญหาที่ยุ่งยากมิใช่น้อย นอกจากความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการซึ่งเจ้าพนักงานเป็นผู้กระทำเช่นเรียก รับ หรือยอมรับสินบน หรือการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยทุจริตหรือเข้ามีส่วนได้เสียเพื่อประโยชน์สำหรับตนหรืออันมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาแล้ว ยังมีวินัยข้าราชการบังคับข้าราชการอีกมากเรื่อง ตัวอย่างเช่น การใช้เวลาและทรัพย์สินของทางราชการเพื่อประโยชน์ส่วนตัว และใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางมิชอบ ก็เป็นการผิดวินัยเป็นต้น

อย่างไรก็ดี มีปัญหาบางประการ เช่นการหาผลประโยชน์หรือกระทำการอย่างอื่นอันมิบังควร จะจัดว่าเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวงหรือไม่ กรณีเหล่านี้ได้แก่การที่เจ้าพนักงานรับของขวัญ หรือของสมนาคุณจากผู้ที่ตนให้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งตามหน้าที่ ซึ่งในขณะกระทำการตามหน้าที่เจ้าพนักงานก็ทำไปด้วยความสุจริตใจมิได้หวังของดังกล่าว แต่ประการใด ทั้งฝ่ายผู้ให้ก็มิได้หวังอะไรนอกจากให้ด้วยน้ำใจจริง ๆ เช่นนายแพทย์ในโรงพยาบาลของรัฐบาลรักษาคนไข้หายขาดจากโรคร้าย คนไข้จึงให้ของขวัญที่มีค่ายิ่งหนึ่งชิ้น หรือตำรวจดับเพลิงป้องกันบ้านไม้หลังหนึ่ง ซึ่งอยู่ในบริเวณไฟไหม้ไว้ได้ เจ้าของบ้านจึงมอบเงินก้อนใหญ่สมนาคุณแก่ตำรวจผู้นั้น ดังนี้นายแพทย์ก็ดี ตำรวจดับเพลิงก็ดี ถ้ารับของดังกล่าวนั้นไว้จะถือว่าเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวงหรือไม่ ? และกรณีจะเป็นการสมควรหรือไม่ ?

สำหรับกรณีตามตัวอย่างที่กล่าวมาจะถือว่าเป็นฉ้อราษฎร์บังหลวงทีเดียวเห็นจะยาก เว้นเสียแต่จะมีวินัยของเจ้าพนักงานดังกล่าวบัญญัติห้ามไว้ อย่างไรก็ดี กรณียังเป็นปัญหา "คาบเส้น" อยู่ว่า จะสมควรหรือไม่สมควร ตรงกันข้ามเรื่องที่เกิดขึ้นเสมอมักจะไม่ใช่เรื่องดังกล่าว หากแต่เป็นเรื่อง "**หว่านพืชหวังผล**" ในด้านผู้ให้และด้านผู้รับก็ปลอบใจตัวเองเสียว่าไม่ได้เรียกร้อง เขาให้เองจะผิดอย่างไรซ้ำถ้าปฏิเสธเขาจะเสียน้ำใจด้วย อาทิ เช่นการให้ของขวัญที่มีค่าหลังจากการประมูลซื้อของไว้ใช้ในราชการหรือการก่อสร้างสถานที่ราชการ ดังนี้ย่อมเห็นได้ชัดว่าไม่สมควร ยิ่งกว่านั้น ถ้าหากเป็นเจ้าพนักงานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม เช่น ผู้พิพากษาตัดสินคดีให้คู่ความฝ่ายใดชนะ แม้ว่าจะไม่มีการตกลงกันไว้ก่อน การที่คู่ความฝ่ายชนะให้ของสมนาคุณแก่ผู้พิพากษา ผู้พิพากษาผู้นั้นจะรับไม่ได้เป็นอันขาด เพราะกรณีเห็นได้ชัดว่าเป็นการ

---

1. คำว่า "corruption" ในภาษาอังกฤษเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก และคำที่ใกล้ชิดที่สุดในภาษาไทย น่าจะได้แก่คำว่า "ฉ้อราษฎร์บังหลวง" อย่างไรก็ดีมีผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านมีความเห็น ว่าคำว่า "ฉ้อราษฎร์บังหลวง" มีความหมายแคบกว่าคำว่า "corruption" เพราะคำว่า "ฉ้อราษฎร์บังหลวง" อาจจะหมายความเฉพาะการเบียดบังยักยอกทรัพย์ของรัฐ และของสาธารณะเท่านั้น แต่บางท่านก็มีความเห็นว่าคำนี้น่าจะรวมถึงการกินสินบน และการแสวงหาอำนาจโดยวิธีการอันผิดทำนองคลองธรรมด้วยเช่นเดียวกับคำว่า "corruption" ในภาษาอังกฤษ เนื่องจากยังมีปัญหาโต้เถียงกันอยู่ดังนี้เพื่อความสะดวกในที่นี้ขอใช้คำว่า "ฉ้อราษฎร์บังหลวง" อย่างที่มีความหมายเหมือนคำว่า "corruption" ในภาษาอังกฤษทุกประการไปพลางก่อน

ไม่บังควรต่อตำแหน่งหน้าที่อย่างยิ่ง เพราะโดยหลักการแล้ว นอกจากผู้พิพากษาจักต้องเป็นบุคคลที่ชนทั่วไปไว้วางใจแล้ว ยังต้องเป็นผู้ที่ชนทั่วไปเคารพนับถือและไม่ตั้งข้อรังเกียจด้วย ปัญหามีว่า จะถือสิ่งใดเป็นข้อทดสอบได้ว่า การใดเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวงหรือไม่ ? ข้อทดสอบที่น่าพิจารณาก็คือ นอกจากจะถือเอาความรู้สึกของมวลชนแล้ว ยังต้องคำนึงถึงพฤติการณ์แต่ละเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีแห่งวิชาชีพประกอบด้วย

ข้อที่น่าคิดอีกประการหนึ่งก็คือ การให้ตำแหน่งหน้าที่แก่เพื่อนฝูงหรือที่เรียกกันตามภาษาตลาดว่า "**เล่นพวก**" (favouritism) หรือให้ประโยชน์แก่ญาติพี่น้องที่เรียกกันทั่วไปว่า "**กระทรวงครอบครัว**" **หรือ** "**อุตสาหกรรมครอบครัว**" (nepotism) **นี้จะ**จัดเป็นฉ้อราษฎร์บังหลวงหรือไม่ ? ในต่างประเทศมักจะจัดเรื่อง favouritism และ nepotism ไว้รวมกันกับเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวง (corruption) เพราะเขาถือว่าเป็นการเอารัดเอาเปรียบส่วนรวม และไม่เป็นธรรมแก่ผู้มีความรู้ความสามารถอันควรคู่กับตำแหน่งเหล่านั้น ตามความรู้สึกโดยทั่วไปของเรานั้น เข้าใจว่าแม้จะยอมรับกันว่าเป็นเรื่องมิบังควร แต่ก็มีหลายท่านที่ไม่เห็นด้วยว่าเป็นเรื่องฉ้อราษฎร์บังหลวง ยิ่งกว่านั้นบางท่านอาจจะเห็นเลยไปว่า งานในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ นั้นถือเอาความไว้วางใจเป็นสำคัญ และเขาก็ไว้ใจแต่เฉพาะบุคคลที่เขาเคยเห็นอกเห็นใจกันมาแล้ว นอกจากนั้นบางท่านก็ว่าเขาไม่รู้จักคนอื่นใดดีเท่าญาติมิตรของเขา เขาก็ต้องเลือกญาติมิตรก่อนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ...อันที่จริงเรื่องนี้ก็มองกันไปได้หลายแง่ แต่การไม่รู้จักบุคคลมากพอที่จะเลือกมาดำรงตำแหน่งต่าง ๆ นอกจากญาติสนิทหรือมิตรสหายนั้นก็น่าจะเป็นข้ออ้างที่ฟังไม่ขึ้น อีกด้านหนึ่ง

อาจจะไม่มีบุคคลอื่นใดเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่นั้น ๆ จริง ๆ นอกจากญาติหรือมิตรของเขาก็ได้ ข้อทดสอบในที่นี้น่าจะถือเอาความเหมาะสมและประโยชน์ของราชการเป็นหลักในการพิจารณา โดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลที่อยู่ในข่ายพิจารณาเป็นญาติหรือมิตรของตนหรือไม่[1]

มูลเหตุแห่งการฉ้อราษฎร์บังหลวง

ในปัญหาที่ว่า การฉ้อราษฎร์บังหลวงมีสาเหตุมาจากสิ่งใดนั้น หากท่านผู้อ่านเห็นว่าสืบเนื่องมาจาก ความยากจน ข้าพเจ้าก็ใคร่ขอค้านว่าไม่จริงเสมอไป จริงอยู่ที่มีผู้มีฐานะฝืดเคืองบางคน ใช้อำนาจหน้าที่ของตนไปในทางมิชอบ เพื่อเอาเงินหรือทรัพย์สินอื่นมาเจือจานครอบครัว แต่ก็มีผู้ยากจนมิใช่น้อยที่บำเพ็ญตนด้วยความน่าเคารพ แม้จะยาก

---

1. นักเขียนชาวอังกฤษกล่าวว่า ในประเทศอังกฤษเอง เรื่อง "เล่นพวก" และเรื่อง "อุตสาหกรรมครอบครัว" เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นปกติธรรมดาเมื่อคริสต์ศตวรรษที่แล้ว แต่ในปัจจุบันไม่ปรากฏ เพราะมหาชนตั้งข้อรังเกียจถ้ามีเรื่องเหล่านี้เกิดขึ้น ทั้งผู้ให้และผู้รับประโยชน์ก็จะรู้สึกกระดากว่าตนกระทำผิด ตรงข้ามในอัฟริกานั้น ถ้าเรื่องพรรค์นี้ไม่เกิด กลับจะทำให้ประชาชนของเขาประหลาดใจเป็นอย่างยิ่ง ผู้ให้ประโยชน์แก่เพื่อนฝูงและญาติมิตรนั้นโดยปกติก็รู้สึกกระดากใจอยู่ ที่ให้ตำแหน่งหน้าที่แก่บุคคลที่ไม่สมควร แต่ในเวลาเดียวกันถ้าไม่ให้ประโยชน์แก่ญาติมิตร ก็รู้สึกกระดากใจอีกที่ว่า ไม่ช่วยเพื่อนฝูงพี่น้องแล้วจะช่วยใคร หรือมิฉะนั้นก็เกรงจะถูกนินทาว่า ได้ดีแล้วลืมญาติพี่น้องเพื่อนฝูงหมด ดูเป็นคนเห็นแก่ตัวโดยแท้! ส่วนผู้รับประโยชน์นั้นโดยปกติก็ถือเป็นสิทธิที่ตนพึงมีพึงได้ทีเดียว. Ronald Wraith and Edgar Simpkins ในหนังสือที่อ้างถึงในเชิงอรรถข้างต้น หน้า ๔๓

จนก็อยู่ตามประสายากจน ตรงกันข้าม **คนมั่งมีบางคน คนที่เพียบพร้อมไปด้วยทรัพย์สินและหลักทรัพย์ดีบางคน กลับทำการฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างปราศจากยางอาย** ถ้าท่านผู้อ่านเห็นว่ามูลเหตุของการฉ้อราษฎร์บังหลวงอยู่ที่ความโง่เขลา ข้าพเจ้าก็ใคร่ขอแย้งอีกว่าไม่เชิง เพราะดังที่ประจักษ์แก่สายตาของบุคคลทั่วไป แม้ผู้ที่ชาญฉลาดขั้นอัจฉริยะบางคนก็ยังฉ้อราษฎร์บังหลวง บุคคลเหล่านี้ย่อมรู้ดีว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดชอบสิ่งใดควรไม่ควร ข้าพเจ้ามีความเห็นว่ามูลเหตุของการฉ้อราษฎร์บังหลวงอยู่ที่กิเลสเป็นส่วนใหญ่ ส่วนอื่นเป็นเพียงสิ่งประกอบ แต่ก็มีบทบาทสำคัญมิใช่น้อยเช่นกัน นอกจากความยากจน ความโง่เขลาแล้วยังมีลัทธิเอาอย่างและสิ่งล่อใจต่าง ๆ (temptations) อีกเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บุคคลที่ฉ้อราษฎร์บังหลวงกำเริบใจ เพราะคนทั่วไปเขายกย่องสรรเสริญว่ามั่งมี ว่ามีอำนาจวาสนา โดยเขาเหล่านั้นมิได้เคยคิดคำนึงเลยว่า ความมั่งมีหรืออำนาจวาสนานั้นได้มาด้วยความทุจริตหรือหาไม่

ผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวงต้องการอะไร ? สิ่งที่แปลกประหลาดก็คือ ไม่ว่าชาติใด ภาษาใด ความต้องการในปัจจุบันของหมู่ผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวงเหล่านี้ตรงกันหมด จะมีผิดแผกแตกต่างกันบ้างก็เฉพาะแต่ในส่วนปลีกย่อย ดังที่มีนักเขียนชาวต่างประเทศกล่าวว่า สิ่งที่บุคคลเหล่านี้ปรารถนาก็คือที่ดิน บ้าน รถยนต์ อภิสิทธิ์[1] ในทางธุรกิจการค้า เงินสดและหลักทรัพย์ในธนาคารในประเทศและนอกประเทศ และตำแหน่งหน้าที่[2]

---

1. คำว่า อภิสิทธิ์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานแปลว่า ความสำเร็จ แต่ในที่นี้ใช้อย่างความหมายทั่วไปว่า เป็นสิทธิ์อันไม่ควรมีหรือไม่ควรได้

2. Ronald Wraith and Edgar Simpkins ให้หนังสือที่อ้างถึงในเชิงอรรถข้างต้น หน้า ๒๐๙

กิเลสของนักการเมือง

คำกล่าวซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปข้อหนึ่งก็คือ ยอดปรารถนาของนักการเมือง ส่วนมาก ในประเทศด้อยพัฒนา มีสามประการ คือ อำนาจ (power) ความมั่งคั่ง (wealth) และยศศักดิ์ (status) สำหรับประเทศอังกฤษนั้นเป็นการยากที่นักการเมืองจะได้รับยอดปรารถนาทั้งสามประการนี้พร้อมกัน ส่วนใหญ่มีอำนาจและยศฐาบรรดาศักดิ์ หรือมีอำนาจอย่างเดียวแต่ไม่มีความมั่งคั่ง ถึงกับมีผู้กล่าวว่าการเข้าเล่นการเมืองของชาวอังกฤษนั้นอาจจะเพื่อหวังอำนาจ อาจจะเพื่ออุดมคติ อาจจะเพื่อชื่อเสียง แต่มิได้มีใครหวังร่ำรวย [1] ตรงกันข้าม นักการเมืองในประเทศด้อยพัฒนาเป็นจำนวนไม่น้อย ที่เล่นการเมืองโดยหวังกอบโกยเงินทอง หวังครองอำนาจมักใหญ่ใฝ่สูง และหวังที่จะให้ผู้คนยกย่องนับถือพร้อมกันทั้งสามประการ และกิเลสนี่แหละที่เป็นบ่อเกิดอันสำคัญของการฉ้อราษฎร์บังหลวง

นักการเมืองตัวอย่าง

ประเทศอังกฤษมิใช่จะเป็นแต่ประเทศแม่ของระบอบประชาธิปไตยเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมีนักการเมืองเป็นอันมากที่จัดได้ว่า เป็นแม่พิมพ์ของนักการเมืองในประเทศประชาธิปไตยอื่น ๆ ได้ด้วย ในที่นี้ข้าพเจ้าใคร่ขอนำพระดำรัสของ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงศ์ ในเรื่องนี้ มาแสดงไว้ด้วย คือ

"......ข้าพเจ้าเชื่อว่าไม่มีชาติใดในโลกนี้ที่ไว้ใจนักการเมืองของเขามากเท่าอังกฤษ ข้าพเจ้าเคยไปอเมริกามาหลายครั้ง ฝรั่งเศสก็รู้จักดีมาก เชื่อ

---

1. Ronald Wraith and Edgar Simpkins ในหนังสือที่อ้างถึงในเชิงอรรถข้างต้น หน้า ๒๐๓

ว่าถ้าเอาอเมริกากับฝรั่งเศสมาเปรียบด้วยแล้ว ความไว้เนื้อเชื่อใจและความนับถือนักการเมืองในอเมริกาและในฝรั่งเศสจะมาเปรียบกันในอังกฤษไม่ได้ทำไมอังกฤษจึงได้นับถือนักการเมือง ทั้งนี้เพราะเขาบังคับให้นักการเมืองถือวินัยดีอย่างยิ่งเฉพาะอย่างยิ่งคนที่เป็นชั้นรัฐมนตรีอยู่ในคณะรัฐบาลการเมืองเวลานี้ หรือเคยเป็นรัฐมนตรีมาก่อน พลาดพลั้งแม้แต่เล็กน้อยไม่ได้ถูกประณามอย่างรุนแรงที่สุดจนถึงต้องละทิ้งการเมือง บางทีต้องไปอยู่ประเทศอื่น คือ คนที่เป็นนักการเมืองชั้นสูงของอังกฤษแล้วต้องทำตนเป็นคนบริสุทธิ์อย่างยิ่ง แม้แต่จะมีมลทินเพียงเล็กน้อยก็เกิดเรื่องอย่างร้ายกาจที่สุด ตัวอย่างเมื่อไม่กี่ปีมานี้ สมัยที่รัฐบาลกรรมกรกำลังมีอำนาจอยู่มีนักการเมืองคนหนึ่งชื่อ John Belcher ซึ่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชยการ มีข่าวเล่าลือว่าเป็นเพื่อนกับบุคคลชื่อ Stanley นี้เป็นคนที่มีความสามารถมากในการโกงต่างๆ โกงภาษี ของที่ไม่ควรจะเข้ามาขายก็เอาเข้ามาขาย ไปได้อนุญาตต่าง ๆ แอบไปโกงรัฐบาลเอามาทำการค้าขายที่ไม่ควรจะได้ทำ โกงในเรื่องแลกเงินต่างประเทศมีชื่อเสียงมาก John Belcher ปรากฏว่าเป็นเพื่อนของคนๆ นี้ และคน ๆ นี้ก็เลี้ยงดูอย่างดี ส่งอาหารไปให้กินที่บ้าน ส่งเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัวไปให้หลายชุด อะไรต่าง ๆ เมื่อมีข่าวเล่าลือเช่นนั้นแล้วรัฐบาลกรรมกรเองก็จัดให้มีการไต่สวน ๆ กันเข้าใจว่าหลายสัปดาห์ แต่เมื่อไต่สวนกันอย่างละเอียดลออแล้วปรากฏว่า Jonn Belcher นี้มิเคยได้รับสินบนจาก Stanley จนนิดเดียว มีแต่เคยได้รับอาหาร ได้รับการเลี้ยงดูหรือได้รับเสื้อ (เพราะว่า Stanley มีอิทธิพลกับร้านตัดเสื้อและเจ้าของหลายร้าน) John Belcher มิได้เคยทำความผิด คือไปให้อนุญาตพิเศษแก่ Stanley อย่างใดเลย แต่เขาลงความเห็นว่าเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ แม้เพียงทำให้คนสงสัยว่ารับสินบนเท่านั้น เขาไล่ออกและบังคับให้ลาออกจากสมาชิกรัฐสภา เมื่อเป็น

คนซึ่งถูกประณามก็อยู่ในสังคมไม่ได้ต้องหายไปจนเดี๋ยวนี้ไม่เคยได้ยินชื่อเสียง John Belcher อีกเลย ไปอยู่ที่ไหนก็ไม่ทราบ นี่เป็นแต่เพียงทำตัวให้ประชาชนสงสัยเท่านั้นว่ากินสินบนก็ไม่ได้แล้ว ที่ข้าพเจ้านำมาพูดก็เพื่อจะแสดงให้เห็นว่าวินัยของนักการเมืองอังกฤษนั้นเขาแรงอย่างไร แรงอย่างยิ่ง พลาดนิดไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ประชาชนเขาไว้ใจนักการเมือง....''[1]

สิ่งที่น่าสนใจก็คือ วินัยประเพณีของนักการเมืองอังกฤษนั้นเฉียบขาดเพียงใด แม้แต่เพียงทำตนให้เป็นที่น่าสงสัยว่ารับสินบนเท่านั้น ก็ต้องพ้นจากตำแหน่งหน้าที่แล้ว และที่น่าพิศวงกว่านั้นคือ นักการเมืองผู้ใดก็ตามที่มีมลทินเสียแล้ว จะไม่มีโอกาสกลับเข้าสู่เวทีการเมืองอีกเลย

อนึ่ง เมื่อเร็ว ๆ นี้ มีหนังสือพิมพ์รายวันฉบับหนึ่ง เขียนบทนำที่น่าอ่านอย่างยิ่งเกี่ยวกับนักการเมืองชาวอังกฤษ จึงสมควรคัดลอกมาแสดงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

"......เมื่อเร็วๆ นี้ แมคมิแลนด์นายกรัฐมนตรีอังกฤษลาออก แมค-มิแลนด์เป็นนายกรัฐมนตรีมานาน แมคมิแลนด์อยู่ในวงการเมืองมาตั้งแต่หนุ่มจนแก่ พอออกจากนายกรัฐมนตรี ก็มีข่าวว่าจะเข้าไปอาศัยอยู่ในนิคมคนแก่เพราะบำนาญที่ได้รับนั้นน้อยเกินกว่าจะเช่าบ้านอยู่ได้ คนอังกฤษรู้สึกภูมิใจในตัวแมคมิแลนด์ที่ตั้งหน้าตั้งตาทำงานให้ประเทศอังกฤษ

---

1. ปาฐกถาของ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เรื่อง "จิตใจของคนอังกฤษในการรักษาความยุติธรรม" เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๔๙๘ ณ สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา ดุลพาห ฉบับพิเศษ ส.ค.ส. ๒๔๙๙ หน้า ๑๒–๑๓

จนไม่มีเวลาหาเงินไว้ใช้เมื่อแก่ แต่ถ้าเป็นเมืองไทยก็ไม่แน่ว่า แมคมิแลนด์จะได้รับการสรรเสริญเช่นนั้นหรือไม่........" [1]

เรื่องของนักการเมืองอังกฤษ ที่สมควรนำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้อีกเรื่องหนึ่ง คือเรื่องของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอาณานิคมอังกฤษชื่อ Mr. Creech Jones ซึ่งเป็นผู้ไปกล่าวปราศรัยแก่กลุ่มนักศึกษาอัฟริกากลุ่มหนึ่งซึ่งมาศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ สิ่งที่ประทับใจนักศึกษาอัฟริกาก็คือความมัธยัสถ์ของท่านรัฐมนตรีที่ใช้รถยนต์เก่าคร่ำคร่า และภริยาเป็นผู้ขับมาในวันนั้น แทนที่จะใช้รถยนต์ใหญ่โตหรูหรา เช่นบรรดารัฐมนตรีอัฟริกาทั้งหลายซึ่งชอบขี้โอ่เป็นส่วนมาก และก็อาศัยภาษีอากรที่ราษฎรจ่ายให้รัฐเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมนั้นเองมาซื้อรถยนต์ใช้เป็นประโยชน์ส่วนตัว เรื่องที่ Mr. Creech Jones ใช้รถคร่ำคร่านี้ นักศึกษาอัฟริกากล่าวขวัญถึงตลอดมาแม้ว่าเวลาจะล่วงมา ๑๐ ปีเศษแล้วก็ตาม [1]

ผลเสียหายของการฉ้อราษฎร์บังหลวง

ความเสียหายซึ่งประชาชนผู้เสียภาษีอากรได้รับจากการฉ้อราษฎร์บังหลวงนั้นไม่อาจคำนวณเป็นตัวเงินแน่นอนได้ แต่ย่อมเป็นที่ยอมรับกันว่า เท่าที่เป็นอยู่ก็นับว่ากระเทือนต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของบ้าน

---

1. บททำหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย ฉบับประจำวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๐๗

1. Ronald Wraith and Edgar Simpkins ในหนังสือที่อ้างถึงในเชิงอรรถข้างต้นหน้า ๑๕ เรื่องแปลกแต่จริงอีกเรื่องหนึ่ง ก็คือ รัฐมนตรีหญิงของเดนมาร์กคนหนึ่ง ขี่จักรยานสองล้อไปทำงานขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี

เมืองอยู่เป็นอันมาก และที่เลวร้ายยิ่งกว่านั้นก็คือความเสื่อมทรามทางจิตใจของบุคคลรุ่นปัจจุบัน ซึ่งจะมีผลสะท้อนในด้านเป็นตัวอย่างที่เลวแก่อนุชนรุ่นต่อ ๆ ไปด้วย เรื่องความเสื่อมทรามทางจิตใจนี้เป็นเรื่องที่แก้ไขได้ยากกว่าการกระทบกระเทือนทางด้านเศรษฐกิจมากนัก

สำหรับประเทศที่ด้อยพัฒนา โดยปกติก็มักจะได้รับการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางอื่น ๆ จากมหาประเทศเสมอ เมื่อมีการฉ้อราษฎร์บังหลวงดาษดื่น มหาประเทศเหล่านั้นก็ย่อมจะรังเกียจที่เงินช่วยเหลือซึ่งได้มาจากภาษีอากรของราษฎรของเขาต้องรั่วไหลและตกไปอยู่กับผู้มีอำนาจในทางบริหารซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่อันโอ่อ่าเพียงไม่กี่คน แทนที่จะถึงมือประชาชนผู้ยากไร้ ตามความมุ่งหมายของการช่วยเหลือ [2] อนึ่งการฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้ย่อมเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับการลงทุนประกอบการอุตสาหกรรมและอื่น ๆ ของชาวต่างประเทศ เพราะเขาไม่แน่ใจว่าการที่เขามาประกอบธุรกิจการอุตสาหกรรมในประเทศเหล่านี้แล้วเขาจะถูกฉ้อราษฎร์ด้วยหรือไม่ ?

ข้าพเจ้าเคยได้ยินคนชาติของประเทศที่ให้ความช่วยเหลือประเทศไทยเราปรารภเมื่อนานปีมาแล้วว่า คนไทยนั้นถือเรื่องรถยนต์เป็นสิ่งสำคัญใครจะมีหน้ามีตาหรือไม่ ต้องดูรถยนต์ที่เขานั่ง ชะรอยชาวต่างประเทศ

---

2. "Another thing that one can say Without reservation is that Widespread corruption especially in high places, is becoming a handicap to foreign aid and investment. Representatives of aid-giving countries lose sone of their enthusiasm when they observe ostentatious living by the ruling few in countries where the masses of people are living in utmost poverty" Ronald wraith and Edgar Simpkisn. ในหนังสือที่อ้างถึงในเชิงอรรถข้างต้นหน้า ๑๒

ชะรอยชาวต่างประเทศ ผู้นั้นจะวัด ระดับมาตรฐานและ แนวคิดเห็นของคนไทยจากข้าราชการไทยชั้นหัวหน้าหน่วยงานคนหนึ่งที่เขาร่วมทำงานอยู่ด้วยเพียงคนเดียวก็เป็นได้ เพราะท่านผู้นั้นมีรถยนต์ทั้งส่วนตัวและประจำตำแหน่งถึง ๗ คัน อีกเรื่องหนึ่งซึ่งน่าจะเป็นข้อสดุดจิตสะกิดใจพวกเราด้วยกันก็คือ มีชาวต่างประเทศอีกผู้หนึ่งซึ่งประเทศเขามิได้มีส่วนช่วยเหลือทางเศรษฐกิจหรืออย่างอื่นแก่ประเทศเรา ปรารภว่า เคยนับถือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของไทยนายหนึ่งว่าเป็นคนดี เจียมเนื้อเจียมตัวและอยู่ตามฐานะแม้มีตำแหน่งหน้าที่สูงก็ยังสู้อยู่บ้านเล็ก แบบนกน้อยทำรังแต่พอตัวแต่แล้วต่อมาอีกไม่ช้าไม่นานข้าราชการผู้ นั้นก็ย้ายไปอยู่บ้าน ใหม่ที่หรูหราน่าเสียดายที่คิดว่าเป็นคนดี..... กรณีหลังนี้หากเรามองในแง่ของเราซึ่งเป็นคนไทยเราอาจจะกลัวว่าฝรั่งเขาจะดูถูกดูแคลนที่อยู่บ้านไม่สมศักดิ์สมฐานะจึงต้องขวนขวายไป จะทางใดก็ตามต้องอยู่ให้สมศักดิ์ศรี แต่ตามทรรศนะของชาวต่างประเทศ ที่กล่าวแล้ว จะเห็น ได้ว่าเขากลับดูแคลนนกน้อยที่ดิ้นรนไปอยู่รังใหญ่มากกว่า ทั้งนี้ เพราะเขารู้ถึงความ ตื้นลึก หนา บางดีว่าข้าราชการมีรายได้อย่างไร ถ้าหากมิได้มีฐานะดั้งเดิมมาดีพอสมควรหรือมีโชคลาภอันสุจริตทางอื่นแล้ว จะอยู่ได้ก็เพียงยังชีพไปวันหนึ่ง ๆ เท่า-นั้น... อย่างไรก็ดี การอยู่ได้ดังว่านี้ย่อมชนะใจปัญญาชนผู้สุจริตทั้งหลายทั้งไทยและเทศ

เรื่องการฉ้อราษฎร์ บังหลวง ที่เลวร้ายและรุนแรงที่สุด เรื่องหนึ่งในบรรดาประเทศที่ด้อยพัฒนาก็คือ การทุจริตในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร เรื่องซึ่งเราเคยเรียกกันว่า "**พลร่ม**" "**ไพ่ไฟ**" ฯลฯ นั้น เป็นปรากฏ-การณ์ธรรมดาสำหรับการเลือกตั้งในประเทศที่ด้อยพัฒนาทั้งหลาย เพราะฉะนั้นผู้ซึ่งได้รับการเลือกตั้งจะเป็นผู้มีความสามารถและสุจริตหรือไม่ จึง

ยังเป็นปัญหาที่จะต้องพิจารณาต่อไปอีก อย่างไรก็ดีเมื่อประเทศเราเป็นประเทศในระบอบประชาธิปไตย และเราเห็นพ้องต้องกันแล้วว่า ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ดีและเหมาะสม สำหรับเราแล้วก็ชอบที่จะเผชิญต่อสิ่งที่กล่าวเหล่านั้นต่อไปจนกว่าเราจะแก้ไขได้สำเร็จ

ใครเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวง

เรามักจะคิดกันเสียว่าเจ้าพนักงานผู้เรียกหรือรับสินบนเท่านั้นเป็นผู้กระทำผิดอันควรได้รับโทษและการประณาม แต่ถ้าพิจารณาให้ถ่องแท้แล้วจะเห็นได้ว่า การฉ้อราษฎร์บังหลวงมักจะต้องมีการร่วมมือสมคบกันหลายฝ่าย ความรับผิดควรตกอยู่ทั้งแก่ผู้รับและผู้ให้ ยิ่งกว่านั้น ในด้านศีลธรรมแล้วผู้ร่วมคณะกับผู้กระทำผิดในทำนอง **"ลูกขุนพลอยพยัก"** **"ปากว่าตาขยิบ"** หรือ **"เอาหูไปนาเอาตาไปไร่"** ก็น่าจะผิดด้วยและในด้านประชาชนผู้ไม่นำพาต่อการฉ้อราษฎร์บังหลวงของผู้อื่น โดยถือว่า **"ธุระไม่ใช่"** ก็น่าจะได้รับการตำหนิดุจกัน ทั้งนี้ในฐานที่ปัดความรับผิดชอบซึ่งตนมีอยู่ต่อสังคม แต่ก็เป็นธรรมดาที่การถูกตำหนิควรจะลดหลั่นกันตามส่วนหนักเบาของการกระทำและการละเว้นกระทำ

ทางแก้การฉ้อราษฎร์บังหลวงของต่างประเทศ

ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกไม่ว่าจะเป็นประเทศที่มีความเจริญนำหน้าประเทศอื่นหรือว่าเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ต่างก็ตระหนักในความร้ายแรงของการฉ้อราษฎร์บังหลวงด้วยกันทั้งสิ้น จึงได้พยายามหาวิธีการทั้งป้องกันและปราบปราม และแต่ละประเทศก็มีวิธีการเพื่อป้องกันและปราบปรามตามลักษณะและสภาพการณ์แวดล้อมของตนโดยเฉพาะ ทั้งนี้

นอกเหนือไปจากตัวบทกฎหมายในทางอาญาอันว่าด้วยการให้และรับสินบนอีกโสดหนึ่ง เช่นสหภาพพม่า มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นสอดส่องและสอบสวนการฉ้อราษฎร์บังหลวงโดยเฉพาะ และคณะกรรมการนี้จะรายงานเสนอความเห็นโดยตรงต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อปฏิบัติการต่อไป สหภาพอัฟริกาและสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ มีข้อกำหนดระบุให้ข้าราชการชี้แจงแสดงทรัพย์สินที่ตนมีอยู่ในครอบครองทั้งหมด หากมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น จะต้องชี้แจงว่าได้มาอย่างไร สำหรับอินเดียมีข้อเสนอแนะว่า ความผิดฐานฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้เป็นความผิดร้ายแรง นอกจากควรจะมีโทษตามกฎหมายเช่นเดียวกับความผิดสถานอื่นแล้วยังสมควรให้ริบทรัพย์สินทั้งหมดของผู้กระทำผิด เช่นการริบราชบาตรตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยเดิมของเราเป็นต้นด้วย อย่างไรก็ดีกฎหมายของอินเดียที่เป็นอยู่ขณะนี้ยังหามีการริบราชบาตรไม่[1]

การใช้กฎหมายป้องกันและปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวง

จริงอยู่ที่ทุกประเทศมีกฎหมายบัญญัติให้การฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นความผิดและมีการกำหนดโทษไว้ด้วย แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าการป้องกันและการปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงนั้น หากใช้กฎหมายแต่เพียงอย่างเดียวย่อมได้ผลน้อยมาก เพราะช่องทางที่จะหลีกเลี่ยงกฎหมายนั้นมีมากหลาย[2] กฎหมายไทยซึ่งว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับเจ้าพนักงานใช้

---

1 S.S. More, Remodelling of Democracy for Afro-Asian Nations (Bombay Allied Publishers, 1962). p. 335.

2 "people cannot be made honest by Acts of Parliament or statutory regulations; they will always find some way round them, if most of them want to" : Ronald Wraith and Edgar Simpkins ในหนังสือที่อ้างถึงในเชิงอรรถข้างต้น หน้า ๑๗๖

อำนาจและตำแหน่งหน้าที่ในทางทุจริตนั้น มีบทบัญญัติรัดกุมดีไม่แพ้กฎหมายของประเทศใด ๆ เลย[1] ดังนั้น จึงไม่จำเป็นต้องมีการแก้ไขปรับปรุงประการใดอีก ข้าพเจ้ามีความเห็นส่วนตัวว่าพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๐๒ ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๐๒ เป็นต้นมานั้น ไม่น่าจะออกมาใช้บังคับเสียด้วยซ้ำไป ทั้งนี้ ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า

---

1 สมควรกล่าวไว้ในที่นี้ด้วยว่า เมื่อครั้งยังใช้กฎหมายลักษณะอาญาอยู่นั้น นอกจากจะมีบทบัญญัติของกฎหมายลักษณะอาญา อันเกี่ยวด้วยเจ้าพนักงานใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริตแล้วยังมีกฎหมายสำคัญอันเกี่ยวกับการฉ้อราษฎร์บังหลวงอีกสองฉบับ คือ พระราชบัญญัติกำหนดวิธีพิจารณาข้าราชการ และพนักงานเทศบาลผู้ประพฤติผิดวินัยหรือหย่อนความสามารถ พุทธศักราช ๒๔๘๘ อันมีเจตนารมณ์ที่จะปราบปรามผู้ประพฤติผิดวินัยหรือหย่อนความสามารถ และพระราชบัญญัติกำหนดวิธีพิจารณาลงโทษข้าราชการ และพนักงานเทศบาลผู้กระทำผิดหน้าที่หรือหย่อนความสามารถ พ.ศ. ๒๔๙๐ อันมีความมุ่งหมายที่จะปราบปรามผู้ร่ำรวยผิดปกติ ซึ่งไม่อาจแสดงได้ว่าร่ำรวยขึ้นในทางที่ชอบ โดยถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดฐานใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต อย่างไรก็ดี วิธีพิจารณาลงโทษในทำนองที่บัญญัติไว้ในกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ ในปัจจุบันมีบัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการ และพนักงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอยู่แล้ว อาทิ เช่นในกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน และในกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการเป็นต้น อย่างไรก็ดี ข้อที่น่าสะดุดใจก็คือ เหตุใดกฎหมายทั้งสองฉบับนี้จึงใช้บังคับเพียงชั่วคราว? กล่าวคือ ฉบับพ.ศ. ๒๔๘๘ ใช้

(ก) พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาฉบับนี้ กำหนดโทษสำหรับเจ้าพนักงานผู้ใช้อำนาจและตำแหน่งหน้าที่ในทางทุจริตรุนแรงเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทษจำคุกตลอดชีวิต และโทษประหารชีวิต เป็นผลให้การกำหนดโทษสำหรับความผิดต่างๆในประมวลกฎหมายอาญาและความผิดที่มีโทษทางอาญาอื่น ๆ เสียดุลภาพไป จริงอยู่เป็นที่ยอมรับกันว่าเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นเรื่องร้ายแรง แต่

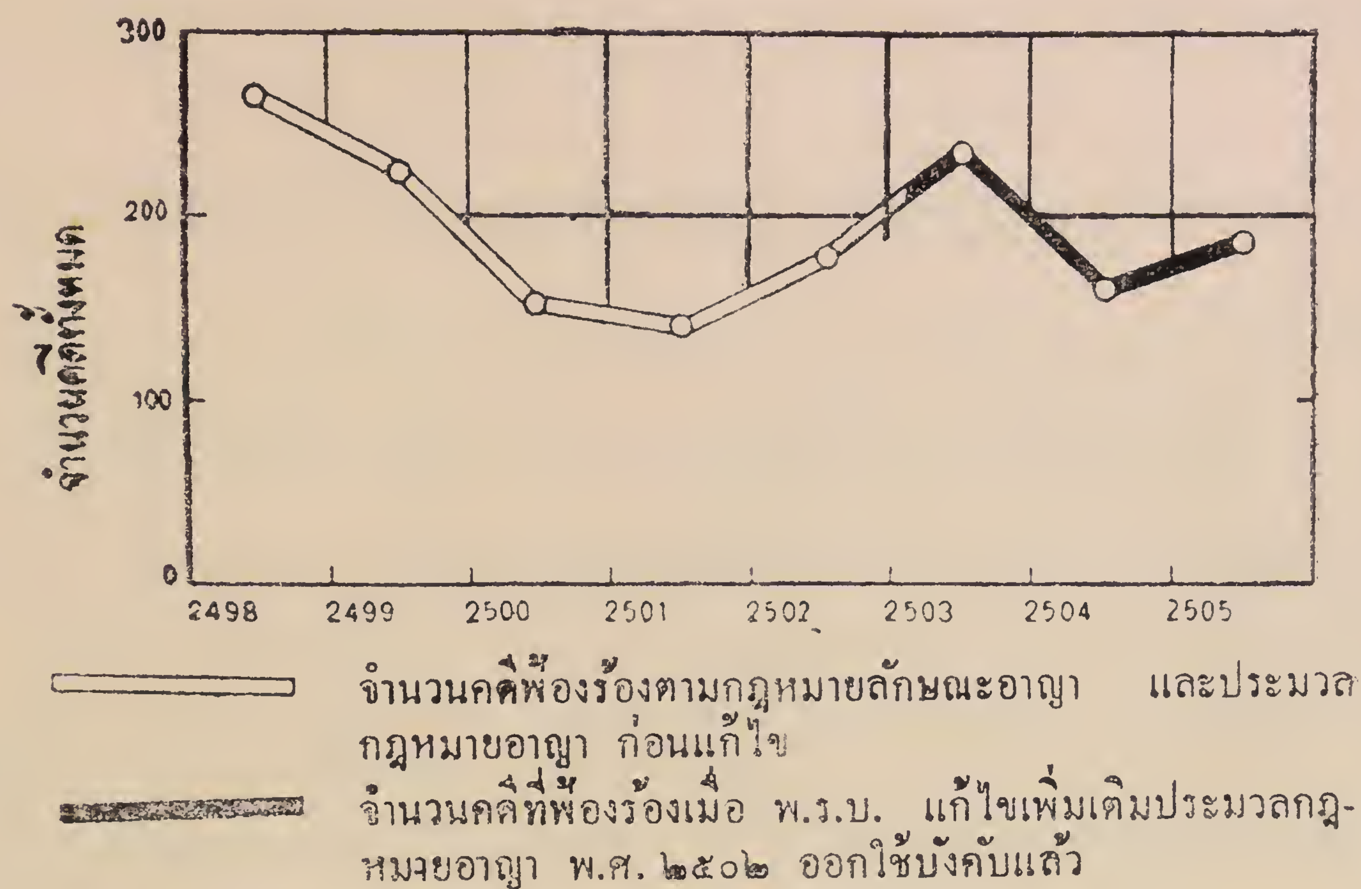
บังคับระหว่าง ๒๖ กันยายน ๒๔๘๘ ถึง ๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๙ (มาตรา ๑๒) และฉบับ พ.ศ. ๒๔๙๐ ใช้บังคับระหว่าง ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ ถึง ๓๑ ธันวาคม ๒๔๙๑ โดยที่การฉ้อราษฎร์บังหลวงย่อมมีอยู่ทุกยุคทุกสมัยดังกล่าวแล้วข้างต้น การที่บัญญัติกฎหมายปราบปรามเรื่องดังกล่าว โดยกำหนดเวลาใช้บังคับไว้เช่นนี้จึงทำให้มองกันไปได้หลายแง่ จริงอยู่ฝ่ายเสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวซึ่งมีเสียงสนับสนุนข้างมากในรัฐสภาอาจคิดโดยสุจริตใจก็ได้ว่า การฉ้อราษฎร์บังหลวงซึ่งมีชุกชุมในขณะนั้น อาจปราบปรามได้โดยเด็ดขาดในระยะเวลาที่กำหนดไว้นั้นก็ได้ และอาจจะแน่เสียเหลือเกินด้วยว่าคงจะไม่มีบุคคลใดใน "พรรค" ของตนจะใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริตเลย แต่กรณีก็ยังเป็นที่น่าสงสัยอยู่มากกว่าบุคคลทั่ว ๆ ไปจะคิดเห็นเช่นนั้น และจะไม่มองไปในแง่อกุศลว่ากฎหมายดังกล่าวบัญญัติขึ้นเพื่อใช้กำจัดคู่อริทางการเมืองเท่านั้น น่าจะกล่าวได้ว่า แม้กฎหมายดังกล่าวจะเป็นกฎหมายที่มีประโยชน์ในการปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวง ส่วนเสียก็มีอยู่มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านจิตวิทยาทางการเมืองและความไม่เป็นธรรมในด้านเวลาที่ใช้บังคับ จึงน่าจะถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่ไม่น่าเอาอย่างอย่างยิ่ง

ข้าพเจ้ายังมีความเห็นว่าความผิดอาญาอื่น ๆ ที่น่าจะถือว่าร้ายแรงเท่าหรือร้ายแรงกว่าก็ยังมี เช่น ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายนอกราชอาณาจักรตามมาตรา ๑๒๐ มาตรา ๑๒๑ และความผิดตามพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๔๙๕ มาตรา ๔ เป็นต้น เพราะการกระทำอันเป็นผิดเหล่านี้มิใช่ทำลายแต่เฉพาะเศรษฐกิจของชาติและศีลธรรมของพลเมือง เช่นการฉ้อราษฎร์บังหลวงเท่านั้น หากแต่ทำลายทั้งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญโดยสิ้นเชิงด้วย แม้กระนั้นก็ตาม แต่ความผิดที่กล่าวนี้คงมีอัตราโทษสูงสุดเพียงจำคุกตลอดชีวิตเท่านั้น

นอกจากนั้น แม้จะมีเหตุผลสนับสนุนว่าโทษเกี่ยวกับการฉ้อราษฎร์บังหลวงควรจะรุนแรงที่สุด เพื่อประโยชน์ในการป้องกันและปราบปรามก็ตาม ข้าพเจ้าก็ยังมีความเห็นว่า กรณีจะเข้าทำนอง "เขียนเสือให้วัวกลัว" มากกว่า ความจริงนั้นการป้องกันและปราบปรามจะได้ผลหรือไม่ กรณีหาได้อยู่ที่การกำหนดโทษอย่างแรงที่สุดไม่ แต่อยู่ที่การไม่ "ลูบหน้าปะจมูก" รวมทั้งความเข้มแข็งเฉียบขาดและความสามารถของผู้มีหน้าที่ป้องกันและปราบปรามโดยตรงต่างหาก

(ข) ถ้าหากพิจารณาสถิติคดีที่มีมาสู่ศาลต่อไปนี้แล้วจะเห็นได้ว่าความผิดเกี่ยวกับเจ้าพนักงานใช้อำนาจและตำแหน่งหน้าที่ในทางทุจริตนั้นก่อน พ.ศ. ๒๕๐๒ ซึ่งเป็นปีที่พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๐๒ ใช้บังคับนั้นมีการฟ้องร้องเป็นจำนวนเท่าใดจาก พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นต้นมา ก็มิได้ปรากฏว่ามีการนำตัวผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวง มาฟ้องร้องตามระบิลเมืองมากกว่าแต่เดิมจนเป็นที่น่าสังเกตแต่ประการใด ทั้ง ๆ ที่ข้อเท็จจริงก็เป็นที่รู้ ๆ กันอยู่ว่าการฉ้อราษฎร์บังหลวงได้ทวีจำนวนและความรุนแรงขึ้นทุกเมื่อเชื่อวัน

สถิติคดีอาญา–เกี่ยวกับเรื่องเจ้าพนักงานใช้อำนาจและตำแหน่งหน้าที่ ในทางทุจริตที่เสร็จไปของศาลชั้นต้น ทั่วราชอาณาจักร

ที่มา : รายงานกระทรวงยุติธรรม

ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ตัวบทกฎหมายอันว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงของเราที่มีอยู่ขณะนี้ (ยกเว้นเรื่องกำหนดอัตราโทษ) เหมาะสมอยู่แล้ว อย่างไรก็ดี ถ้าหากวันข้างหน้าจะมีการพิจารณาปรับปรุงเรื่องอัตราโทษใหม่ ให้ได้ดุลภาพกับความผิดฐานอื่น ๆ ดังที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ก็น่าจะพิจารณาด้วยว่า สมควรจะมีการบัญญัติโทษแบบริบราชบาตรดังที่เคยมีมาในระบบกฎหมายดั้งเดิมของเรา และดังที่มีข้อเสนอแนะในอินเดียหรือไม่ ? และสิ่งสำคัญที่สุดในด้านการใช้กฎหมายป้องกันและปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้ กรณีจะได้ผลเพียงไร ย่อมอยู่ที่ว่า สามารถนำตัว ผู้กระทำผิดมา ฟ้องร้อง และลง

โทษได้ โดยไม่เห็นแก่หน้าผู้ใด กฎหมายย่อมจะไม่มีความหมายอันใดเลย ถ้าหากมิได้มีการรักษาการให้เป็นไปตามกฎหมายนั้นอย่างเฉียบขาดและเป็นธรรม

การแก้การฉ้อราษฎร์บังหลวงโดย อาศัย มาตร การ อย่าง อื่น นอก จาก กฎหมาย

วิธีแก้การฉ้อราษฎร์บังหลวงบางประการ ที่ใช้อยู่ในต่างประเทศอาจจะนำมาใช้ในประเทศไทยไม่ได้ผลบริบูรณ์นัก เช่น เรื่องการจัดตั้งคณะกรรมการสอดส่องและสอบสวนการฉ้อราษฎร์บังหลวงของพม่า ซึ่งถ้านำมาใช้ในประเทศไทยก็อาจได้ผลบ้าง ในระดับข้าราชการชั้นผู้น้อยเท่านั้น ส่วนเรื่องการบังคับให้ข้าราชการแจ้งปริมาณทรัพย์สินส่วนตัวนั้นเราจะเห็นได้ว่า ญาติและมิตรของข้าราชการเป็นจำนวนไม่น้อย พร้อมที่จะเข้ารับเป็นเจ้าของทรัพย์แทนข้าราชการผู้ซึ่งฉ้อราษฎร์บังหลวงมาได้เสมอในที่นี้ข้าพเจ้าใคร่ขอเสนอความเห็น เพื่อเป็นข้อพิจารณาเกี่ยวกับการแก้ปัญหาดังกล่าวดังต่อไปนี้ คือ

ปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพของข้าราชการ

เป็นที่ยอมรับกันว่า เงินเดือนของข้าราชการทุกชั้นในปัจจุบันเป็นเสมือนเงินยังชีพเท่านั้น เหตุนี้จึงเป็นเหตุหนึ่งแม้จะมิใช่เป็นเหตุเดียวก็ตาม ที่ทำให้ข้าราชการโดยเฉพาะอย่างยิ่งชั้นผู้น้อยบางคนฉ้อราษฎร์บังหลวง แต่การที่รัฐบาลจะเพิ่มเงินเดือนให้ข้าราชการแต่เพียงประการเดียวโดยไม่พิจารณาปรับปรุงมาตรฐาน การครองชีพด้านอื่น แล้วย่อมจะ

ไม่ได้ประโยชน์มากนัก เพราะในท้ายที่สุดประชาชนย่อมจะตกเป็นผู้รับภาระในเรื่องภาษีจากการปฏิบัติที่กล่าวแล้ว ยิ่งกว่านั้นยังจะเป็นผลให้ค่าครองชีพเพิ่มขึ้นโดยทั่วไป และค่าน้ำเงินก็จะลดลงมาในโอกาสเดียวกันนั้นด้วย เพราะงบประมาณที่จัดสรรเป็นเงินเดือนนี้มีจำนวนมาก ย่อมกระทบกระเทือนต่อฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศโดยตรง ทางที่น่าพิจารณาก็คือ การจัดการสงเคราะห์ข้าราชการในด้าน**อาคารสงเคราะห์ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้** นอกจากนั้น **สวัสดิการด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานที่ศึกษา และค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนของบุตร** ตลอดจนค่ารักษาพยาบาลของครอบครัวของข้าราชการเหล่านี้ รัฐน่าจะรับภาระจัดทำให้เต็มที่ อนึ่ง ในประเทศต่าง ๆ ทางภาคพื้นยุโรป เช่น เยอรมันนีและองค์การต่าง ๆ ในเครือสหประชาชาตินั้น นอกจากข้าราชการและพนักงานจะได้รับเงินเดือนเฉพาะตัวแล้ว ภริยาและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะยังมีส่วนได้รับเงินสงเคราะห์เป็นรายตัวบุคคลอีกด้วย

สวัสดิการเหล่านี้น่าจะได้รับพิจารณาจากรัฐบาลโดยด่วน การที่รัฐบาลสามารถจัดการปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพของข้าราชการได้รวดเร็ว และเป็นธรรมมากเท่าไร โดยประชาชนต้องรับภาระในเรื่องภาษีน้อยเพียงใด ก็ย่อมแสดงให้เห็นศิลปะแห่งการบริหารราชการแผ่นดินและความสามารถของรัฐบาลมากเพียงนั้น และย่อมส่งผลเป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ข้าราชการชั้นผู้น้อยไปได้มากทีเดียว

แก้ไขด้านศีลธรรมและจิตใจ

ความจริงในด้านศีลธรรมและจิตใจนี้ เราก็มีหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นการสั่งสอนอันประเสริฐสุดอยู่แล้ว และคนรุ่นเดิม ๆ มาส่วนมาก มิใช่แต่จะพร่ำสอนกุลบุตรกุลธิดาให้เป็นคนซื่อสัตย์สุจริตเท่านั้น หากแต่ยังบำเพ็ญตนเองเป็นผู้อยู่ในศีลในธรรมอีกด้วย การฉ้อราษฎร์บังหลวงแม้จะมีอยู่ก็เพียงประปราย และถ้าระลึกถึงคดีครึกโครมเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวงในสมัยก่อน ๆ มาก็ไม่มีเรื่องที่น่าวิตกถึงความเสื่อมทรามทางจิตใจและศีลธรรมเท่าใดนัก

ดังเป็นที่รู้จักกันอยู่ทั่วไปในหมู่ผู้ซึ่งอยู่ในธรรมแล้วว่า เงินหรือประโยชน์ที่ได้มาจากการฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือการทุจริตฉ้อโกงต่าง ๆ นั้นเป็น "**ของร้อน**" เก็บไว้ไม่อยู่ และจะต้องมีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา ถ้าหากผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวงไม่ผลาญเสียด้วยตนเองก็มีอาถรรพณ์ให้วิบัติไปด้วยประการต่าง ๆ แม้จะสะสมไว้ให้บุตรหลานก็ไม่จีรังยั่งยืน ถ้าบุตรหลานไม่มีอันเป็นไปก็มีเหตุวิบัติให้รับประโยชน์จาก "**ของร้อน**" นั้นไม่ได้ดั่งปรารถนา

ดังนี้ ย่อมเป็นไปตามหลักแห่งกรรมในพระพุทธศาสนาที่ว่า

"สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย สัตว์ทั้งหลายทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว จักเป็นทายาทแห่งกรรมนั้น กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ทรามและประณีต"

"โลกย่อมเป็นไปตามกรรม หมู่สัตว์ย่อมเป็นไปตามกรรม สัตว์ทั้งหลายมีกรรมควบคุมไว้ เหมือนลิ่มควบคุมรถที่กำลังแล่นอยู่ฉะนั้น"

เมื่อเรานำหลักของพระพุทธศาสนามาปรับกับเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวงทั้งหลายแล้ว น่าพิจารณาว่ามีรายใดหรือไม่ที่ "**ของร้อน**" กลับกลายเป็น "**ของดี**" หรือผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวงกลับกลายเป็นผู้มั่งคั่งที่มีความสุขสมกับความหวัง แม้แรงกรรมจะไม่ส่งผลมาทันตาเห็น ก็จะต้องมาถึงในโอกาสข้างหน้าตราบจนกระทั่ง "**ของร้อน**" นั้นสิ้นสลายไป

เมื่อหลักของพระพุทธศาสนาเป็นหลักที่ถูกต้องกับความจริงแล้ว สมควรหรือไม่ที่จะใช้หลักนี้ประกอบการอบรมสั่งสอนข้าราชการด้วย ?

อนึ่ง ถ้าหากจะพิจารณาในแง่จิตวิทยา จะเห็นได้ว่าความหวังตั้งใจของผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวงประการหนึ่งก็คือ สะสมและสร้างฐานะไม่เฉพาะแต่เพียงเพื่อตนเองเท่านั้น หากแต่ใคร่จะสร้างฐานะให้ลูกหลานโดยวิธีลัดและสะดวกด้วย ถ้าเรามองต่อไปอีกชั้นหนึ่งก็จะเห็นว่า บรรดาลูกหลานของคนเหล่านั้นย่อมเห็นรอยบุพการีของตนแน่นอน และย่อมจะมีปฏิกิริยาเลย กล่าวคือ ถือเอาเป็นเยี่ยงอย่างบ้าง หรือมิฉะนั้นก็มีปมด้อยตั้งข้อรังเกียจสกุลของตนไปเลย แต่ปฏิกิริยาเหล่านี้จะมีมากหรือน้อยย่อมแล้วแต่อุปนิสัยของแต่ละบุคคล หากเราจะย้อนถามว่าผลที่ตามมาเช่นนี้เป็นที่ประสงค์ของผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวงละหรือ ? เราท่านย่อมกล่าวได้ว่าไม่มีผู้ใดปรารถนาเช่นนั้น แต่ผลย่อมมีดังนี้เสมอเมื่อมีการฉ้อราษฎร์บังหลวง

แง่คิดนี้สมควรจะได้รับการพิจารณาในการอบรมฟื้นฟูจิตใจ และศีลธรรมบุคคลทั่วไปหรือไม่

อุปสรรค ๓ ประการในการแก้การฉ้อราษฎร์บังหลวง

ข้าพเจ้าใคร่ขอกล่าวว่า แนวความคิดที่เป็นอุปสรรคในการแก้ไขการฉ้อราษฎร์บังหลวงมี ๓ ประการ ซึ่งแต่ละประการล้วนเป็นแนวความคิดที่เป็นภัยแก่ตนเองทั้งสิ้นกล่าวคือ

(๑) "**ธุระไม่ใช่**" โดยปกติเมื่อได้ยินได้ฟังเรื่องการฉ้อราษฎร์-บังหลวง มักจะฟังกันด้วยความกระตือรือร้นแบบ "กระหายนินทา" อย่างไรก็ดีแทบจะไม่มีผู้ใดกล้าหรือแม้แต่คิดว่าสมควร จัดการป้องกันหรือแก้อย่างไร แทบจะกล่าวเป็นเสียงเดียวกันหมดว่า "ธุระไม่ใช่" ความจริงเรื่องนี้เป็นธุระหรือหน้าที่ของบุคคลทุกคนในฐานะที่เป็นเจ้าของประ-เทศ การบอกปัดโดยถือว่า "ธุระไม่ใช่" เป็นการปฏิเสธหน้าที่พลเมืองดีโดยแท้ น่าเสียดายที่เราขาดการฝึกอบรมในด้านความรับผิดชอบที่ทุกคนจะพึงมีต่อสังคม

(๒) "**คนอื่นทำได้ ทำไมเราจะทำไม่ได้**" ประโยคนี้แทบจะไม่มีท่านผู้อ่านคนใดปฏิเสธเลยว่าไม่เคยได้ยิน แต่น่าเสียดายที่ประโยคนี้มักจะใช้กันไปในทางที่ไม่ควรใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นเรื่องที่พูดกันในครอบครัว ถ้าเป็นครัวเรือนที่มีแม่เรือนดีประโยคนี้ก็ใช้ในทางปลุกปลอบดลใจให้พ่อเรือนประพฤติตนดี เอาอย่างบุคคลอื่นที่สุจริตทั้งหลายประกอบแต่กรรมดี เป็นที่นับหน้าถือตา แต่ถ้าบังเอิญเคราะห์ร้าย แม่เรือนใจต่ำ และพ่อเรือนก็ใจอ่อน เห็นคนอื่นร่ำรวยโดยมิชอบ เกิดโลภคิดเห่อเหิมตามไปด้วยประโยคที่ว่า "คนอื่นทำได้ ทำไมเราจะทำไม่ได้"

ก็เป็นประโยคที่ให้โทษ เป็นแรงยุให้เกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวง.........
ลัทธิเอาอย่างในทางที่เลว จึงกลายเป็นที่นิยมชมชื่นกันอยู่[1]

(๓) **"ที่นี่เมืองไทย ไม่ใช่เมืองนอก"** เรื่องแปลกแต่จริงที่น่าสลดก็คือ เมื่อมีผู้ใดปรารภเกี่ยวกับเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือเรื่องอื่น ๆ ในทำนองนี้ เรามักจะได้ยินวลีที่ว่า "ที่นี่เมืองไทย ไม่ใช่เมืองนอก เราจะเอาอะไรกันมากนัก" หรือวลีอื่นซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกันนี้ และมักจะพูดกันดาษดื่นแม้ในหมู่ผู้ทรงคุณวุฒิและปัญญาชนทั้งหลาย จึงเป็นที่น่าเสียดายว่าเหตุใดจึงเอาคำพูดที่ไร้ความหมายนี้มาเป็นคำพังเพยบอกปัดความรับผิด จะไม่เป็นการคิดสั้นหรือปราศจากความคิดเสียเลยหรือ ?

ตราบใดที่เรายังพึงใจคิดและกล่าวสิ่งซึ่งเป็น **กาลกิณี** เหล่านี้อยู่ เราย่อมไม่มีวันที่จะแก้เรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวงได้สำเร็จอยู่ตราบนั้น ประโยคเหล่านี้เปรียบเสมือนหนามยอกอกของผู้บำเพ็ญตนสุจริตและผู้หวังดีต่อบ้านเมืองอยู่ทุกขณะจิต

ข้อน่าคิดมีว่า เราจะใช้วิธี **"หนามยอกเอาหนามบ่ง"** กับกรณีนี้จะได้หรือไม่ ? กล่าวคือ

"ใช่ธุระของเรา" เราทุกคนจักต้องถือว่าการฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้เป็นเรื่องที่เราทุกคนมีหน้าที่ป้องกันและปราบปรามในฐานะที่เป็นเจ้าของ

---

1 ความคิดเห็นในทำนองเดียวกันนี้ มิใช่มีอยู่เฉพาะคนไทย ไม่ว่าชาติใดภาษาใดก็ดูจะเป็นธรรมดา อาทิเช่นคนอเมริกันมักจะพูดว่า They all do it, so what ? (ใคร ๆ เขาก็ทำกันทั้งนั้น จะมาเอาเรื่องอะไรกัน) Mac Calls, "The Thin Gray Line" Reader's Digest, May, 1964, pp. 17 – 19

ประเทศ และเราจักต้องบำเพ็ญตนเป็นตัวอย่างอันดีของบุตรหลานญาติมิตรและเพื่อนร่วมประเทศ เราจักต้องมีความละอายต่อบาป ความหยิ่งในความซื่อสัตย์สุจริตและชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล

"คนอื่นทำได้ ทำไมเราจะทำไม่ได้" ลัทธิเอาอย่างนี้ควรใช้เฉพาะในทางเอาอย่างผู้ประพฤติดี ผู้ที่เคารพในเกียรติของตน ผู้ที่มีความระลึกในหน้าที่ และประโยคนี้ควรจะเปลี่ยนให้ชัดขึ้น แล้วใช้เป็นคำขวัญว่า **"คนอื่นทำดีได้ ทำไมเราจะทำไม่ได้"** เราจะต้องเล็งผลเลิศ ไม่ใช่เพ่งเล็งแต่ประโยชน์เฉพาะหน้า แต่ต้องเพ่งเล็งแต่ประโยชน์อันไพบูลย์

"ที่นี่เมืองไทย ไม่ใช่เมืองนอก" ดูอย่างประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่แล้วมาจนถึงปัจจุบัน เขาแก้เรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวงสำเร็จ เราต้องเอาอย่างเขาบ้าง และก็ต้องทำได้อย่างเขา คำขวัญจึงควรเป็นว่า **"เมืองไทยหรือเมืองนอกก็เหมือนกัน เมืองนอกเขาทำได้สำเร็จ เราก็ต้องทำได้สำเร็จ"**

การเปลี่ยนสิ่งซึ่งเป็นกาลกิณีมาเป็นคำขวัญนี้น่าที่จะช่วยขจัดอุปสรรคในการแก้การฉ้อราษฎร์บังหลวงได้บ้างไม่มากก็น้อยเป็นแน่

ท่าทีและการปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงของหัวหน้าหน่วยงาน

มีคำกล่าวว่า การแก้การฉ้อราษฎร์บังหลวงที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งก็คือการใช้ลัทธิเผด็จการ แต่ผู้เผด็จการจะต้องเป็นผู้ซื่อสัตย์จริง ๆ ปราบปรามอย่างเข้มแข็งและเด็ดขาด[1] อย่างไรก็ดีหามีผู้ใดหาญที่จะให้คำแนะนำให้

1 Ronald Wraith and Edgar Simpkins' ในหนังสือที่อ้างอิงถึงในเชิงอรรถข้างต้น หน้า ๑๖๙

ใช้วิธีการเช่นนั้นไม่ ทั้งนี้ เพราะเท่าที่ปรากฏข้อเท็จจริงในบรรดาประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย มักจะปรากฏว่ามีผู้ที่ก่อการปฏิวัติขึ้น ด้วยความมุ่งหมายที่จะปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวง แต่แล้วในท้ายที่สุดพวกปฏิวัตินั้นกลับกระทำการฉ้อราษฎร์บังหลวงเสียเอง และกระทำด้วยความเลวร้ายเสียยิ่งกว่าพวกที่ถูกโค่นไปด้วยซ้ำ พฤติการณ์เช่นนี้เป็นที่มาของคำพังเพยในภาษาอังกฤษที่ว่า Thieves shouting "stop thief!"[1] หรือที่ไทยเรามองไปอีกมุมหนึ่งว่า "เหลือบฝูงใหม่" วิธีการเช่นนี้ จึงน่าจะละเว้นเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ดี นายกรัฐมนตรีของบางประเทศที่มีอำนาจสิทธิขาดในประเทศเสมือนผู้เผด็จการ ซึ่งมีเกียรติประวัติอันสดใสก็มีอยู่บ้างเหมือนกัน ดังเช่น นายซาราซาร์ นายกรัฐมนตรีโปรตุเกส ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาถึง ๓๑ ปี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เล่าถึงนายซาราซาร์ว่า "..........ทั้ง ๆ ที่มีอำนาจสูงสุดในประเทศ แล้วก็มีอำนาจที่เรียกได้ว่าไม่มีใครจะคัดค้านได้แต่ประการใดเลยเช่นนี้ แต่ความเป็นอยู่ของท่านซาราซาร์ ก็น่ารู้ครับ ท่านผู้ฟังครับ เพราะท่านเป็นคนที่มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ที่สุด ในบ้านในช่องท่านที่ผมได้ไปเห็นมาแล้วนั้นท่านอยู่กินอย่างธรรมดาที่สุด ไม่มีความหรูหราฟุ่มเฟือยแตกต่างกับมนุษย์ธรรมดาแต่อย่างใดเลย มีความสะอาดสะอ้านอย่างที่คนฐานะอย่างท่านจะพึงมีภายในบ้านช่อง แต่ส่วนอาหารการกินตลอดจนกระทั่งชีวิตส่วนตัวของท่านแล้วเรียกได้ว่าตั้งอยู่ในศีลธรรมอย่างเคร่งครัดที่สุด ไม่มีสิ่งใดที่จะตำหนิได้เลยในทางส่วนตัว ไม่เรียกร้องอะไรทั้งหมด ไม่มีความ

---

1 Sazanne Labin, The Secret of Democracy (New York : Vanguard Press, 1955), p. 78.

หรูหรา ไม่มีความโอ่อ่า ไม่มีความโลภ และเป็นผู้เคร่งครัดต่อศาสนา อยู่ในศีลในธรรมของศาสนาตลอดมา นี่เป็นเรื่องส่วนตัวของท่าน เคยเป็นศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยมาและอายุตั้ง ๗๕ ถ้าจะดูกันในเรื่องส่วนตัวแล้ว ท่านผู้นี้ไม่มีอะไรที่จะตำหนิท่านได้เลย เป็นคนที่มักน้อย อยู่น้อยกินน้อย ไม่มีอะไรที่เราจะนึกถามตัวเราเองได้เลยว่าทำไมท่านจึงได้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เรียกได้ว่าท่านดำรงชีวิตอยู่อย่างธรรมดาที่สุด สมควรแก่ฐานะของท่านที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีลูกศิษย์ลูกหามากที่สุด.........."[1]

อันที่จริง หัวหน้าหน่วยงานทุกหน่วยไม่ว่าต่ำหรือสูง ต่างก็มีลักษณะเป็นผู้นำของหน่วยงานนั้นในทุกด้านอยู่ในที่เหมือนกัน ที่ท่าของหัวหน้าหน่วยงานจึงเป็นบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในการปราบปรามและป้องกันการฉ้อราษฎร์บังหลวง อย่างน้อยที่สุดหัวหน้าหน่วยงานก็ต้องบำเพ็ญตนเป็นตัวอย่างที่ดี เพราะถ้าหากผู้น้อยเอ่ยปากลับหลังว่า **"ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง"** แล้ว ย่อมร้ายเสียยิ่งกว่าเป็นผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวงแต่ประการเดียว แล้วไม่เอาธุระข้องเกี่ยวกับคนอื่นเสียอีก.... ข้อที่น่าคิดคำนึงสำหรับหัวหน้าหน่วยงานแต่ละหน่วยงานก็คือ ตนจักต้องปฏิบัติหน้าที่ในด้านการกำจัดการฉ้อราษฎร์บังหลวงโดยเคร่งครัดไม่เห็นแก่หน้าผู้ใด แต่ต้องกระทำด้วยใจที่เป็นธรรมอย่างยิ่ง และจักต้องไม่สนับสนุนบุคคลประเภทที่มีมลทินมาแล้วให้มาทำงานประเภทที่มีสิ่งล่อใจให้ฉ้อราษฎร์บัง-หลวงอีก และข้อเท็จจริงซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอยู่ทั่วไปก็คือ ในวงการต่าง ๆ

---

1 ออกอากาศโดยสถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดน เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๐๗ และลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับประจำวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๐๗

นั้นมิใช่จะมีอยู่แต่เฉพาะบุคคลซึ่งไม่คู่ควรแก่ตำแหน่งหน้าที่เท่านั้น หากแต่ในแง่ของส่วนรวมยังมีบุคคลซึ่งไม่พึงปรารถนาอีกด้วย จึงเป็นหน้าที่อันสำคัญของหัวหน้าหน่วยงานแต่ละหน่วยที่จะกำจัดบุคคลประเภทนี้ให้สิ้นไปจากสถาบันของตนให้จงได้ เพราะการที่บุคคลเหล่านี้จะพิจารณาตัวเองว่าเหมาะสมกับตำแหน่งนั้นหรือไม่ย่อมเป็นไปไม่ได้ และมีแต่จะก่อกวนความสงบสุข และทำลายเกียรติภูมิของสถาบันเท่านั้น

อันหัวหน้าหน่วยงานนั้น ย่อมเห็นได้ชัดว่า ถ้าเป็นหน่วยงานในระดับสูงย่อมจะใช้อิทธิพลทั้งในทางดีและทางชั่วได้มาก และในที่นี้เราน่าจะกล่าวได้ว่า หากหัวหน้าหน่วยงานทุกหน่วยสามารถกลั่นกรองเอาบุคคลที่ไม่พึงปรารถนา หรือไม่สมควรแก่ตำแหน่งหน้าที่ออกได้อย่างเป็นธรรมเป็นระดับๆไปจนขั้นสุดยอดแล้ว เราก็จะได้วงการบริหารงานที่หน้าชื่นชมยิ่ง และย่อมจะแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวงไปได้เป็นอันมาก

การตั้งข้อรังเกียจ ผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวง

เหตุรบเร้าใจให้เกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวงที่สำคัญที่สุดเหตุหนึ่งก็คือ ความเห่อของคนทั่วไปในความมั่งคั่งร่ำรวย เราต้องยอมรับกันว่า **คนทั่วไปมักจะเคารพ "ผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่" "ผู้มั่งคั่ง" โดยไม่คิดคำนึงเลยว่า ที่เขามั่งมีหรือมีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ เขาฉ้อราษฎร์บังหลวงมาหรือทำมาหาได้โดยสุจริต** ประชาชนสมควรร่วมมือร่วมใจกันไม่แยแสไม่ไยดีต่อผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวง อย่างไรก็ดีสำหรับบุคคลที่ฉ้อราษฎร์บัง-หลวงนี้ การที่ประชาชนทั่วไปจะดูแคลนก็ย่อมทำได้ แต่ก็ทำได้ไม่มาก เพราะการที่จะไปพูดจาสบประมาท หรือดูหมิ่นเขาทำนอง "**ขากถุย**"

"หุยฮา" ย่อมทำไม่ได้ด้วยขัดต่อสมบัติผู้ดี ทั้งในแง่จิตวิทยากลับจะทำให้เป็นผลดีต่อผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวงเสียอีก เพราะการใช้กิริยาวาจาอันไม่สุภาพนั้นเองกลับทำให้ผู้ไม่ทราบความจริงสงสาร และเห็นใจผู้ฉ้อราษฎร์บัง-หลวง ผู้ไม่อาจอ้างข้อต่อสู้ หรือข้อแก้ตัวอันใดได้เลย นอกจากว่าตนถูกกลั่นแกล้งใส่ความดูเป็นจริงจังสมเหตุสมผลขึ้นและที่สำคัญที่สุดก็คือ มีกฎหมายลักษณะหมิ่นประมาทบังคับไว้ดังที่เป็นอยู่ทั่วโลกดังกล่าวแล้วข้างต้น เรื่องนี้ท่านผู้ทรงคุณวุฒิในทางกฎหมายท่านหนึ่ง กล่าวว่า การพูดจาสบประมาทผู้อื่นนั้น แม้จะเป็นความจริง ถ้าไม่อาจพิสูจน์ได้ในข้อที่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะแล้ว ย่อมจะต้องมีผิดเสมอ และถ้าไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายเช่นนี้แล้ว บ้านเมืองย่อมหาความสงบไม่ได้อย่างแน่นอน เพราะฉะนั้นการพูดจาสบประมาทหรือดูหมิ่นย่อมถูกลงโทษทำนอง **"ยิ่งจริงยิ่งเจ็บ"** และที่ร้ายที่สุดก็คือ มีหลายท่านปรารภว่า ถ้าผู้บังคับบัญชาของท่านเป็นผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวงตัวฉกาจ ท่านจะทำประการใด ? นี่ก็แสดงให้เห็นเด่นชัดอีกกรณีหนึ่งว่า การณรงค์เพื่อคว่ำบาตรผู้ทุจริตนั้นทำไม่ได้ง่ายนัก นอกจากจะใช้ความไม่แยแส หรือไม่ใยดีในความมั่งคั่งหรือบุญหนักศักดิ์ใหญ่ของเขาเหล่านั้นเท่านั้น ซึ่งก็น่าจะเป็นผลอยู่เป็นอันมากเพราะบุคคลเหล่านั้นโดยปกติก็มีความอ่อนไหวในเรื่องเหล่านี้อยู่อย่างผิดปกติอยู่แล้ว

อย่างไรก็ดี ก่อนที่เราท่านจะตั้งข้อรังเกียจว่าผู้ใดเป็นผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวง จำเป็นที่จะต้องใคร่ครวญและแน่ใจอย่างยิ่งแล้วว่าผู้นั้นเป็นผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวงจริง เพราะไม่มีสิ่งใดที่อยุติธรรมยิ่งกว่าการกล่าวหาผู้บริสุทธิ์ว่ากระทำผิด และในทำนองเดียวกันไม่มีผู้ใดที่จะสะเทือนใจผู้บริสุทธิ์ยิ่งไปกว่า การที่เขาถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด

ตรงกันข้าม สำหรับด้านผู้สุจริต การที่เราจะสรรเสริญ และเคารพยกย่องเขา แม้เขาจะยากไร้ ย่อมไม่ก่อให้เกิดผลเสียหายอันใด ตรงกันข้ามกลับจะทำให้เขาภูมิใจในเกียรติประวัติอันบริสุทธิ์ของเขา และกรณีเช่นนี้ย่อมจะเป็นทางแก้การฉ้อราษฎร์บังหลวงได้ดีที่สุดทางหนึ่ง

ปัญหามีว่า ทำอย่างไรประชาชนจึงจะร่วมมือร่วมใจให้ความเคารพและสรรเสริญผู้สุจริตนี้ได้ ?

คำตอบมีประการเดียว คือ ต้องให้การศึกษาแก่ประชาชนอย่างดีที่สุด การศึกษาที่รัฐบาลของเราจัดอยู่ในปัจจุบันก็นับว่าอยู่ในเกณฑ์ดีมากอยู่แล้ว แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันว่า ยังไม่เพียงพอแก่ประเทศในระบอบประชาธิปไตยของเรา เพราะคนที่ไร้การศึกษา และการศึกษาต่ำยังมีอยู่อีกเป็นจำนวนไม่น้อย การศึกษาที่จะเป็นผลในการช่วยปราบปรามและป้องกันการฉ้อราษฎร์บังหลวงได้นั้น ต้องมิใช่เพียงเพื่อให้อ่านออกเขียนได้เท่านั้น หากแต่จะต้องอบรมให้ผู้ศึกษามีศีลธรรมจรรยาสูง รู้จักรับผิดชอบ รวมทั้งรู้จักหน้าที่ของพลเมืองดีด้วย

อย่างไรก็ดี เพียงการศึกษาแต่ประการเดียว ก็ยังไม่อาจจะช่วยให้การณรงค์ต่อต้านการฉ้อราษฎร์บังหลวงได้ผลมากนัก จะเห็นได้ว่าปัจจุบันประเทศเราก็มีปัญญาชนอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย แต่บุคคลเหล่านี้ก็หาได้ช่วยแก้การฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างเป็นล่ำสัน หรือให้สัมฤทธิ์ผลแต่ประการใดไม่ เราจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดการอบรมให้ประชาชนตระหนักถึงผลร้ายและภัยของการฉ้อราษฎร์บังหลวง และที่สำคัญที่สุดก็คือ จะต้องเพาะมติมหาชนในทางที่ถูกต้องครองธรรมให้มีขึ้นและศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือ ให้มหาชนเคารพและสรรเสริญผู้สุจริต ไม่แยแสต่อผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวง โดยไม่คิดคำนึงถึงว่าผู้นั้นเป็นใคร มีตำแหน่ง

หน้าที่มีอำนาจวาสนาประการใดทั้งสิ้น... ทั้งนี้ เพื่อที่จะได้ช่วยป้องกันและปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงให้ได้ผลเต็มที่ และข้าพเจ้ามีความเห็นว่า สิ่งซึ่งมีอิทธิพลสูงสุดในการเพาะมติมหาชนให้ถูกต้องคลองธรรมทางหนึ่ง ก็คือ สื่อมวลชน (mass media) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ สื่อมวลชนจะมีบทบาทในด้านป้องกันและปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงเพียงใด ย่อมอยู่ที่ว่าผู้มีส่วนรับผิดชอบในสื่อมวลชนนั้นมีอุดมคติสูงส่ง มีความสามารถเพียงใด และร่วมการณรงค์ต่อต้านการฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างจริงจังเพียงใด

บทบาทของผู้ร่วมวิชาชีพกฎหมาย

สำหรับประเทศอังกฤษนั้น วิชาชีพที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงสุดว่า แทบจะไม่มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงมาแปดเปื้อนเป็นมลทินเลยได้แก่วิชาชีพกฎหมาย ผู้พิพากษาชาวอังกฤษไม่เคยถูกกล่าวหาว่ากินสินบาตรคาดสินบนมาเป็นเวลากว่า ๓๐๐ ปีแล้ว[1] เกียรติประวัติอันบริสุทธิ์สดใสของวิชาชีพกฎหมายในประเทศอังกฤษนี้ น่าที่จะเป็นแรงดลใจให้เราผู้ร่วมวิชาชีพกฎหมายพึงเจริญรอยตามเป็นอย่างยิ่ง

ความจริงนั้น หน้าที่ของเรานักกฎหมายหาได้มีอยู่แต่เพียงสร้างกฎหมายหรือรักษาการให้เป็นไปตามกฎหมายหรือใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการประกอบวิชาชีพเท่านั้นไม่ หน้าที่ที่สำคัญที่สุดของนักกฎหมายคือ เคารพกฎหมาย และต้องไม่ถือว่าตนอยู่เหนือกฎหมาย หรือยกเว้นกฎหมาย หรือหาทางหลีกเลี่ยงกฎหมายด้วยประการใด ๆ

---

1 Sir Alfred Denning, The Road to Justice (London : Stevens and Sons 1955), pp. 19–22 : Ronald Wraith and Edgar Simpkins. ในหนังสือที่อ้างถึงในเชิงอรรถข้างต้น หน้า ๑๑๐

การสร้างตัวอย่างที่ดีในวิชาชีพของเราเช่นนี้ ย่อมเป็นวิถีทางหนึ่งซึ่งช่วยขจัดการฉ้อราษฎร์บังหลวงลงได้บ้าง ทั้งยังเป็นต้นแรงกำเนิดให้บุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลในสาขาวิชาชีพอื่นตื่นตัว และเหลียวแลต่อการณรงค์ต่อต้านการฉ้อราษฎร์บังหลวงอีกโสดหนึ่งด้วย

ในเบื้องสุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าใคร่ขอกล่าวว่า เราต้องยอมรับกันว่าการฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นภัย อันใหญ่หลวงสำหรับ ประเทศและเราทุกคน และเป็นมูลเหตุประการหนึ่งที่ทำให้จิตใจและศีลธรรมของ ประชาชนเสื่อมทรามลงทุกที....... และในเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้ เพียงแต่ใช้กฎหมายป้องกันและปราบปรามย่อมไม่ได้ผล แม้บทบัญญัติแห่งกฎหมายจะดีและรัดกุมเพียงใดก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้ามิได้มีการรักษาการให้เป็นไปตามกฎหมายนั้นอย่างเฉียบขาดและอย่างเป็นธรรม การฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้จะปราบปราม ให้ราบคาบ ได้ก็ต้องอาศัย วิธีการต่าง ๆ หลายวิธีร่วมกัน การแก้จะต้องดูจากสมุฏฐานว่า กรณีนั้นเกิดขึ้นจากเหตุอันใด ซึ่งจะเห็นได้ว่าเนื่องมาจากกิเลส การแก้ทางด้านศีลธรรมและจิตใจจึงเป็นการแก้ที่พึงได้รับการพิจารณามากที่สุด และบุคคลทั่วไปจักต้องไม่ส่งเสริมการฉ้อราษฎร์บังหลวงไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม....... การที่จะกระทำให้ได้ดั่งว่านี้ย่อมอยู่ที่การศึกษาของประชาชน และจะต้องอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีความรู้สึกผิดชอบ มีความละอายต่อบาป มีความระลึกในหน้าที่ของพลเมืองดี มีการเพาะมติมหาชนให้รังเกียจเดียดฉันท์การฉ้อราษฎร์บังหลวง ให้มีการณรงค์ต่อต้านการฉ้อราษฎร์บังหลวงด้วยการสรรเสริญและเคารพผู้สุจริตและไม่แยแสไม่ใยดีต่อผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวง

แม้การปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงจะไม่สำเร็จได้ในฉับพลันทันใดก็ตาม แม้การปราบปรามดังกล่าวจะต้องอาศัยเวลาหลายชั่วคนก็ตาม และแม้ว่าเวลาจะได้ล่วงมาจนกระทั่งบัดนี้โดยที่เราไม่อาจจะซัดทอดความรับผิดให้ใครได้นอกจากตัวเราเอง เพราะว่าการฉ้อราษฎร์บังหลวงมีระบาดอยู่ทั่วไปก็ตาม ก็น่าที่จะถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องพร้อมใจร่วมกันณรงค์ปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงให้สุดฝีมือ ทั้งนี้ เพื่อประเทศ เพื่อตัวเราและบุตรหลานของเราเอง แทนที่จะดูดายปล่อยให้ประเทศชาติดิ่งลงสู่ห้วงแห่งความหายนะทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมืองสังคมและศีลธรรม และเราผู้ร่วมวิชาชีพกฎหมาย สมควรที่จะมีบทบาทสำคัญในการณรงค์ต่อต้านการฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้

บันทึกการตรวจรักษา

ของ พลตรี จงยุทธ ชูศรี

๙ ก.ย. ๐๙

Sugar	163	mgs %
Cholesterol	253	mgs %

เลือดกรุ๊ป B

๒๗ ต.ค. ๐๙

Sugar	158	mgs %
Cholesterol	272	mgs %
Nitrogen N.P.	50	mgs %
Urea Nitrogen	23	mgs %
Creatinin	1.6	mgs %

๒๒ ก.ย. ๑๐

Sugar	115	mgs %
Cholesterol	330	mgs %
Urea Nitrogen	13.8	mgs %
Creatinin	1.2	mgs %

๒๘ พ.ย. ๑๐

Sugar	195	mgs %
Cholesterol	252	mgs %

๓๐ พ.ค. ๑๑

Sugar	121	mgs %
Cholesterol	208	mgs %
Ure Nitrogen	20	mgs %

๑๕ ส.ค. ๑๑

Sugar	155	mgs %
Cholesterol	304	mgs %
Ure Nitrogen	20	mgs %

๒๓ ม.ค. ๑๒

Sugar	130	mgs %
Cholesterol	270	mgs %
Urea Nitrogen	18	mgs %

๒๖ พ.ค. ๑๒

Sugar	80	mgs %
Cholesterol	180	mgs %
Urea Nitrogen	19	mgs %

๒๘ พ.ย. ๑๒

Blood Sugar	136	mgs %
Bun	16	mgs %
Uric Aeid	6.3	mgs %
Cholesterol	316.6	mgs %
Creatinine	1.5	mgs %

ผล Urin cxam Suger + Albmgs แพทย์สั่ง Alinamine 6 หลอด ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ และ Nev vibon Complex 20 เม็ด รักษาปวดกล้ามเนื้อและชาอันเนื่องมาจากประสาทอักเสบ

๓ มี.ค. ๑๓

Sugar	102	mgs %
Bun	17	mgs %
Cholesterol	250	mgs %

๒๘ พ.ค. ๑๓

อาการปวดข้อเท้าและกล้ามเนื้อยังไม่หาย หมอสั่งยาฉีด Neurobion ให้อีก ๕ หลอด และยา Alinamin E ๓๐ เม็ด

๒ มิ.ย. ๑๓

อาการปวดน่องซ้าย ข้อเท้าขวายังไม่หาย ชาที่ปลายนิ้วมือซ้าย แพทย์สั่งยาฉีด Neurobion ๕ หลอด ยารับประทานอีก ๒ อย่าง คือ Alinamen E ๓๐ เม็ด และยาระงับปวด Robarcin

๒๕ ส.ค. ๑๓

Sugar	126	mgs %
Cholesterol	280	mgs %

๓๑ ส.ค. ๑๓ นำผลเลือดให้ อจ. หมอพร

DIOG : Nevrogenic,

แนะนำให้ออกกำลังกายเล็กน้อยทุก ๆ วัน โดยไม่ต้องกลัวอันตรายจากหัวใจ เพราะให้ยาควบคุมไว้ทุกระยะแล้ว

แนะนำให้ใช้สมองคิดน้อยลง ให้พักผ่อนจิตใจมาก ๆ
ให้ลดน้ำหนักลงอีก เพราะไขมันยังสูง
ถ้าจุก แน่น ยังคงใช้ Nitroglycerine อมใต้ลิ้น ๒ เม็ด
การกดแน่นของเส้นเลือด และเส้นประสาทส่วนสมองทำให้ระบบย่อยอาหารไม่ทำงานตามปกติ น้ำย่อย กรด และแกส ถูกปล่อยสะสมไว้หลาย ๆ ครั้ง จนมากพอที่จะขึ้นไปดันทางลิ้นปี่ถึงปอด ทำให้แน่นจุกเสียดได้

PX : Sinequax 10 mg ๑ เม็ด ๒ เวลา หลังอาหาร,
Meprobamate ๑ เม็ดก่อนนอน

๑ ก.ย. ๑๓ จุก และแน่น ย้ายจากข้างซ้ายไปข้างขวาบางขณะ
อาการสำคัญ คือ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อหน้าขามากกว่าปกติ
ได้ massage & excercise ด้วย ointment
ฉีด B. Cosym (H) ทุกวัน X
รู้สึกน้ำย่อยออกมากผิดปกติ สงสัยเพราะ enzyme ใน Festal จึงทดลอง งด Festal

๒ ส.ค. ๑๔ ไปโรงพยาบาลด้วยอาการจุกแน่นถี่ขึ้น และไม่ได้ไปนานแล้ว 1 B.P. 140/80 Lung = clear
นัดทำ Vector program วันพุธที่ ๓ เวลา ๑๓.๐๐ น. (ครบ ๑ ปี) ให้ยาไว้ ๑๐ วัน นัดให้ยาต่อวันพุธที่ ๙ เช้า
ทำ E.K.G (วัดคลื่นหัวใจ)

ผล : เส้นเลือดที่ไปเลี้ยงหัวใจข้างซ้ายอุดตัน (OBSTRUCTED OF BRACHIAL ARTERY)

แนะนำลดน้ำหนักอีก พักผ่อนมาก ๆ และทำจิตใจให้สบาย

Px : 1) Peritrate S.A. (ยาขยายหลอดเลือด) Vasodilator ๑ เม็ด เช้า – เย็น – ก่อนนอน ก่อนอาหาร

2) Ildamen ช่วยการทำงานของหัวใจ ๒ เม็ด เช้า–เย็น หลังอาหาร

3) Inderal 40 mg. (พวก adrenergic) ควบคุมหัวใจให้ทำงานเหมือนคนปกติ ๑ เม็ด เช้า–เย็น–ก่อนนอน อจ. หมอสมพรบอกว่า ให้ยาควบคุมไว้ทุกระบบแล้วไม่ต้องตกใจ

๘ ก.ย. ๑๔ Sugar 105

Cholesterol 252

อาการจุกแน่นเวลารับประทานอาหารและนั่งหรือนอน แพทย์ได้สั่งยา

Inderal (10 mg) 30

Peritrate 3 A 30

Ildamen 30

และให้พยายามลดน้ำหนักลงอีก และแพทย์นัดพบอีกวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๔

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ส่งเสริมอาชีพ ถนนบำรุงเมือง นครหลวงกรุงเทพธนบุรี โทร. ๘๑๑๐๖๓
นายจรุง ผาสุวรรณ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๕